

Бахархал

Гүний уурхайн эмэгтэй

Элчин сайд

Майкл С. Клечески: Монголд
хөрөнгө оруулагчдын сонирхлыг
татах асар их нөөц, боломж бий

ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАГЧДЫГ ТАТАХ ЭЕРЭГ МЕССЕЖ

ХААН БАНК

ХАМТЫН ӨСӨЛТ ТӨГӨЛДӨР

Харилцагчидтайгаа хамт
эгнэгт өсөж хөгждөг, итгэл
төгөлдөр банк байна.

МОНГОЛ, АНГЛИ ХЭЛЭЭР САР ТУТАМ

**Mongolian
Economy**

ҮҮСГЭН БАЙГУУЛАГЧ, ЭРХЛЭГЧ:
Д.Бэхбаяр (9999 4248)

РЕДАКТОР:
Н.Энхбаяр (9916 1303)

АНГЛИ РЕДАКТОР:
Роберт Йохан Шрайверс
Жаклин Истриж

СЭТГҮҮЛЧИД:
Г.Даваадорж
Г.Орхон
Т.Амаржаргал
Б.Шүрэнчимэг

ОРЧУУЛАГЧ:
М.Ариунзаяа

ДИЗАЙНЕР:
Ш.Оюундарь

МАРКЕТИНГИЙН МЕНЕЖЕР:
7011 5476, 7011 5477

ХАЯГ: Улаанбаатар,
Чингэлтэй дүүрэг, I хороо,
Экспресс тауэр. 11 давхар #6

ВЭБ: www.mongolianeconomy.mn

И-МЭЙЛ:

info@mongolianeconomy.mn

FACEBOOK: Mongolian Economy

TWITTER: EconomyMongolia

УТАС: 7011 5476, 7011 5477

15160 Улаанбаатар,
Төв шуудан, ш/х-2762

СЭТГҮҮЛ ЗАХИАЛГА:

Монгол шуудан (Утас: 7007 8916)
Түгээмэл шуудан (Утас: 7011 5015)

**Mongolian
Economy**

2021 оны 11, 12 сар (178, 179)

www.mongolianeconomy.mn

Ярилцлага

Х.Батжаргал: Хөрөнгө оруулалтын
орчинд цогц шинэчлэл хэрэгтэй

Анхаарлын төвд

“Улайссан” койн, токениуд

ХӨРӨНГӨ
ОРУУЛАЛТЫН
ОРЧИНД ГЭРЭЛ
АСАХ УУ?

СЭТГҮҮЛ
ЗАХИАЛГА:
МОНГОЛ ШУУДАН
ТҮГЭЭМЭЛ ШУУДАН

Утас: 7011-5477, 7011-5476

www.mongolianeconomy.mn

Бахархал 06

Гүний уурхайн эмэгтэй

Байр суурь 10

Монгол Улсын
Ерөнхий сайд

Рио Тинто
компанийн Зэсийн
групийн захирал

"Эрдэнэс
Оюутолгой"
компанийн
гүйцэтгэх захирал

"Оюу толгой" ХХК
-ийн гүйцэтгэх
захирал

Рио Тинто
компанийн
гүйцэтгэх захирал

Зочин 12

Г.Ёндон: Оюутолгой бол манай салбарын 100 жилийн түүхэнд байгаагүй том хөрөнгө оруулалт

Дижитал мөнгө 18

Ирээдүйн хандлага - дижитал төгрөг

Үзэл бодол 21

Хятадын тээврийн мега сүлжээний мега реформ

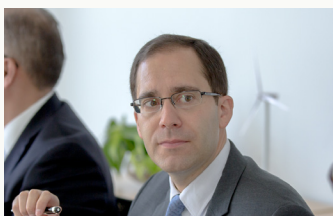
Элчин сайд 24

Майкл С. Клечески: Монголд хөрөнгө оруулагчдын сонирхлыг татах асар их нөөц, боломж бий

Хөрөнгө оруулалт 30

Жэймс Лиотта: Би Монголтой хамт хөгжиж ирсэн

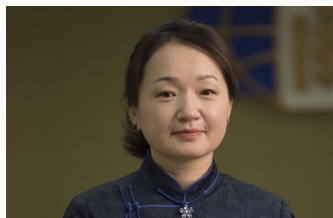
Энтрэпренер 34

Амжилтын тэгшитгэл

Экспорт 40

В.Оюу: Монголын 10 мянга гаруй барааг тарифын хөнгөлөлттэй экспортлох боломжтой

Ноолуур 44

Йан Лайрд: Монгол малчдын нээлттэй, найрсаг зан итгэл төрүүлдэг

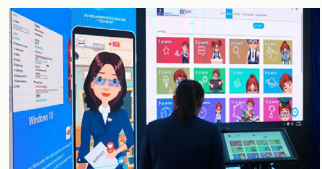

Тодруулга 46

Урьдчилгаа буурах үү

Боловсролын цахим шилжилт 48

Боловсролын нэгдсэн цахим системийг бий болгоно

Технологи 50

Дэлхий 2022 онд 53

Өөдрөг төсөөллийг сарниулах нь

Дэлхий 2022 онд 55

Хөгжлийн хазаарыг мултална

Дэлхий 2022 онд 56

Бүтээ, эсвэл сөнөө

Дэлхий 2022 онд 57

Хэцүү хэсэг

Дэлхий 2022 онд 59

Өснө бас бүдүүрнэ

Дэлхий 2022 онд 60

Ковидын дараах mRNA эмчилгээний ирээдүй

Гүний уурхайн эмэгтэй

Оюутолгой компанийн Хөндлөн нэвтрэлтийн багийн ахлах мэргэжилтэн Т.Намжилмаа

Даланзадгадаас Оюутолгойн уурхай хүртэл 200 гаруй км. Говийн дэржигнүүртэй шороон замаар мөн анх удаа Камаз машинаар явж байгаа 21 настай эмэгтэйд төсөөлье.

Намжилмаа өөрийгөө уурхайд ажилладаг болно гэж огтхон ч төсөөлөөгүй байсан юм. Арван наймхан настай охин Завхан нутгаас Улаанбаатар хотод орж ирээд ШУТИС-ийн Харилцаа холбоо, мэдээллийн сургуулийн оюутан болж, электроникийн инженер мэргэжлээр дүүргэв. Тэрбээр мэргэжлээрээ ч ажилласангүй. Барилгын компанид зураг төслийн ажилтнаар цагийн ажил нэг жил гаран хугацаанд хийв. Их сургууль дөнгөж төгссөн ажилтны цалин бага. Дээрээс нь цагийн ажлыг хэлэх үү. Ингээд Намжилмаа өөр ажил хайж эхлэв. Яг энэ үед Оюутолгойн туслан гүйцэтгэгч компаниас ажлын байр зарлаж, олон ажилтан уурхайд авч байхтай таарсан юм. Энэ бол 2009 он.

Намжилмаа анкет бөглөөд удалгүй ярилц-

лаганд дуудагдаж тэнцэн уурхайд ажиллах болсноо сонсоод ихэд баярлажээ. Гэхдээ тэр ямар газар очиж, юу хийхээ сайн ойлгоогүй, учрыг гүйцэд ухаагүй байв. Баруун аймгийн охин Өмнийн говийг сонссоноос өөрцгүй. Гүүглээс хамгийн түрүүнд хаана очихоо мэдэхийн тулд “Өмнөговь аймаг, Ханбогд сум, Оюутолгой уурхай” гэж хайв. Гэтэл түүний төсөөлснөөс дор зүйл буюу хэдэн гэр гарч иржээ. Энэ үед түүний толгойд “Би яг хаана, ямар ажилд орчихов оо” гэсэн бодол зурсхийв. Гэлээ ч явахаар шийдэв.

Уулс цасан малгайгаа өмссөн дүн өвлийн хүйтнээр гэгээхэн бодолд автсан залуу бүсгүй Улаанбаатараас Өмнөговь аймгийн Даланзадгад хот руу нисэхээр онгоцонд суулаа. Харин Даланзадгадаас Оюутолгой уурхай руу Камаз ►

► машинаар явж хүрэв. Ханбумбатын онгоцны буудал баригдаагүй, шороон зурвастай, бороо цас орохоор онгоц буух боломжгүй байсан.

Даланзадгадаас уурхай хүртэл 200 гаруй км. Говийн дэржигнүүртэй шороон замаар мөн анх удаа Камаз машинаар явж байгаа 21 настай эмэгтэйг төсөөлье. Түүний төрсөн нутаг нь Завхан аймгийн Сонгино сум. Завхан бол өндөр уул, том даваа гүвээ, гол мөрөн, нуур, ой модоор хүрээлэгдсэн нутаг. Ийм л нутгийн охиныг Өмнийн говиор Камаз “хөлөглөн” уурхай хүрэхэд интернэтээс үзсэн нөгөө хэдэн гэр угтан авлаа. Намжилмаагийн нөгөө бодол улам лавширч, “Удаан ажиллахгүй, хэдхэн сар л ажиллая, тэсэх хэрэгтэй” гэсэн тушаал өөртөө өгөв.

Намжилмаа Оюутолгой гүний уурхайн барилгыг барьж буй “Рэдпаф Монголия” компанийн зураг төслийн инженерээр ажиллаж эхлэв. Түүний хувьд уурхайн мэргэжилтэн биш учраас ямар ч мэдлэггүйн дээр газрын гүнд буюу 1300 км-ийн дор тунель барина гэж үнэндээ төсөөлж чадахгүй байлаа. Уурхайн өөр олон ажилтанд газрын гүнд уурхай барих төсөөлөл нэг л сайн бууж өгөхгүй байсан гэдэг. Гэхдээ

тэд чадна, зүтгэнэ гэсэн итгэлээр хөглөгдөж, нэг л өдөр гүний уурхай ашиглалтад орно гэдэгт итгэж байв.

“Газрын гүн рүү орох эхний 1-2 сарын сургалтууд авахдаа их айдастай байсан. Харин өнөөдөр бид ямар ч айдасгүй болсон. Оюутолгой уурхайн бүх хууль дүрэм, стандарт уурхайчид, ажилтнуудын аюулгүй байдлын төлөө байдаг. Мөн дэлхийн стандартаас ч дээгүүр учраас бид ажлаа итгэл төгс хийдэг” хэмээн Намжилмаа ярих.

Бодол өөрчлөгдөв

Хангай нутгийн охин говийн наранд халахдаа халж, хөрөхдөө хөрж, мэдэхгүй, чадахгүй олон асуудалтай тулгарч, уурхайн амьдралд хөл тавьсны дүнд эхний сарын цалингаа авав. Дансандаа орсон мөнгийг хараад нүдэндээ итгэсэнгүй. “Өө ийм байвал цаашид хэдэн сар тэсээд ажиллаж болж байна шүү” гэж бодов. Анхны цалингаараа аав, ээж, ах дүүдээ бэлэг авч өгснөө дурслаа.

Хэдэн сар л тэсэх бодолтой явсан Намжилмаа дунд нь гурван жил өнжсөнийг эс тооцвол ес дэх

Уурхайн өөр олон ажилтанд газрын гүнд уурхай барих төсөөлөл нэг л сайн бууж өгөхгүй байсан гэдэг.

Гүний уурхай

Ил уурхайтай харьцуулахад эрдсийн өндөр агуулгатай гүний бүлэг орд нь Оюутолгойн ашиг орлогын цөм юм. Оюутолгойн орд нь зэс, алт, мөнгө агуулсан хэд хэдэн хүдрийн биетээс бүрддэг. Хойноосоо урагш нийт 12 км сунан тогтсон хүдрийн биетүүд нь Хюго Дамметтын хойд бүс, Хюго Дамметтын өмнөд бүс, Оюут болон Херуга хүдрийн биет юм. Одоогийн байдлаар баяжмалаа ил уурхайгаас олборлосон хүдрээс гарган авч байна. Оюутолгойн бүлэг ордын нийт нөөцийн 80 гаруй хувь буюу хамгийн агуулга сайтай хүдэр нь газрын гүнд оршдог. Газрын гадаргаас олон зуун метрийн гүнд буй эдгээр хүдрийн биет нь зэс, алтны агуулгаараа дэлхийд томоохонд тооцогддог. Гүний уурхайгаас олборлох хүдэр дунджаар 1.66 хувийн зэсийн агуулгатай.

Эдгээр хүдрийн биет газрын гүнд, тархай байрлалтай учир геотехник болон эдийн засгийн үр ашиг талаасаа блокчлох аргаар олборлоход илүү тохиромжтой. Энэ нь хүдрийн биетийн хүндийн жинг ашиглан доороос нь бутлан хүдэр буулгуураар цуглуулан авч, туузан дамжуулгаар газрын гадарга дээр гаргадаг арга юм.

Оюутолгойн гүний уурхайн онцлох тоо, баримтууд:

- Оюутолгойн ордын нийт нөөцийн 80 гаруй хувь нь газрын гүнд оршдог,
- Олборлолтын арга: Блокчлон олборлох
- Үйл ажиллагаа: Гүний уурхай нь 12 цагийн хоёр ээлжээр жилийн 365 өдөр ажиллана.
- Туузан дамжуулагчийн нийт урт нь 13.2 км буюу Сүхбаатарын талбайгаас Толгойт өртөө хүрэх зайтай тэнцэнэ.
- Хамгийн гүн босоо ам нь “Блю Скай” цамхгийг 12 давхарласантай дүйцнэ.
- Хюго Дамметт ордын хойд бүсэд баригдах хонгилын нийт урт нь 203 км байна (ихэнх хэсэгтээ 5.5 м өндөр, 5 м өргөн).

Эх сурвалж: ot.mn

► жилдээ ажиллаж байна. “Эхний 1-2 жил амар байгаагүй. Цалиндаа хөтлөгдсөөр хэдэн жил болчихсон байсан, дараа нь ажилдаа дуртай, уурхайдаа хайртай болсон. Уурхай маань өнөөдөр миний хоёр дахь гэр болжээ” хэмээн ярив. 13 жилийн дараагаас эргээд харахад хэдэн гэр маань уул уурхайн том цогцолбор болж, бүтээн байгуулалтууд өрнөж, олон мянган ажилтантай болж, дэлхийд нэрээ гаргасан, гадаад дотоодын хөрөнгө оруулагчдын сонирхон ярилцдаг төсөл болсонд баяртай байна гэж Намжилмаа нэмж хэллээ.

Уурхай дагасан түүний амьдрал ч богино хугацаанд орвонгоороо өөрчлөгджээ. Говьд ирэхээсээ өмнө нөхөртэйгээ танилцсан залуу бүсгүй уурхайд ажилласныхаа яг нэг жилийн ойгоор охиноо төрүүлэв. Залуу гэр бүл шинэ хүнээ шинэ байранд угтаж авлаа. Нөхөр нь ч мөн Оюутолгой уурхайд цахилгааны инженерээр ажиллаж эхэлжээ. Мөнхбатынх гэдэг айл Оюутолгой уурхайтай холбогдож, төслийн үр шимийг хүртэж, амар тайван аз жаргалтай амьдарч буй олон залуусын нэг болжээ.

Намжилмаа өнөөдөр 1200 гаруй хүнийг удирдаж байна. 2019 онд “Оюутолгой” компани руу шилжиж, газар доорх тунелийг барьж буй “Даян контракт майнинг” компанийг Оюутолгой талаас хариуцдаг ахлах мэргэжилтэн болжээ. Тэрбээр төслийн бүх л багт ажилласан, их ч туршлага хуримтлуулж, ихийг мэдэж авснаа ярих дуртай. Зураг төслийн инженер, уурхайн инженер, ахлах инженер одоо “Оюутолгой” компанийн Хөндлөн нэвтрэлтийн багийн ахлах мэргэжилтнээр ажиллаж байна.

Өнөөдөр түүний баярт өдөр. 13 жилийн ажлын үр дүн гарсан өдөр. 13 жилийн төсөөлөл нь биелж, бодит болсон өдөр. 13 жилийн турш хүсэн хүлээсэн өдөр нь.

Гүний уурхайн анхны тэсэлгээ

2022.01.25 Өмнийн говьд сайхан дулаахан өвөл болж байна. Намжилмаа 13 жилийн өмнө Камаз машинаар говийн шороон зам дээгүүр давхиж уурхайд хүрч байсан бол би Ханбумбат онгоцны буудалд МИАТ-ийн онгоц “хөлөглөн” бууж, тухтай автобусаар сайжруулсан шороон замаар давхисаар уурхайд хүрлээ. Оюутолгой уурхайд

Оюутолгойн гүний уурхайн тэсэлгээ хийх үйл ажиллагааны нээлт. Ерөнхий сайд Л.Оюун-Эрдэнэ, “Рио Тинто” группийн гүйцэтгэх захирал Я.Стаусхольм нар Өмнөговь аймгийн Ханбумбат онгоцны буудал дээр. 2022.01.25

зочилсон миний хоёр дахь томилолт энэ юм.

Шинэ оны эхэн сарын энэ өдөр гүний уурхайн үйлдвэрлэлийн нээлт болж, уурхайн анхны тэсэлгээг хийх командыг Монгол Улсын Ерөнхий сайд Л.Оюун-Эрдэнэ, “Рио Тинто” группийн гүйцэтгэх захирал Якоб Стаусхольм нар өгсөн юм. Гүний уурхайн үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаа ийн эхэллээ. 13 жилд олон ч асуудалтай нүүр тулж, хэдэнтээ гацаж, төслийг зогсох дээрээ тулсан цаг үе ч бий. Энэ бүхний эцэст уурхай урагшлан хөдөллөө. Ухрах замгүйгээр, үйл ажиллагааг дундаас нь таслан зогсоох боломжгүй технологийн үйл ажиллагаа ийн явагдаж эхэллээ.

Дэлхийн болоод Монголын уул уурхайн салбарын түүхэнд бичигдэх том үйл явдал боллоо гэдгийг талууд онцолсон. “Рио Тинто” групп, Монголын Засгийн газрын хооронд жил гаруй хугацаанд үргэлжилсэн хэлэлцээрийн эцэст гүний уурхайн үйл ажиллагааг эхлүүлэх ойлголцолд хүрсэн нь нэн сайн. Ингэснээр 2023 оны 4, 5-р сар гэхэд гүний уурхайг бүрэн хүчин чадлаар ажиллуулах боломжийг бүрдүүлж өгч байгаа юм. Харин хоёр талын хэлэлцээр цаашид гүний уурхайн бүтээн байгуулалтын санхүүжилтийн төлөвлөгөө болон нэмэлт төлөвлөгөө, татварын маргааны асуудлаар үргэлжилнэ.

“Оюутолгой нь Монгол Улсын эдийн засгийн томоохон төслүүдийн нэг. Өнөөдөр гүний уурхайн огтлох малталт эхэлнэ гэдэг бол манай улсын эдийн засгийг 2-3 дахин тэлэх түүхэн үйл явдал. Мөн дэлхийн таван том уурхайн нэг болж, зэсийн томоохон тоглогч болох боломж бий болж байна”

Огтлох малтлагын тэсэлгээг хийснээр олон арван жил үргэлжлэх үйл ажиллагааг эхлүүлээ.

► гэдгийг Ерөнхий сайд Л.Оюун-Эрдэнэ тодотгосон. Харин “Рио Тинто” компанийн гүйцэтгэх захирал Якоб Стаусхолм “Монголын Засгийн газар, “Туркойс Хилл ресурсес”, “Рио Тинто” компани хамтран хэд хэдэн хэлэлцээ хийж, түншлэл хамтын ажиллагаагаа шинэ шатанд гаргаж байна. Бид огтлох малтлагын тэсэлгээг хийснээр олон арван жил үргэлжлэх үйл ажиллагааг эхлүүлээ. Оюутолгойн ирээдүй, хамтын ажиллагааг бид маш өөдрөгөөр харж байна” гэсэн юм.

Хэлэлцээрийн явцад “Рио Тинто”-гийн зүгээс хоёр ч захиаг Ерөнхий сайд Л.Оюун-Эрдэнэд илгээсэн. Хоёр дахь захидлаараа Монголын Засгийн газрын эзэмшлийн 34 хувьд ногдох 2,3 тэрбум ам.долларын өрийг 100 хувь тэглэж, гүний уурхайн олборлолт эхлэх хугацаа буюу 2023 оны эхний хагас жил хүртэлх нэмэлт санхүүжилтийг “Рио Тинто”, “Туркойс Хилл Ресурсес” компаниуд бүрэн хариуцах санал ирүүлсэн нь Монголын Засгийн газрын тэргүүнийг сэтгүүлчдийн хамт Оюутолгой уурхайд очиж, гүний уурхайн үйл ажиллагааны нээлт хийхэд хүргэсэн билээ.

“Монгол хүний хувьд сэтгэл догдолж баяртай байна.14 мянга гаруй монгол ажилтан маань гүний уурхайн түүхэн тэсэлгээгээр анхны олборлолтын ажлаа эхлүүлэхэд бэлэн боллоо. Энэ бол гадаад, дотоодын олон хүний арван хэдэн жилийн хөдөлмөр. Нөгөө талаас хариуцлага нэмэгдэж байна. Хэлсэн үгэндээ хүрч, ажлаа чанартай гүйцэтгэх, 2023 оны нэгдүгээр хагаст уурхайгаа бүрэн ашиглалтад оруулах хариуцлагатай мөч ирж байна” гэж “Рио Тинто” группийн Зэсийн группийн захирал Б.Болд тэмдэглэсэн бол “Эрдэнэс Оюутолгой” компанийн гүйцэтгэх захирал Н.Цэрэнбат “Оюутолгойн Монголын талын 34 хувьд ногдох 2.363 сая ам.долларын зээлийн өр тэглэгдлээ. Энэхүү зээлийг тэглэснийг баталгаажуулж “Туркойс Хилл Ресурсес” компанийн захирал Лук бид хоёр гарын үсэг зурж, батламжиллаа. Монгол Улс цаашид Оюутолгой төслөөс ашиг хүртэх ижил тэнцүү хувь эзэмшигч болж байна” гэв.

Монголчуудын чихэнд чимэгтэй сонсогдож буй онцлох цөөн тоог хүргэе. Гүний уурхай ашиглалтад бүрэн орсноор:

-Монгол Улс дэлхийд эхний тавд орох гүний уурхайтай болно.

-Монгол Улсын төсөв, эдийн засагт орох өгөөж хамгийн багадаа гурав дахин нэмэгдэнэ.

Оюутолгойн гүний уурхайд ажилласан анхны эмэгтэй гэдгээрээ тэр үргэлж бахархах нь мэдээж.

-Оюутолгой ХХК таван тэрбум ам.долларын борлуулалт хийж, Монгол Улсад төлөх ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр гурав дахин нэмэгдэж, жилийн 700 тэрбум ам.долларт хүрэх урьдчилсан тооцоолол бий.

Бүтээн байгуулалтын гэрч

Нийтлэлийн маань гол баатар Намжилмаа дээрх тоон мэдээллийг уншаад уурхайдаа, хамт олондоо баярлалаа гэж хэллээ. “Миний эхнээс нь ажилласан уурхай улсын эдийн засагт ийм том хувь нэмэр оруулж, эх орны хөгжлийг урагшлуулж байгаа нь сайхан байна” гэсэн юм. Тэрбээр саяхан эдийн засагч Ч.Хашчулууны “Оюутолгойн улсын эдийн засагт үзүүлсэн үр нөлөө” лекцийг сонсоод өөрөөрөө бахархах сэтгэл төржээ. Цар тахлын үеийн хоёр жилд Оюутолгой уурхай Монгол Улсын эдийн засгийн хамгийн гол ачааг нуруундаа үүрч байгаа тухай эдийн засагчийн яриаг сонсож суухдаа өмнөхөөс ч илүүтэй сайн ажиллахыг хүссэн гэсэн юм.

Намжилмаа томоохон бүтээн байгуулалтуудын гэрч. Тэрбээр 2013-2016 онд Оюутолгой уурхайг зогсоход Шинэ төмөр замын ТЭЗҮ болон шинэ нисэхийн төслүүд дээр ажиллаж байгаад эргээд уурхайдаа очжээ.

Говиос явах бодол нь хэдийн хийсэн одож, харин ч уурхайдаа тогтвортой ажиллаж, ирэх 10 жилд уурхайгаа дэлхийд тэргүүлэх хэмжээнд хүрсэн байхыг харах нь түүний зорилго болжээ. Мөн бусад улс орны тэргүүлэх мэргэжилтнүүд дэлхийн шилдэг Монголын уурхайд ажиллахаар зорин ирэхийг харах нь түүний бас нэг мөрөөдөл.

Оюутолгойн гүний уурхайд ажилласан анхны эмэгтэй гэдгээрээ тэр үргэлж бахархах нь мэдээж. Уурхайд монгол эмэгтэйчүүд эрчүүдтэй мөр зэрэгцэн ажиллаж чаддаг гэдгийг үлгэрлэж яваа нь түүний бас нэг гавьяа. Монгол Улсын хуулиар эмэгтэй хүн гүний уурхайд ажиллах боломжгүй байсан бол 2016 онд хуульд өөрчлөлт орсноор монгол эмэгтэйчүүд гүний уурхайд ажиллах эрх зүйн орчин нээгдэж, Оюутолгойн гүний уурхайд ажилласан анхны монгол эмэгтэй нь Түмэнжаргалын Намжилмаа болж байгаа юм.

“Монголчууд цаашид уурхайгаа авч явна. Тиймээс би уурхайнхаа сайн боловсон хүчин нь байж, дэлхийн хэмжээнд хүрсэн уурхайгаа удирдаад явах мэргэжилтнүүдийн нэг болно” гэж гүний уурхайн эмэгтэй итгэлтэйгээр хэллээ. ■

Байр суурь

Энэ оны нэгдүгээр сарын 25-нд Өмнөговь аймгийн Ханбогд сумын Оюутолгойн уурхайд гүний уурхайн үйл ажиллагааны нээлт болсон билээ. Энэхүү арга хэмжээний үеэр Ерөнхий сайд Л.Оюун-Эрдэнэ болоод бусад албаны хүмүүсийн хэлсэн үгийг товчлон хүргэж байна.

Л.Оюун-Эрдэнэ: Монгол Улс хэлэлцээр хийж, хөрөнгө оруулагчидтай ойлголцож чаддаг гэдгээ харууллаа

Монгол Улсын
Ерөнхий сайд

Гурван зүйлээр онцлох өдөр болж байна гэж миний хувьд дүгнэж байна. Нэгдүгээрт, өнгөрсөн 13 жилийн хугацаанд Оюутолгой төсөл Монгол Улсад өгөөжтэй байна гэсэн бидний итгэл найдвар ихээхэн хөсөрдөж, хөрөнгө оруулагч талд Монголын ард түмэн урам хугарсан нөхцөл байдал үүссэн. Үндсэн зээлийн болон хүүгийн төлбөрт 2.3 тэрбум ам.долларын өртэй болж, цаашлаад 22 тэрбум ам.долларын өр үүссэн тооцоололд үндэслэн манай улс ноогдол ашиг авахгүй, хөрөнгө оруулалт нэмэгдэх тусам өрийн хэмжээ ихсэх улс төрийн амаргүй нөхцөл байдалд бид орсон байсан.

Хоёр жилийн турш үргэлжилсэн амаргүй хэлэлцээрийн үр дүнд 2.3 тэрбум ам.долларын өр тэглэгдлээ. Хөрөнгө оруулагч тал буулт хийж, дахин ТЭЗҮ дээр алдаа гаргахгүй гэдгээ илэрхийлж, гүний уурхайн бүрэн ашиглалтад орох хугацаа буюу 2023 оны II улирал хүртэл хөрөнгө оруулагч тал бүтээгдэхүүнээ урьдчилан боловсруулах байдлаар нэмэлт зардлаа хариуцаж, Монгол Улсад нэмэлт өр үүсгэхгүйгээр ажиллахаар болсон. Өөрөөр

хэлбэл, өр тэглэж, гацсан байсан асуудлыг урагшлуулж буй түүхэн өдөр юм.

Хоёрдугаарт, Монгол Улс гүний уурхайн үйл ажиллагааг эхлүүлснээс хойших том үйл явдал. Энэ гүний уурхай манай эдийн засгийг гурав дахин тэлэх борлуулалтыг хийнэ гэсэн үг. Мөн Оюутолгой дэлхийн таван том уурхайн нэг болж, зэсийн томоохон тоглогч болох боломж бий болж байна.

Гуравдугаарт, Монгол Улс хөрөнгө оруулагчдадаа ээлгүй ханддаг, ойлголцож чаддаггүй гэсэн мэссэж өмнө нь явсан. Олон Элчин сайдын яам, хөрөнгө оруулагч сэтгэл эмзэглэн хүлээж байсан. Харин өнөөдрийн үйл явдал дэлхий нийтэд Монгол Улсыг эерэгээр харуулсан том мэссэж боллоо. Монгол Улс хэлэлцээр хийж чаддаг, хөрөнгө оруулагчидтайгаа ойлголцож чаддаг, харилцан ашигтай түншлэн ажиллаж чаддаг, цаашид бид бусад хөрөнгө оруулагчдад ч итгэлтэй түнш байж чаддаг гэдгээ нотлон харууллаа гэж бодож байна.

Б.Болд: Оюутолгойгоор дамжин дэлхийн соёл Монголд түгж байна

Рио Тинто
компанийн Зэсийн
групийн захирал

Монгол хүний хувьд сэтгэл догдолсон өдөр байлаа. Гүний уурхайн түүхэн тэсэлгээгээр 14,6 мянган монголчууд маань анхны олборлолтын ажлаа эхлүүлэхэд бэлэн болж байна. Энэ бол гадаад, дотоодын олон хүний арван хэдэн жилийн хөдөлмөр. Нөгөө талаас хариуцлага нэмэгдэж байна. Хэлсэндээ үнэнч байх, ажлаа чанартай гүйцэтгэх, 2023 оны нэгдүгээр хагаст уурхайгаа бүрэн ашиглалтад оруулах хариуцлагатай мөч ирж байгаа учраас түгшиж байна.

Өнгөрсөн 10 жилийн хугацаанд Оюутолгой төслөөс Монгол Улсад маш олон хэлбэрээр

өгөөж орж ирсэн. Тухайлбал, ашигт малтмалын нөөц ашигласны албан татвар, гааль, НӨАТ зэрэг бусад төрлийн татвар. 2021 оны төсвийн 20 хувь буюу 700 орчим сая ам.доллар, бараг хоёр их наяд төгрөгийг зөвхөн Оюутолгойгоос төвлөрүүлсэн байна.

Монголын мэргэжлийн боловсон хүчин дэлхийд гарч, Оюутолгой уурхайгаас Рио Тинто дотор маш олон мэргэжлийн удирдлагын баг төрөн гарч байна. Дэлхийн хэмжээний хөдөлмөр аюулгүй байдлын стандартыг Монголд нэвтрүүлсэн. Оюутолгойгоор дамжин дэлхийн соёл Монголд түгж байна.

Н.Цэрэнбат: Монгол Улс Оюутолгой төслөөс ашиг хүртэх ижил тэнцүү хувь эзэмшигч боллоо

"Эрдэнэс Оюутолгой" компанийн гүйцэтгэх захирал

Монгол Улсын сүүлийн 20 гаруй жилийн түүхэнд гадны хөрөнгө оруулагчтай хамтран ажилласан хамгийн том төсөл бол Оюутолгой юм. Монголын талын 34 хувьд ноогдох 2.363 сая ам.долларын зээлийн өр тэглэгдэж, 34 хувийг албан ёсоор эзэмшигч "Эрдэнэс Оюутолгой" компани энэхүү зээлийг тэглэж буй "Туркойс Хилл" компанийн захирал Лук бид хоёр гарын үсэг зурж, батламжиллаа. Оюутолгойн хөрөнгө оруулалтын гэрээг сайжруулах зорилготой ажлын хэсгийн хэлэлцээр үргэлжилж байгаа.

Монгол Улс цаашид Оюутолгой төслөөс

ашиг хүртэх ижил тэнцүү хувь эзэмшигч болж эхэлж байна. Мөн УИХ-аас "Эрдэнэс Оюутолгой" компанийг чадавхжуулах, төслийн үйл ажиллагаанд хяналт тавихыг үүрэг болгосон. Энэ хүрээнд бид гадны уул уурхайн зөвлөхүүдийг авч, Монголын уул уурхайн мэргэжилтэй боловсон хүчнийг бэлдэх, төрийн эзэмшлийн 34 хувийн үйл ажиллагааг хамгаалах, алдаа дутагдлыг нь илрүүлэн чадавхжуулах чиглэлээр зөвлөх үйлчилгээний гэрээ байгуулаад ажиллаж байна.

Якоб Стаусхолм: Олон арван жил үргэлжлэх ажлыг эхлүүлээ

Рио Тинто компанийн гүйцэтгэх захирал

Өнөөдөр Монгол Улсын Засгийн газар, "Туркойс Хилл", "Рио Тинто" компани хамтран хэд хэдэн хэлэлцээр хийж, түншлэл хамтын ажиллагаагаа шинэ шатанд гаргаж байна. Хэлэлцээрийн хүрээнд олон асуудлыг шийдсэн. Гэхдээ татвар зэрэг зарим нэг асуудлыг цаашид хоёр талд харилцан ашигтайгаар шийдээд явна

гэж найдаж байна.

Бид өнөөдөр огтлох малтлагын тэсэлгээр хийснээр олон арван жил үргэлжлэх үйл ажиллагааг эхлүүлээ. Бид Оюутолгойн ирээдүй, хамтын ажиллагааг маш өөдрөгөөр харж байна.

Армандо Торрес: Одоо бидэнд ухрам зам үгүй болж, зөвхөн урагшаа харж, ажиллах л үлдлээ

"Оюу толгой" ХХК-ийн гүйцэтгэх захирал

Оюутолгой шиг ийм том цар хүрээтэй томоохон уурхайг барьж байгуулах нь амар ажил биш юм. Энэ хүнд хүчир хөдөлмөрийг хамтдаа хийж ирсэн ажилтан, ханган нийлүүлэгч, туслан гүйцэтгэгч, Засгийн газар, холбогдох агентлаг, яамд, орон нутгийн ард иргэд, орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагууд, мөн биднийг дэмжин шийдвэр

гаргаж ирсэн хувьцаа эзэмшигчдийнхээ шийдвэрийн үр дүнд бид өнөөдөр үйл ажиллагаагаа эхлүүлээ.

Өнөөдөр бид гүний уурхайн үйл ажиллагааг эхлүүлснээр ухрам зам үгүй болж, зөвхөн урагшаа харж, энэхүү уурхайнхаа амжилттай, тогтвортой үйлдвэрлэлийг эхлүүлэхийн төлөө хичээн ажиллах болно.

Зочин

Г.Ёндон: Оюутолгой бол манай салбарын 100 жилийн түүхэнд байгаагүй том хөрөнгө оруулалт

Монгол Улсад уул уурхайн салбар үүсээж хөгжсөний 100 жилийн ой энэ онд тохиож байна. Энэ хүрээнд Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн сайд Г.Ёндонтой ярилцлаа.

-Оюутолгойн гүний уурхайн үйл ажиллагаа эхэлж, тус төсөл нэг алхам урагшилж чадлаа. Та уул уурхайн салбарыг удирдаж байгаа хүний хувьд энэ үйл явдлыг хэрхэн харж, дүгнэж байна вэ?

-Оюутолгойн хөрөнгө оруулалтын гэрээг 2009 онд байгуулж улмаар ил уурхай, баяжуулах үйлдвэрийг 2013 онд ашиглалтад оруулснаас хойш есөн жил өнгөрчээ. Энэ хугацаанд хөрөнгө оруулалтын гэрээ, 2015 онд байгуулсан Оюутолгойн гүний уурхайн бүтээн байгуулалт, санхүүжилтийн төлөвлөгөө (Дубайн гэрээ) тэдгээрийн хэрэгжилтийг тойрсон маргаантай олон асуудал байсан. Эдгээр хуримтлагдсан асуудлыг УИХ, Засгийн газар, салбарын яам, агентлаг шат шатандаа анхааралдаа авч ажилласны үр дүнд Засгийн газрын 34 хувьд ногдох 2.3 тэрбум ам.долларын өрийг тэглэж, дээр

дурдсан Дубайн гэрээг хүчингүй болгох талаар зөвшилцөлд хүрсэн төдийгүй гүний уурхайгаас хүдэр олборлох боломж нөхцөлийг бүрдүүллээ.

Дэлхийд томоохонд тооцогдох Оюутолгойн зэс, алтны ордын нийт нөөцийн 80 орчим хувийг агуулж буй гүний уурхайг ашиглалтад оруулж, хөрөнгө оруулагч болон Засгийн газрын хооронд итгэлцлийг бүрдүүлсэн, мөн гадаадын хөрөнгө оруулагчдад эерэг ойлголт төрүүлсэн үйл явдал болсон гэж үзэж байна.

Мөн дотоодод барьсан цахилгаан станцаас цахилгаан хангамжийн асуудлаа шийдвэрлэх гэрээ байгууллаа. Эдгээр нь Монгол Улсын хөгжилд маш чухал ач холбогдолтой. Дэлхийд томоохонд тооцогдох Оюутолгойн зэс, алтны ордын нийт нөөцийн 80 орчим хувийг агуулж буй гүний уурхайг ашиглалтад оруулж, хөрөнгө оруулагч болон Засгийн газрын хооронд итгэлцлийг бүрдүүлсэн, мөн гадаадын хөрөнгө оруулагчдад эерэг ойлголт төрүүлсэн үйл явдал боллоо.

Тус уурхай бүрэн хүчин чадлаараа ажиллаж эхэлснээр борлуулалтын орлого нь гурав дахин, уг орлогоос шууд тооцдог АМНАТ зэрэг татварын хэмжээ мөн гурав дахин нэмэгдэнэ. Бүхэлдээ эдийн засгийн хувьд өндөр үр өгөөжтэй.

-Уул уурхайн салбарын хөгжилд Оюутолгой төслийн оруулах хувь нэмэр, гүйцэтгэх үүрэг юу вэ?

-Зах зээлийн тогтолцоонд шилжсэнээс хойш гадаад, дотоодын хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалт нэмэгдэж, ордыг хайж илрүүлэх, ашиглах нөхцөл бололцоо бүрдсэн. Оюутолгойн орд нээгдсэн нь гадаад улс орнуудад Монгол Улсын эрдэс баялгийн нөөц боломжийг таниулсан чухал үйл явдал болсон. Тус ордын хайгуул, ашиглалт, дэд бүтцийг бүрдүүлэхэд оруулсан хөрөнгө оруулалт нь манай салбарын 100 жилийн хөгжлийн түүхэнд байгаагүй том хөрөнгө оруулалт юм.

“Оюутолгой” ХХК зөвхөн өнгөрсөн онд гэхэд ►

Хайгуул, олборлолтоос боловсруулалт руу шилжиж, улмаар борлуулалт, хуваарилалт гэсэн цоо шинэ тогтолцоог бий болгох ёстой.

► дотоодын худалдан авалтад 606 сая ам.доллартай тэнцэх хэмжээний хөрөнгийг зарцуулж, 749.6 мянган тонн зэс, алтны баяжмал үйлдвэрлэж 681 сая ам.доллартай тэнцэх хэмжээний татвар, төлбөр, хураамжийг улс, орон нутгийн төсөвт төвлөрүүлсэн байна. Гүний уурхайг ашиглалтад оруулснаар улс, орон нутгийн төсөвт төвлөрүүлсэн.

Уг бүлэг ордыг ашиглалтад оруулахад ихээхэн хэмжээний хөрөнгө оруулалтаас гадна шинэ техник, технологи, менежмент, хүний нөөц гээд цоо шинэ тогтолцоог бүрдүүлэх шаардлагатай болсон. Оюутолгой төсөлд өнөөдрийн байдлаар үндсэн болон туслан гүйцэтгэх үйл ажиллагаанд 14 шахам мянган хүн ажлын байраар хангагдаж, гадаад, дотоодын олон байгууллага оролцож байна.

-Монголын уул уурхайн салбар энэ онд 100 нас хүрнэ. Уул уурхайн салбарын ойрын ирээдүйн хөгжлийг та хэрхэн тодорхойлж байна вэ?

-Зуунаар тоологдож буй уул уурхайн салбар өнгөрсөн хугацаанд Монгол Улсын хөгжлийн тулгуур байсаар ирлээ. Ойрын ирээдүйд ч эдийн засгийн тулгуур салбар байна. Социализмын бүтээн байгуулалтын он жилүүдэд Эрдэнэт үйлдвэр, Багануур, Бор-Өндөр, Шарын голын зэрэг олон уурхайг түшиглэн байгуулсан хотууд тухайн үеийн нийгэм, эдийн засгийн амьдралыг үндсэндээ авч явж байлаа. Одоо ч хэвээр байна.

Зах зээлд шилжсэн сүүлийн 30 жилийн хугацаанд төрийн өмчит үйлдвэрээс гадна хувийн хэвшлийн болон гадаадын хөрөнгө оруулалттай уурхайнууд шинээр бий болсон. Гадаадын хөрөнгө оруулалт идэвхжиж, хувийн хэвшлийн үүрэг, оролцоо нэмэгдэхийн хэрээр салбарын хөгжил эрчимжсэн. Өнгөрсөн хугацаанд хайгуул, ашиглалтын үйл ажиллагаа амжилттай хийгдсэнээс Оюутолгой, Тавантолгой, Төмөртийн Овоо зэрэг шинэ хөрөнгө оруулалт, бүтээн байгуулалтын ажлуудыг дурдаж болно.

Харин өнөө үед Монголын уул уурхайн салбар хөгжлийн шинэ шатанд гарах цаг нь болсон. Хайгуул, олборлолтоос боловсруулалт руу шилжиж, улмаар борлуулалт, хуваарилалт гэсэн цоо шинэ тогтолцоог бий болгох нь ёстой. “Баялагтаа эзэн монгол” байж, баялгийн үр өгөөжийг иргэн бүрт хүргэх, ирээдүй хойч үедээ зориулах хэрэгцээ шаардлага тулгарч байна.

Яамнаас эрдэс баялгийн салбарт баримталж буй цогц бодлогын хүрээнд хайгуул, олборлолтын үе шатыг Ашигт малтмалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгаар, боловсруулалтыг Хүнд үйлдвэрийн тухай хуулиар, уул уурхайн бүтээгдэхүүний борлуулалтыг Уул уурхайн бүтээгдэхүүний биржийн тухай хуулиар зохицуулна. Мөн байгалийн баялгаас орж ирэх орлогыг иргэдэд тэгш шударга хуваарилж, ирээдүйн хөгжилд үр дүнтэй зарцуулах ажлыг Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулиар зохицуулахаар төлөвлөсөн.

Монгол Улсад Уул уурхайн салбар үүсэж, хөгжсөн түүхт 100 жилийн ойн хүрээнд бид салбарын хөгжлийг дараагийн шатанд гаргах олон ажлыг эхлүүлэх, баталгаажуулах, суурийг тавих болно.

-Уул уурхайн салбар түүхий эдээ экспортлох чиглэлээр замнаж ирсэн. Боловсруулалтын чиглэлээр хийсэн ажил тун маруухан. Энэ тал дээр ойрын хугацаанд ямар төслүүд хэрэгжих вэ? Хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж буй ямар ажил байна вэ?

-Бид баялгаа түүхийгээр нь, хагас боловсруулсан байдлаар олон жил экспортлож ирлээ. Бидний хямд өртгөөр борлуулсан бүтээгдэхүүнийг гадаадын бусад орон боловсруулаад, ажлын байр бий болгоод, нэмүү өртөг шингээн эцсийн бүтээгдэхүүн болгож эргээд бидэнд өндөр үнээр худалдаж байна. Тиймээс цаашид энэ сүлжээг дотооддоо бид өөрсдөө хөгжүүлэх зайлшгүй шаардлагатай.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр, түүнийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөнд Газрын тос боловсруулах үйлдвэр, Зэсийн баяжмал боловсруулах үйлдвэр, Катодын зэсийн үйлдвэр, Нүүрс баяжуулах үйлдвэр, Эрдэнэтийн төмөрлөгийн үйлдвэр, Дарханы уул уурхай, металлургийн цогцолбор, Дорноговь аймгийн Хар төмөрлөгийн цогцолбор зэрэг төслийг хэрэгжүүлэхээр тусгасан бөгөөд бүтээн байгуулалтын ажлууд нь ид өрнөж байна.

Тухайлбал, Дарханы төмөрлөгийн үйлдвэрийг түшиглэн ган үйлдвэрлэх иж бүрэн цогцолбор бүхий “Монгол ган цогцолбор-1” төслийг дурдаж болно. Төслийн ГЭЗҮ-ийг боловсруулан өнгөрсөн оны есдүгээр сард яамны дэргэдэх Эрдэс баялгийн мэргэжлийн зөвлөлийн өргөтгөсөн хуралдаанаар

Уул уурхайн бүтээгдэхүүний үнэ, борлуулалтын хэмжээ ил тод болсноор арилжаанаас тооцох татвар хураамжийг үндэслэлтэй тогтоох нөхцөл бүрдэж, улсын төсвийн орлого нэмэгдэнэ

▶ хэлэлцүүлэн дүгнэлт гаргуулсан. Төслийн бүтээн байгуулалтын ажлыг энэ онд эхлүүлж 2024 онд ашиглалтад оруулахаар төлөвлөсөн. Монгол ган цогцолбор ашиглалтад орсноор жилд 350 мянган тонн ган бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж, дотоодын гол нэр, төрлийн ган бүтээгдэхүүний хэрэгцээний 30-50 хувийг хангана гэж тооцоолсон. Мөн төмрийн хүдэр, баяжмалыг түүхийгээр экспортлохыг бууруулах боломж бүрдэнэ.

-Газрын тосны үйлдвэрийн бүтээн байгуулалт амжилттай явагдаж байна. Төслийн явц хэдэн хувьтай байна вэ? Одоогоор хэдий хэр хэмжээний нөөц батлагдаад байгаа вэ?

-Газрын тос боловсруулах үйлдвэр ашиглалтад орохоос даруй зургаан сарын өмнө түүхий тос тээвэрлэх хоолойг барьж дуусгахаар төлөвлөсөн. Үйлдвэрийн бүтээн байгуулалт дөрвөн багцаас бүрдэж байгаа.

ЕРС-1 буюу Технологийн бус барилга байгууламжийн барилгын ажил төлөвлөгөөний дагуу явж байна. 2021 оны жилийн тайлангаар иргэний барилгын ажил 31.7 хувийн гүйцэтгэлтэй. Усан хангамжийн барилгын ажлын хүрээнд ус нөөцлөх савны барилга 65 хувьтай, ус дамжуулах шугам хоолойн угсралтын ажил 16.5 хувь, үйлдвэрийн талбайн дэд бүтцийн ажил 36 хувийн гүйцэтгэлтэй байна.

ЕРС-2 буюу Анхдагч процессын байгууламжийн ерөнхий гүйцэтгэгчийн урьдчилсан сонгон шалгаруулалтад тэнцсэн компаниудаас шалгаруулах тендер зарлаж, өнгөрсөн оны арванхоёрдугаар сарын 30-ны өдөр тендерийг хүлээн авсан.

Харин ЕРС-3 буюу Үйлдвэрийн цахилгаан станцын ерөнхий гүйцэтгэгчийн урьдчилсан сонгон шалгаруулалтад тэнцэж, хураангуй жагсаалтыг ирүүлсэн хоёр компаниас шалгаруулах тендер зарлаж, энэ сарын 31-ны өдөр тендерийг хүлээн авахаар ажиллаж байна.

Үүний дараа ЕРС-4 буюу Лицензтэй технологийн долоон байгууламж баригдана. “Монголын газрын тосны боловсруулах үйлдвэр” төрийн өмчит ХХК болон төслийн зөвлөх “Engineers India Limited” компани хамтран лиценз эзэмшигчдийг шалгаруулсан. Түүхий тос дамжуулах хоолой барих гүйцэтгэгчийн сонгон шалгаруулалтаар дөрвөн компанийн тендерийг хүлээн авсан. Үнэлгээний хороо хамгийн бага

үнийн санал ирүүлсэн “Norinco International Cooperation” компанийг шалгаруулж, гэрээ байгуулах талаар хэлэлцээ хийж байна.

Засгийн газрын 2021 оны 266 дугаар тогтоолоор “Давст-ХХХI” талбайд хайгуулын үйл ажиллагаа явуулах тусгай зөвшөөрлийг “Монгол газрын тос боловсруулах үйлдвэр”-т олгосон. Уг талбай дээр ОХУ-ын “Росгеология” компани болон “Монгол газрын тос боловсруулах үйлдвэр” Төрийн өмчит ХХК-тай газрын тосны геологи, хайгуулын чиглэлээр хамтран ажиллана. Мөн Монголын зүүн бүсийн нутаг дахь газрын тосны талбайн геологи, геофизикийн мэдээллийн санд үнэлэлт, дүгнэлт өгөх, хэтийн төлөвийг тодорхойлох, шинжлэх ухаан, геологийн хамтарсан судалгаа хийх талаар тохиролцоод байна. Тус компанийн гадаад төслийн оператор “Зарубежгеология” компани, “Монгол газрын тос боловсруулах үйлдвэр”-ийн хооронд хамтран ажиллах санамж бичиг байгуулан ажлаа эхлүүлсэн.

БНЭУ-ын газрын тосны компаниуд газрын тосны хайгуулын чиглэлээр хөрөнгө оруулалт хийж, хамтран ажиллах сонирхлоо илэрхийлээд буй. Уг талбай дээр урьд өмнө нь “Петрочайна дачин тамсаг” компани хайгуул хийж байсан бөгөөд газрын тосны хайгуулын хэд хэдэн цооноогоос тос илэрсэн, ирээдүйтэй талбай юм.

-Уул уурхайн бүтээгдэхүүний биржийн тухай анхдагч хуулийн төслийг УИХ-д өргөн барилаа. Манай улс эрдэс баялгийн биржтэй болсноор эдийн засагт ямар үр өгөөжөө өгнө гэсэн төсөөлөлтэй байна вэ?

-Бирж байгуулагдсанаар уул уурхайн бүтээгдэхүүний нийлүүлэгч, худалдан авагчийг холбох найдвартай тогтолцоо бий болж, зах зээлийн бодитой ханш тогтох, арилжааны болон гэрээ, хэлэлцээрийн мэдээлэл олон улсын зах зээлд нээлттэй, ил тод зарлагдах болно. Мөн хөрөнгө оруулагчид найдвартай мэдээллээр хангагдах, улмаар манай улсын уул уурхайн бүтээгдэхүүний өрсөлдөх чадвар сайжирна.

Уулуурхайн бүтээгдэхүүний үнэ, борлуулалтын хэмжээ ил тод болсноор арилжаанаас тооцох татвар хураамжийг үндэслэлтэй тогтоох нөхцөл бүрдэж улсын төсвийн орлого нэмэгдэнэ. Мөн уул уурхайн бүтээгдэхүүнийг нийлүүлэх гэрээний үүргийн хэрэгжилт баталгаатай болж арилжаанд оролцогчдын эрсдэл буурах, хөрөнгө оруулалтын таатай орчин бий болох ач холбогдолтой. ▶

Манай улсын газар нутгийн 60 орчим хувь нь бүрэн судлагдаагүй байна.

► Түүнчлэн уул уурхайн бүтээгдэхүүний чанар олон улсын стандартын түвшинд хүрч сайжрах бөгөөд үүнийг дагаад техник, технологийн шинэчлэлийг хийх, шинээр ажлын байр бий болох нөхцөл бүрдэнэ.

-Уул уурхай бол гадаадын хөрөнгө оруулалтыг ч хамгийн их татдаг салбар. Цаашид салбарын гадаадын хөрөнгө оруулалтыг хэрхэн нэмэгдүүлэх вэ?

-Уул уурхайн салбарын хөрөнгө оруулалтыг тууштай нэмэгдүүлэхийн тулд одоо байгаа хөрөнгө оруулагчидтай хуулийн хүрээнд нягт хамтран ажиллахын зэрэгцээ бодлогын хэд хэдэн арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн.

Тухайлбал, хайгуулын тусгай зөвшөөрлийг ил тод, нээлттэй олгодог болсноор гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх бүрэн боломжтой. Энэ хүрээнд бид тусгай зөвшөөрөл олголтыг цахимжуулж төрийн хүнд суртлыг арилгах, үйлчилгээг түргэн шуурхай, чирэгдэлгүй хүргэхээр ажиллаж байна.

Гадаадын хөрөнгө оруулагчдыг Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулахад тогтвортой, ойлгомжтой эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх шаардлагатай. Энэ асуудалд Ашигт малтмалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга, Хүнд үйлдвэрийн тухай хуулийн төсөл ахиц, дэвшил авчирна гэж үзэж байна. Мөн хөрөнгө оруулалтын орчныг сайжруулж илүү ойлгомжтой болгоход Хөрөнгө оруулалтын тухай хуулийн төсөл, Шинэ сэргэлтийн бодлогод тусгагдсан заалтууд тодорхой үр дүн өгнө гэдэгт найдаж байна.

-Хайгуулын тусгай зөвшөөрөл олголт сүүлийн жилүүдэд тогтмол буурсан. Хайгуулын ажлыг идэвхжүүлж байж дараагийн Оюутолгой нээгдэх үүд болно. Салбар яам энэ талд ямар бодлого баримталж байгаа вэ?

-Манай улсын газар нутгийн 60 орчим хувь нь бүрэн судлагдаагүй байна. Улсын төсвийн хөрөнгөөр гүйцэтгэдэг геологийн судалгааны ажил, хувийн хөрөнгөөр гүйцэтгэдэг нарийвчилсан хайгуулын ажлыг эрчимжүүлж байж Оюутолгой шиг ордуудыг нээж эдийн засгийн эргэлтэд оруулах боломж бүрдэнэ.

Манай яамнаас хайгуулын тусгай зөвшөөрөл олголтыг эрчимжүүлэх зорилгоор эрх зүйн зохицуулалтыг эргэн харах, хялбаршуулах боломжийг судалж байгаа. Тусгай зөвшөөрөл олголт, хайгуулын болон уулын ажлын тайлан

төлөвлөгөө зэрэг аж ахуйн нэгжид чирэгдэл учруулдаг үйл явцыг бүрэн цахимжуулж, хялбар болгоно. Цахим засаглал манай геологи, уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн салбарт эрчимтэй нэвтэрч эхэлсэн. Одоогоор ТЭЗҮ, нөөцийн тайлан хүлээн авах, Эрдэс баялгийн мэргэжлийн зөвлөлийн үйл ажиллагааг цахимжуулаад байна.

“Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ын хүрээнд сонгон шалгаруулалтын журмыг шинэчлэн батлах эрхийг Засгийн газраас манай яаманд өгсөн. Энэхүү журмыг шинэчлэн баталснаар жилд олгож буй 100 орчим хайгуулын тусгай зөвшөөрлийн тоо 3-4 дахин нэмэгдэх боломж бүрдэх юм.

Геологийн судалгаа, хайгуулын ажлыг үр дүнтэй явуулахад эрх зүйн шинэчлэлийг салбарын хууль, журмуудад цогц байдлаар тусгах шаардлагатай. Энэ чиглэлээр Эрдэс баялгийн салбарын “үндсэн хууль” болох Ашигт малтмалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулж, батлуулахаар ажиллаж байна.

Хайгуулын ажил өндөр эрсдэлтэй. Иймд хөрөнгө оруулагч нарын итгэл үнэмшлийг баталгаажуулах зорилгоор геологийн судалгаа, ашигт малтмалын судалгааны ажлын хэмжээ, түүнд улсын төсвөөс зарцуулах хөрөнгийн хэмжээг нэмэгдүүлэх шаардлагатай. Энэ чиглэлээр улсын төсвөөс геологийн судалгаанд зарцуулах хөрөнгийн хэмжээг жил бүр өсгөж байгаа, мөн судалгааны төрөл, чиглэлийг ч нэмэгдүүлж байна. 2021 онд улсын төсвөөс 24.3 тэрбум төгрөгийг зарцуулсан бол 2022 онд 32.9 тэрбум төгрөгийг төлөвлөсөн.

Эл хөрөнгийг Монгол орны нутаг дэвсгэрийн геологи, ашигт малтмалын судалгааны түвшинг нэмэгдүүлэх, холбогдох мэдээллийг нарийвчлах, баталгаажуулах төслүүдийг хэрэгжүүлэхэд зарцуулна.

Өнөөдөр эрдэс баялгийн салбар, ялангуяа геологи, хайгуулын салбарт тулгамдсан хамгийн бэрхшээлтэй, хүндрэл учруулж байгаа асуудал нь тухайн орон нутгийн малчид, иргэдийн зүгээс үзүүлж байгаа эсэргүүцэл. Энэ нь дотоод, гадаадын хөрөнгө оруулагчдын итгэлийг алдагдуулж, хайгуулын ажлын чанар, үр дүнд шууд нөлөөлж, төр засгийн бодлогын хэрэгжилт, төлөвлөсөн ажлын гүйцэтгэл тасалдахад хүргэдэг.

Засгийн газраас аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нартай жил бүр хамтран ажиллах гэрээ байгуулдаг боловч орон нутгийн зүгээс идэвх сул байгаа

Геологи, хайгуулын салбарт тулгамдсан хамгийн бэрхшээлтэй, хүндрэл учруулж байгаа асуудал нь тухайн орон нутгийн малчид, иргэдийн зүгээс үзүүлж байгаа эсэргүүцэл.

► учраас төдийлөн тодорхой үр дүн гарахгүй байна. Үүнийг шийдвэрлэхийн тулд геологи, хайгуулын ажлын мөн чанар, газрын хэвлийн байгалийн баялгийн ач холбогдол, түүнийг олборлоход орон нутаг, иргэдэд үнэн зөв мэдээллийг тайлбарлан таниулах ажлыг төрийн болон төрийн бус байгууллагууд, аж ахуйн нэгжүүдийн хамтын хүчээр зохион байгуулах шаардлагатай юм.

-Цар тахлын нөхцөл байдлаас үүдэн нүүрс болон төмрийн хүдрийн экспорт удааширсан. Хил гаалийн хүчин чадал, тээвэрлэлтээс шалтгаалж экспортын биет хэмжээ буурах эрсдэл хэдийн үүсээд байна. Үүнд яамнаас ямар төлөвлөгөө гарган ажиллаж байна вэ?

-Засгийн газраас 2021 онд эрдэс бүтээгдэхүүний экспортыг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн хэд хэдэн арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн. Тухайбал, Гашуунсухайт, Шивээхүрэн боомтуудад чингэлэгт тээврийн терминал байгуулах ажлыг төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд зохион байгууллаа. Мөн Булган-Такашикэн боомтын ажиллах цагийн хуваарийг уртасгаж, амралтын өдрүүдэд ажилладаг болгосны үр дүнд өнгөрсөн онд тус боомтоор гарах нүүрсний экспорт эрс өссөн.

Сангийн яамны дэргэдэх “Хөгжлийн хөтөч” төслийн нэгжээс хилийн боомтуудын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөлтийн баримт бичгийг боловсруулсан. Энэ хүрээнд Замын-Үүд, Гашуунсухайт боомтуудын өргөтгөл шинэчлэлтийн ажлыг эхлүүлээ. Чингэлэгт тээврийн терминалын үйл ажиллагаа эрчимжсэнээр хүн хоорондын шууд харилцаа багасаж, нүүрс тээвэрлэлтийн үйл ажиллагаанаас үүдэлтэй байгаль орчинд учирч буй сөрөг нөлөө буурахын зэрэгцээ нүүрсний экспортын хэмжээ нэмэгдэнэ.

Түүнчлэн Шинэ сэргэлтийн бодлогод боомтын сэргэлтийн тухай тусгасан. Энэ хүрээнд хилийн боомтуудад өргөтгөл шинэчлэл хийж, дэд бүтэц, ачаа тээврийг нэмэгдүүлнэ.

-Ойрын хугацаанд уул уурхайн салбарт IPO хийж хөрөнгө төвлөрүүлэх ямар төслүүд байна вэ?

-Ашигт малтмалын тухай хуулинд “Стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордын ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшиж байгаа этгээд нь хувьцааныхаа арваас доошгүй хувийг Монголын хөрөнгийн биржээр арилжина” гэж заасан. Энэ хүрээнд өнгөрсөн онд “Эрдэнэс-

Тавантолгой” ХК нь стратегийн ач холбогдол бүхий төмөр зам, нүүрс баяжуулах үйлдвэр, дулааны цахилгаан станцын бүтээн байгуулалт зэрэг томоохон төсөл, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх зорилготой хоёр их наяд хүртэлх төгрөгийн болон ам.долларын бонд гаргах хүсэлтийг Монголын Хөрөнгийн Биржид хүргүүлсэн. Монголын Хөрөнгийн Бирж, Санхүүгийн Зохицуулах Хороо хянаж, холбогдох зөвшөөрлийг олгосны үндсэн дээр хоёр удаагийн арилжаа хийж нийт 856.0 тэрбум төгрөг, 172.8 сая ам.долларын хөрөнгийг татан төвлөрүүлсэн.

Түүнчлэн хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжүүд манай улсад хэрэгжиж байгаа уул уурхайн төслүүдэд гадаадын зах зээлд IPO хийж хөрөнгө босгох ажлыг зохион байгуулж байгаа. Монголын Хөрөнгийн биржид бүртгэлтэй 10 гаруй аж ахуйн нэгж байна. Цаашид биржид бүртгүүлэх төслүүд нэмэгдэнэ гэдэгт итгэлтэй байна. Эхний ээлжийн бүтээн байгуулалтуудыг дуусгаж байж IPO хийх нь илүү оновчтой болов уу.

-Тун удахгүй уул уурхайн салбарт нэгэн томоохон бүтээн байгуулалтыг хүлээж авна. Тэр бол Тавантолгой-Гашуунсухайтын төмөр зам. Олон жил хүлээсэн эл төмөр замын Монголын эдийн засагт гүйцэтгэх үүрэг, ач холбогдлын талаар та хэрхэн дүгнэж байна вэ?

-Тавантолгой-Гашуунсухайт, Тавантолгой-Зүүнбаян чиглэлийн төмөр замын төслүүдийн санхүүжилтийг “Эрдэнэс Тавантолгой” ХК хариуцан ажиллаж байгаа бөгөөд эдгээр төсөл энэ онд ашиглалтад орох төлөвтэй байна.

Тавантолгой-Гашуунсухайт чиглэлийн төмөр замыг ашиглалтад хүлээн авснаар уул уурхайн бүтээгдэхүүний тээвэрлэлтийн зардал 40 ам.доллараас дөрөв дахин буурна. Ингэснээр улсад жилд төвлөрүүлэх татварын орлого 20 гаруй сая ам.доллараар нэмэгдэж 25 жилийн хугацаанд ойролцоогоор нэг тэрбум ам.долларын ногдол ашиг хүртэж улс орны эдийн засагт бодит дэмжлэг болно. Цаашлаад олон улсад манай улсын эрдэс бүтээгдэхүүний өрсөлдөх чадвар нэмэгдэх юм. БНХАУ-ын далайн боомтуудаар дамжуулан гуравдагч орон руу нүүрс, зэсээ экспортлох боломж бүрдэнэ. Энэ мэт эдийн засагт бодит хувь нэмэр оруулсан томоохон бүтээн байгуулалтууд болоод төслийг хэрэгжүүлж байна. ■

Хилийн боомтуудын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөлтийн баримт бичгийг боловсруулсан.

ЭРДЭНЭС
ОЮУ ТОЛГОЙ

RioTinto

TURQUOISE HILL

Оюу Толгой төслийн ирээдүй Мэдлэг Чадвартай Монголчууд

Оюутолгойн гүнийн уурхайн олборлолтын
эхний шат болох огтлох малтлагыг эхлүүлж,
Хувь эзэмшигч нарын хооронд маргаантай
байсан **2'363'002'090** америк долларын
өрийг тэглэв.

Дижитал мөнгө

Ирээдүйн хандлага -
дижитал төгрөг

Ойрын ирээдүйд дижитал мөнгөн тэмдэгтийг төв банкууд нэвтрүүлэх нь нэгэнт тодорхой болж ирлээ. Үүнийг дагаад нийгмийн бүх салбарт ихээхэн хүлээлт үүсээд байна.

Олон улсын хандлага

Өдгөөгөөс 600 гаруй жилийн өмнө Азийн Юань гүрэн төрийн баталгаатай цаасан мөнгө гаргаж, худалдааны гол төвүүдэд банк байгуулж, хуучирсан цаасан тэмдэгтүүдийг устгах газар байгуулснаар, харин 360 гаруй жилийн өмнө Европын Швед улс төв банкны баталгаатай кроныг гаргаснаар дэлхийн хэмжээнд төлбөр тооцооны үнэмлэхүй хэрэгсэл болон ашиглагдаж байсан алт, мөнгөн зоос халагдаж, дэлхий нийтээр цаасан мөнгийг эргэлт буцалтгүй ашиглах болсон юм. Алт, мөнгөний нийлүүлэлтийн хязгаарлагдмал нөхцөл, аюулгүй байдал, тээвэр логистикийн хүндрэл, эдийн засгийн хурдтай хөгжил, дундаж давхаргын

иргэдийн идэвхтэй өсөлт зэрэг нь алт, мөнгийг үргэлжлүүлэн хэрэглэхэд тээр болж байсан нь энэ шилжилтийг улам хурдасгав. Харин хэрэглэхэд амар хялбар бүтэц, эдийн засгийн хөгжил болоод тэлэлтэд нийцтэй байдал, нийлүүлэлтийн уян хатан боломж, төрийн хяналтыг хатуу тогтоох давуу тал зэрэг нь цаасан мөнгийг хэрэглэх шалтгаан байв.

Тэгвэл өнөө үед түүх давтагдаж цаасан мөнгийг дижитал мөнгө орлон гарч ирэх үйл явц явагдаж байна. Сонирхолтой нь энэхүү үйл явцыг Азид Юань гүрний үргэлжлэл БНХАУ дижитал-юань хөтөлбөрөө зарлан 299 сая ам.доллартай тэнцэх хэмжээний дижитал юаныг эргэлтэд оруулан ►

► тестэлж эхэлснээр, Европт Швед улс дижитал кроныг 2023 оны гуравдугаар сард албан ёсны болгохоо зарласнаар эрчимжүүлж эхэллээ. 2020 онд дэлхийн төв банкуудын 70 гаруй хувь судалгаа, туршилтын шатны хэлэлцүүлэг хийж эхэлсэн бол 2021 онд 90 хувь болон нэмэгдэж, ойрын ирээдүйд дижитал мөнгөн тэмдэгтийг төв банкууд нэвтрүүлэх нь нэгэнт тодорхой болов. Үүнийг дагаад нийгмийн бүх салбарт ихээхэн хүлээлт үүсээд байна.

Ялангуяа коронавирусийн цар тахлын улмаас онлайн банкны үйлчилгээ, цахим худалдаа, зайнаас харилцах дадал түгсэн зэрэг нь дижитал төлбөр тооцоо, түүнд тохирсон дижитал мөнгийг хэрэглээнд нэвтрүүлэх сэдлийг улам хурдасгав. Бодит байдал дээр дэлхийн нийт төлбөр тооцоо, гүйлгээний 90 гаруй хувийг аль хэдийн дижитал хэлбэрээр хийж, санхүүгийн технологийн дэд бүтэц нь дижитал мөнгөний хэрэглээнд шилжихээр хангалттай хөгжчихсөн байгаа ч жижиг хэрэглээнд цаасан мөнгө зонхилох байр суурь эзэлсээр байсан. Харин ковидын нөлөөгөөр эдгээр жижиг гүйлгээ хурдан дижиталчлагдаж, хэрэглээний шинэ дадал бий болсон тул дижитал мөнгө хэзээ мөдгүй ердийн хэрэглээ болох нь.

Ингэснээр цаасан мөнгөний хэвлэлтийн зардал буурах, бүгдийг хамарсан санхүүгийн үйлчилгээ бий болох, хууль бус үйлдлийг хянах, авлига хээл хахууль, мөнгө угаах, татвараас нуугдах, хууль бус худалдаа наймаа, далд эдийн засгийн үйл ажиллагааг бүхэлд нь ил гаргах зэрэг олон давуу тал бий болж буй юм.

Нэгэн сонирхолтой жишээ авъя. Шведийн и-крона хөтөлбөрийн туршилтаас харахад бүх төлбөр тооцоог дижитал кроноор хийх болсноор жижиг хулгай дээрэм, хар тамхины наймаа, далд эдийн засаг огцом буурч, энэ салбараас амьдралаа залгуулагсдын амьжиргаа хэцүүдэх төлөвтэй байна. Хэдий энэ нь инээдтэй мэт боловч дижитал мөнгийг ашигласнаар бүх гүйлгээ хяналтад орж, хууль бус үйл ажиллагаа хийхэд хүндрэлтэйгээс гадна маш их зардалтай болох юм.

Сайны хажуугаар саар нөхцөл ч мөн үүссэн. Ялангуяа хувь хүний нууцлалтай холбоотой асуудал хурцаар тавигдаж байна. Харин Засгийн газар бүх иргэнийхээ үйл хөдлөл, эдийн засгийн болоод нийгмийн харилцааг нь хянах боломжтой болно.

Сорилт, дэмжлэг

Улс төр, хууль эрхзүйн хувьд дижитал мөнгийг хэрэглээнд нэвтрүүлэхэд тохиолдож буй хамгийн том асуудал бол Төв банкны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах юм. Юуны өмнө төв банк цаасан мөнгөнөөс гадна дижитал мөнгө нийлүүлэх эрхтэй, төв банкнаас гаргах дижитал мөнгө нь албан ёсны төлбөр тооцооны хэрэгсэл мөн гэсэн заалтууд хуульчлагдах ёстой. Гэтэл дижитал мөнгөний тодорхойлолт дээр дэлхий нийтээр хүлээн зөвшөөрөгдсөн нэгдмэл ойлголт, стандарт бий болоогүй байна. Нөгөө талаар Төв банкны хуульд дээрх өөрчлөлтүүд орсноор татвар, өмчийн тухай хууль, гэрээний эрхзүй, хөдөлмөрийн харилцаанаас эхлээд бараг бүх хуульд өөрчлөлт орох тул энэ нь улс төрийн асар их маргаан, тэмцэл өрнүүлсэн үйл явдал болох юм. Иймд салхи хагалагч Америк, Хятад, Япон, Англи, Орос, Швейцар, Канад, Австрали, Швед, Солонгос зэрэг орны практик дэлхийн бусад улсад маш чухал юм.

Дижитал мөнгийг хэрэглээнд нэвтрүүлэх зорилго, хэрэглэх технологийн хувьд улс орнууд харилцан адилгүй байр суурьтай байна. Одоогоор Хятад болон Европ гэсэн хоёр гол бүлэгт хуваагдаж буй. Хятадын хувьд дотооддоо америк долларын нөлөөллөөс ангижрах, олон улсад америк долларын нөлөөг сулруулах, юанийн хэрэглээг нэмэгдүүлэх, иргэдийг хянах, сошиал оноо өгөх хөтөлбөртэйгээ уялдуулж байна.

Харин Америк, Япон, Европын орнуудын хувьд мөнгө угаах, терроризмын санхүүжилтийг хянах, татвараас зугтах, авлига хээл хахуулийг таслан зогсоох зорилго нь илүү хүчтэй байна. Технологийн хувьд Хятад шиг Засгийн газраас шууд хянах боломжтой систем биш, арилжааны банк болон бусад санхүүгийн институтыг оролцуулсан одоогийн системийг хэвээр нь үргэлжлүүлэх сонирхолтой аж.

Ийнхүү Засгийн газар, төв банкуудын албан ёсны баталгаа бүхий дижитал мөнгө хэрэглээнд нэвтрэх нь зайлшгүй тул одоо моодонд ороод буй албан бус дижитал мөнгө болох крипто койн, токениудын хувь заяа хэрхэх нь тодорхой бус байна. Хятад, Энэтхэгийн хувьд үг дуугүй хорьж, хууль бус гүйлгээ гэж тооцно хэмээн зарласан. Нөгөө талд төлбөр тооцоонд ноёрхогч орнууд болох Америк, Европын холбоо, Япон, Англи нь

Манай улсын эдийн засагт бүртгэлээс гадуурх далд эдийн засгийн хэмжээ их, татвараас зайлсхийх, авлига хээл хахууль газар авсан зэрэг эмзэг цэг олон бий.

- ▶ албан бус дижитал мөнгийг ор тас хориглохгүй ч хатуу хяналт, зохицуулалттай байлгах магадлал өндөр юм.

Бид шилжилтэд бэлэн үү?

Монгол Улсын хувьд төлбөр тооцооны 90 гаруй хувийг дебит, кредит кард, ухаалаг утсаарх дансны шилжүүлэг эзэлж байна. Нөгөө талаас хүн амын бүтцийн хувьд залуус зонхилох жин дардаг тул дижитал хэрэглээнд амархан дадаж байна. Мөн төгрөгийг Монголд биш гадаад оронд хэвлэдэг тул хэрэв дижитал төгрөгийг өөрсдийн нөөц бололцоонд тулгуурлан нэвтрүүлж чадвал эдийн засгийн бодлогын шийдвэр гаргалтын түвшинд хийсэн томоохон хувьсгал болж түүхэнд үлдэх биз ээ.

Манай улсын эдийн засагт бүртгэлээс гадуурх далд эдийн засгийн хэмжээ их, татвараас зайлсхийх, авлига хээл хахууль газар авсан зэрэг эмзэг цэг олон бий. Иймд Төв банкны албан ёсны дижитал төгрөгийг хэрэглээнд нэвтрүүлснээр дээр дурдсан сул талуудыг мэдэгдэхүйц бууруулах, татвар хураалтын үр ашгийг нэмэгдүүлэх, мөнгөний бодлогын шийдвэрт их өгөгдөл ашиглах, нийгмийн хөндүүр асуудал болон өндийж буй хар тамхины худалдааг хянах зэрэгт ахиц гарах боломжтой. Гэсэн хэдий ч мэдээллийн аюулгүй байдал, гадны халдлага, хувь хүний нууцлалтай холбоотой олон сөрөг асуудал шинээр үүсэх эрсдэлтэй тул энэхүү асуудалд тун болгоомжтой, хангалттай бэлтгэлтэй, боловсон хүчний нөөцтэй, бусад ижил төстэй орнуудыг сайтар судалсны үндсэн дээр шийдвэр гаргах ёстой болов уу.

Түүнчлэн дижитал төгрөгийг хэрэглээнд нэвтрүүлэхэд шаардлагатай суурь дэд бүтцийг бүрдүүлэх хууль эрхзүйн зохицуулалт, интернэтийн сүлжээний аюулгүй байдал, эл сүлжээний хараат байдлыг бууруулах хиймэл дагуулын тоо болоод үзүүлэлт, олон нийтийн мэдлэг мэдээллийг нэмэгдүүлэх, боловсролын хөтөлбөрт компьютер, мэдээллийн технологи, мэдээллийн аюулгүй байдлын агуулгыг оруулах зэрэг олон асуудалд манай бодлого тодорхойлогчид, бизнесмэнүүд, технократууд, эрдэмтэн судлаачид анхаарлаа хандуулах шаардлагатай байна.

Хятадын эдийн засаг, нийгэм, улс төрийн томоохон шийдвэрт манай эдийн засаг ихээхэн өртдөгийн хувьд дижитал юанийн хөтөлбөрийг сайтар анхаарах хэрэгтэй. Тус улс иргэддээ нийгмийн оноо өгөх, үлгэр жишээ иргэнийг бий болгох, царайгаар таних технологийг нэвтрүүлэх бодлоготойгоо дижитал юаний хөтөлбөрөө маш сайн уясангэжүздэг. Энэхүү цогц үйл ажиллагааны хүрээнд суурь дэд бүтцээ бий болгож, хиймэл дагуулын тоо болоод хүчин чадлыг нэмэгдүүлж, сансрын технологийг эзэмшихэд ихээхэн хөрөнгө оруулалт хийж, өндөр хүчин чадалтай квант компьютерийн үзүүлэлтээр дэлхийд тэргүүлэхээр эрмэлзэж байна.

Квант компьютерийг хөгжүүлж байгаа нь ч учир шалтгаантай биз ээ. Тухайлбал, блокчэйн технологийг хакердахад маш их хугацаа шаарддаг, өөрөөр хэлбэл дундаж компьютерээр хакердахад хэдэн жил ордог тул цаг хугацааны болоод эдийн засгийн маш их зардалтай байдаг. Харин квант компьютер нь блокчэйнийг хэдэн секундэд л хакердах потенциалтай. Энэ учир шалтгааны үүднээс Хятад улс дижитал юанийг нэвтрүүлэхдээ блокчэйнийг ашиглахгүй гэсэн шийдэлд хүрсэн биз ээ.

Хятадаас гадна бид бусад улсыг анхааралтай судлах шаардлагатай. Одоогоор Төвбанкны дижитал мөнгө гаргах чиглэлээр хамгийн сайн, идэвхтэй яваа хамтын судалгааны хөтөлбөр нь Англи (BoE), Япон (BoJ), Европ (ECB), Канад (BoC), Швейцар (SNB), Швед (RB) болон Олон улсын төлбөр тооцооны банк (BIS)-ны хамтарсан судалгаа юм. Албан ёсоор тестийн түвшинд хэрэгжүүлж байгаа судалгааны төслүүд нь Helvetia, Jura, Dunbar зэрэг болно.

Харин хөгжиж буй орнууд цаашид технологийн хувьд ямар зорилгоор, ямар бодлогыг, ямар хэрэгсэл ашиглан, хэдий хугацаанд хэрхэн хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөгөө тодорхойлж аваад хүний нөөц, шаардлагатай техник технологи, хууль эрхзүй болоод бодлогын шийдвэр гаргах дэд бүтцүүдээ сайжруулан хөгжүүлж байна. Иймд манай улс ч энэхүү асуудалд анхаарал тавьж, ялангуяа хуулийн хэлэлцүүлэг хийхэд шаардлагатай судалгаануудад мэргэжлийн институтуудыг чиглүүлэх, оролцуулах шаардлага гарч ирж байгаа юм. ■

Хуулийн
хэлэлцүүлэг
хийхэд
шаардлагатай
судалгаануудад
мэргэжлийн
институтуудыг
чиглүүлэх,
оролцуулах
шаардлагатай.

Үзэл бодол

Б.МАЙНБАЯР,
Эдийн засагч

Хятадын тээврийн мега сүлжээний мега реформ

БНХАУ-тай хамгийн урт хилээр хаяа дэрлэдэг, газар зүйн “гагнаастай” хөрш нь Монгол Улс. Тус улсаар дамжин ирэх импортын бараанууд гацаж, нийгэм эдийн засгийн бүхий л түвшинд сөргөөр нөлөөлж, шууд нөлөө нь хүн бүрийн хэтэвчинд нөлөөлөх үед л бид Тяньжин, Эрээн хэмээн шуугилдаж, тээвэр логикийн салбарт нь анхаарал хандуулж эхэллээ. Тэгвэл тус улс тээврийн мега сүлжээндээ ямар реформ хийж байгаа, Монгол Улс тэдгээр сүлжээтэй хэрхэн холбогдох боломжтой талаар

танилцуулъя.

БНХАУ-ын Төрийн зөвлөл болон Коммунист намын Төв хорооноос өнгөрсөн оны хоёрдугаар сард “Үндэсний иж бүрэн гурван хэмжээст тээврийн сүлжээний төлөвлөлтийн бодлого”-ыг баталсан юм. Уг бодлогын хүрээнд 2021-2035 оны хооронд авто ба төмөр зам, агаарын тээвэр гэсэн гурван үндсэн баганыг усан замтай интеграцчилж хөгжүүлнэ. Эл сүлжээ нь бүсийн болон орон нутгийн дөрвөн туйл, найман бүлэг, есөн төвийг холбох зургаан тэнхлэг, долоон ▶

Шанхай нь дэлхийн хамгийн том далайн карго боомт болж ачаалал их авдаг ч, тэндээс Эрээн рүү газраар хүрэх нь манай импортын барааны транзит төв Тяньжин руу далайгаар хүрч газарт шилжсэнээс илүү хурдан юм.

► коридор, найман сувгаас бүрдэх бөгөөд цаашдаа олон улстай холбогдох юм.

Эдгээрээс мега дөрвөн туйл нь Бээжин-Тяньжин-Хэбэй, Шанхайг тойрсон Чанжиан голын бэлчир, Чэндү-Чунцин ихэр хотууд, Гуандун-Хонконг-Макао ажээ. Дөрвөн туйл нь зөвхөн Хятад бус Ази, Номхон далайн тээврийн сүлжээний төв болж хөгжихөөр харагдаж байна. Яагаад гэвэл гурав нь шууд далайд гарцтай, газар зүйн байрлалын хувьд давуу тал ихтэй юм.

Туйлуудыг холбосон зургаан тэнхлэг нь тэнгисийн замыг оролцуулаад нийт 15 дэд чиглэлтэй байгаагаас Бээжин-Тяньжин-Хэбэйг Шанхайг тойрсон Чанжиан голын бэлчиртэй холбосон тэнхлэг нь хамгийн олон буюу дөрвөн чиглэлтэй. Үүнээс хоёр нь Бээжин, Шанхайг холбох юм. Чухам энэ тэнхлэг монголчуудад тээврийг илүү хурдан хийх боломж олгохоор харагдаж байна. Импортын урсгал Япон, Өмнөд Солонгосоос эхлэлтэй биш бол, түргэн муудах, хугацаа заасан бүтээгдэхүүнийг шуурхай тээвэрлэхэд Тяньжин боомтоос өөр хувилбаруудыг судлах нь зөв. Шанхай нь дэлхийн хамгийн том далайн карго боомт болж ачаалал их авдаг ч тэндээс Эрээн рүү газраар хүрэх нь манай импортын барааны транзит төв Тяньжин руу далайгаар хүрч газарт шилжсэнээс илүү хурдан юм.

Эдгээр тэнхлэгийн бүтээн байгуулалтыг олон хэлбэрийн, өндөр чадал болон хурдны тээврийн дэд бүтцээр эрчимжүүлж хойд-өмнөд, баруун-зүүн бүсүүдийг интеграцчлахаар тус улс зорьж байна.

Мега дөрвөн төвийг холбосон эдийн засгийн тойргоо бусад хоёрдугаар эрэмбийн кластер хотууд, бүлгүүдтэй холбохоор долоон коридорыг бүтээн байгуулж, олон төвт холболтын сүлжээг үүсгэх аж. Тэдгээр коридор нь:

1. Бээжин-Харбин
2. Бээжин-Төвөд
3. Эх газрын гүүр
4. Баруун бүс ба тэнгис
5. Шанхай-Кунмин
6. Чэндү-Чунцин-Кунмин
7. Гуанжоу-Кунмин

Эдгээр коридор нь 12 маршрут, таван далавчаар жигүүрлэн алслагдсан Лхас, Өрөмч зэрэг хот,

цаашлаад хилийн томоохон боомтуудад хүрнэ. Манай улсын хувьд Гашуунсухайт боомтоор дамжин Баруун бүс ба тэнгис сувагт холбогдож “Ганц мод-Чунцин-Наньнин” маршрутаар Өмнөд Хятадын Гуанши мужын нийслэл Наньнин хотод хүрч, Зүүн өмнөд Ази руу гарах хаалгаа нээх боломжтой.

Кластер хотуудыг түүхий эд, нөөцийн төвлөрлийн бүс, үйлдвэржилтийн төв болон томоохон хилийн боомтуудтай холбохоор найман сувгийн бүтээн байгуулалтыг эрчимжүүлнэ. Ингэснээр далайн эргийн болон хилийн бүсүүд рүү холбогдох дотоод болон гадаад холболтыг өргөтгөн төв, баруун, зүүн хойд бүсийн тээврийн сүлжээг өргөтгөж байгаа юм. Эдгээр сувгууд нь:

1. Суйфэн гол-Манжуур
2. Жин-Яан (Бээжин-Хунчиан)
3. Хилийн сувгууд
4. Фужоу-Инчуан
5. Эрээн-Жанзян хот
6. Сичуан-Төвөд
7. Шянь-Гуй (Чанша-Пиншиянь)
8. Шиан-Рон (Шиамин-Чэндү)

Дээрхээс Суйфэн гол-Манжуур болон Хилийн суваг нь тус бүртээ хоёр салангид дэд маршруттай, Фужоу-Инчуан нь нэг дэд маршруттай байна. Эдгээр найман суваг нь таван дэд маршрутаар дэлгэгдэж ОХУ, Төв азийн “стан” орнууд болон Балбатай хиллэдэг дунд зэргийн хилийн боомтуудад хүрэх юм. ОХУ-ын Алс дорнодын хилийн боомтуудтай таван сувгаар залгагдаж байгаагаас харахад уг бүс, түүнийг транзит болгоход ихээхэн анхаарч ОХУ-ын гүн рүү, цаашлаад Европ руу нэвтрэх урсгалаа өргөтгөх гэж байгаа нь тодорхой харагдана.

Бидний хувьд, Замын үүдээр гарч Эрээн-Жанзян сувгаар эгц урагшаа довтлон Гуандун мужийн Жанзян боомт хоттой холбогдож мөн л Зүүн өмнөд Ази руу ойртон экспорт хийх, импорт татах бололцоотой болно. Уг хот нь долоон сая хүн амтай, автомашин, цахилгаан бараа, даавууны үйлдвэр төвлөрчээ.

Монгол бүтээгдэхүүнийг уг хоёр сүлжээгээр дамжуулан Хятадад борлуулах, улмаар транзитаар дамжин дэлхийн өмнөд бүсийн гуравдагч орнууд руу хүргэх өөдрөг төсөөлөл байгаа юм. ►

► Экспресс тойргууд

Тус реформын нөлөөгөөр 2035 он гэхэд Хятад улс “дотоодын 1-2-3 тээврийн тойрог”, “олон улсын 1-2-3 экспресс карго тээврийн тойрог”-той болно. Үүгээр хотын бүсэд нэг цаг, хотын кластеруудын хооронд хоёр цаг, гол хотуудын хооронд гурван цагийн дотор тээвэр хийх нөхцөл бүрдэх юм. Улмаар Хятад дотроо нэг өдрийн, хөрш орнуудад хоёр өдрийн, дэлхийн том хотуудад гурван өдрийн дотор тээвэр хийнэ.

Бүх төрлийн тээврээс экспресс шуудан хамгийн өндөр буюу жилд 6.3 хувиар өсөх төлөвтэй байна. Хятадын экспресс шуудангийн тээврийн хэмжээ АНУ, Европ, Японыг нийлүүлснээс ч даваад байгаа юм. Үнэтэй, жижиг хэмжээтэй, хурдан мууддаг бүтээгдэхүүний тээвэрлэлт тус улсад байнга өссөөр байна.

2035 он гэхэд Хятадын дотоодын тээврийн сүлжээ 700 мянган км уртсаж тэлэхээс 200 мянган км нь төмөр зам, 460 мянган км нь авто зам, 25 мянган км нь усан зам байх ажээ. Боомтын хувьд далайн 27, гол, мөрний 36 боомт, 400 нисэх буудал, 80 экспресс шуудангийн төвтэй байх юм. Эдгээрийг тус бүрт нь товч танилцуулвал:

Хятадын төмөр замын сүлжээ нь 70 мянган км өндөр хурдны, 130 мянган км энгийн хурдны замаас бүрдэх ба өндөр хурдны нь найман тууш, найман хөндлөн маршрутын бүтэцтэй байна. Эдгээр нь эхлээд нэгдүгээр эрэмбийн хотуудын кластерыг, цаашлаад дараагийн эрэмбийн кластеруудыг холбох юм.

Өндөр хурдны авто зам нь долоон том хотын цацраг шугам, 11 босоо шугам, 18 хэвтээ шугамаар 160 мянган км үргэлжилж, хэд хэдэн бүс, хот орчмын тойрог болон параллель замыг хамарна. Энгийн хурдны зам нь 12 том хотын цацраг шугам, 47 ерөнхий шугам болон 60 хэвтээ шугамаар 300 мянган км үргэлжилнэ.

Тус улсын агаарын замын сүлжээ далайн эргээ дагаж зүүн, өмнөд хэсэгтээ нягтрал ихтэй ч өндөр чадлын коридор, параллель маршрут гэх мэт двшилтэт аргуудад суурилан агаарын сүлжээгээ хөгжүүлэх гэж байна.

Усан зам нь дөрвөн босоо, дөрвөн хэвтээ сүлжээнээс бүрдэж, хөрш орнуудтай хиллэдэг Хэйжэлонг, Түмэн зэрэг гол мөрний дагуу байрладаг. Үндэсний экспресс шуудан нь Бээжин, Шанхай, Ухань, Гуанжоу, Чэндү гэсэн таван

хотын олон улсын “хаб” кластераас бүрдэх ба нэмээд 20 бүсийн төв, үндэсний 45 төв багтана.

Туйлын 4-н өндөрлөг нь ойр орчмынхоо хотуудыг нэгтгэн “хаб” кластер болох ба Бээжин, Шанхай зэрэг томоохон хотууд дээр Харбин, Ханжоу, Өрөмч, Далиан зэрэг хотууд нэмэгдэн нийт 20 олон улсын тээврийн “хаб” хотуудыг үүсгэхээр байна. Чэндү-Чунцин ихэр хотуудын туйл хоёр корридорын дөрвөн салаа, нэг сувгийн хоёр салааны уулзварт байгаа нь хятадууд энэ туйлын тээврийн гарцуудыг нэмж томоохон тоглогч болгохоор байна. Олон улсын төмөр замын “хаб” хотуудыг үүсгэж хүчин чадлыг нь нэмэх бодлогод Эрээн, Манжуур хотуудыг оруулжээ. Мөн дотоодын тээврийн 80 “хаб” хотуудыг үүсгэхээр байна.

Уг бодлогын хүрээнд төрийн бодлогоор дотоодын орчин үеийн логикийн компаниудыг бойжуулан хөгжүүлж, дэлхийн нийлүүлэлтийн сүлжээг өөрөөр загварчлах, шинэчлэхэд идэвхтэй дэмжихээр байна.

Дотоодын 1-2-3 стратегия хятадууд хугацаандаа багтаан амжилттай хэрэгжүүлэх нь тодорхой. Олон улсын болон дотоодын 1-2-3 стратегия хэрэгжүүлэхэд тэд түүртэхгүй. Гагцхүү гурав дахь буюу дэлхийн томоохон хотуудад гурван өдрийн дотор тээвэрлэлтээ хүргэхэд олон хүндрэлтэй тулгарна. Учир нь, Хятадын олон улсын карго агаарын тээврийн сүлжээ сайн хөгжөөгүй. Ялангуяа олон улсын экспресс каргоны хувьд DHL, UPS, Fedex зэрэг үндэстан дамнасан том компаниуд Хятадын зах зээлд голлон тоглож байна. Гэтэл Хятадын агаарын тээвэрлэгчид энэ сегментэд одоогоор 30 хувийг л эзэлж байгаа юм.

Тус улсад 2020 онд нийт карго тээврийн 70 хувийг зорчигч тээврийн онгоцны ачааны хэсэгт хийн тээвэрлэж байсан. Учир нь Хятадын том гурав гэгдэх China Airlines, China Southern, China Eastern компани маш цөөн карго онгоцтой. Агаарын каргогоор дагнасан Хятадын SF Airlines 67 онгоцтой байхад АНУ-ын UPS компани нийт 260 гаруй гаруй онгоцтой юм.

Өмнөд хөрш хэрэв дэлхийн мега хотуудад хүрдэг холын зайн агаарын карго тээврийн зах зээлд том тоглогч болж чадвал Ази-Номхон далайгаас хэтрэн дэлхийн тээврийн сүлжээний тэргүүлэгч зангилаа болохоор байна. ■

Хятад дотроо нэг өдрийн, хөрш орнуудад хоёр өдрийн, дэлхийн том хотуудад гурван өдрийн дотор тээвэр хийх боломжтой болно.

Элчин сайд

Майкл С. Клечески: Монголд хөрөнгө оруулагчдын сонирхлыг татах асар их нөөц, боломж бий

Хувийн хэвшил чиглэсэн худалдаа, хөрөнгө оруулалтын урсгалыг эрчимжүүлэх нь бидний нэн тэргүүний зорилтуудын нэг.

-Манай сэтгүүлийн урилгыг хүлээн авч, ярилцлага өгч байгаа ноён Элчин сайд танд талархал илэрхийлье. Ярилцлагынхаа эхэнд хоёр улсын бизнес, эдийн засгийн харилцаа ямар түвшинд байгаа талаар та санал, сэтгэгдлээ манай уншигчидтай хуваалцана уу.

-Ярилцах боломж олгосонд баярлалаа. Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа бол хоёр улсын стратегийн түншлэлийн гол тулгуур юм. Бидний хэрэгжүүлж буй олон ажил хувийн хэвшлийг дэмжих суурийг бүрэлдүүлэх замаар эдийн засгийн тогтвортой өсөлт бий болгоход чиглэдэг.

Тухайлбал, АНУ-ын Олон улсын хөгжлийн агентлаг (USAID)-ийн 2019 оноос хойш таван жилийн хугацаанд хэрэгжүүлэх Жижиг, дунд

үйлдвэрийг дэмжих хөтөлбөрийг онцолъё. Зорилго нь жижиг, дунд үйлдвэр эрхлэгчдийг чадавхжуулах, үйл ажиллагаа, менежментийг нь сайжруулахад чиглэдэг. Мөн хөтөлбөрт хамрагдсанаар банкны зээл авч бизнесээ өргөжүүлэх, ажлын байраа нэмэгдүүлэх боломжтой. Одоогоор Монголын 1000 гаруй бизнес эрхлэгч нийт 21 сая ам.долларын санхүүжилтийг уг хөтөлбөрийн хүрээнд зуучлуулж аваад байна.

Хувийн хэвшил чиглэсэн худалдаа, хөрөнгө оруулалтын урсгалыг эрчимжүүлэх нь бидний нэн тэргүүний зорилтуудын нэг. Миний бие Монголд ирэхийн өмнө АНУ-ын Сенатад энэ асуудлыг танилцуулж байсан. Монгол-Америкийн ►

► худалдааны эргэлт 2019 онд сүүлийн таван жилийн дээд хэмжээндээ хүрч тэлээд 2020 онд буурсан ч өнгөрсөн оноос хоёр талын худалдаа эргэн сэргэж эхэлсэнд бид туйлаас баяртай байна. Ялангуяа дэлхийн худалдааны эргэлтэд ихээхэн сорилт тулгарч буй энэ үед Монгол Улсаас АНУ руу чиглэсэн экспорт 30 гаруй хувиар өссөн нь сайны дохио. Хоёр улсын худалдааны харилцаа эрч хүчээр дүүрэн байгаа учраас ирэх жилүүдэд ч ахиц дэвшил гарна гэдэгт итгэлтэй байна.

Миний бахархлыг төрүүлсэн өөр нэг зүйл нь Монгол Улсыг ФАТФ-ын саарал жагсаалтаас гарахад АНУ-ын Засгийн газар техникийн тусламж, зөвлөгөө мэдээлэл зэргээр дэмжлэг үзүүлсэн явдал юм. Саарал жагсаалтаас гарах нь мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх ажилд үнэтэй хувь нэмэр оруулж буйн тод илрэл. Иймд саарал жагсаалтад ахин орохгүйн төлөө цаашид ч нэгнээ дэмжиж, хамтран ажиллах болно. Энэ бол Монгол Улсын төдийгүй АНУ-ын эрх ашигт хамаарах асуудал.

-2012 онд АНУ-аас Монгол Улсад оруулсан хөрөнгө оруулалт 350 сая ам.долларт хүрсэн. Гэсэн ч үүний дараа жил дараалан буурсан. Шалтгааныг нь та юу гэж үздэг вэ?

-2011-2012 онд уул уурхайн салбарт огцом тэлэлт бий болсон. Ингэснээр Монгол руу чиглэсэн гадаадын хөрөнгө оруулалт дээд цэгтээ хүрсэн. Үүнээс хойш АНУ-ын шууд хөрөнгө оруулалт тэрхүү оргил түвшинд хүрч чадалгүй жил дараалан буурсан. Гэхдээ АНУ-ын Монгол дахь шууд хөрөнгө оруулалтын үлдэгдэл дүн 2020 онд 779 сая ам.доллар болж, түүхэн дээд хэмжээндээ хүрлээ. Үүгээр би маш их бахархаж байна.

Цар тахал Монголын төдийгүй дэлхийн хөрөнгө оруулалтын орчинд сөргөөр нөлөөллөө. Харин дотоодын эдийн засгийн сэргэлт, олон улсын зах зээл дэх түүхий эдийн үнийн өсөлт, Оюутолгой төслийн үйл ажиллагаанд гарсан ахиц дэвшил нь нөхцөл байдлыг өөдрөгөөр харах шалтгаан өглөө. Оюутолгой төсөл та бидний хүсэн хүлээсэн замаар урагшлахаар болсонд маш их баяртай байна.

-Канад, Австрали, Хятад зэрэг улсын томоохон хөрөнгө оруулагчид Монголын уул уурхайн салбарт их хэмжээний хөрөнгө оруулдаг. Харин АНУ аль салбарыг түлхүү

сонирхож байна вэ?

-Уул уурхай бол Монголын эдийн засгийн хамгийн том хөдөлгөгч хүч. Энэ утгаараа АНУ-ын ч сонирхлыг татдаг. Харин манай хөрөнгө оруулагчид, компаниуд санхүү, үл хөдлөх хөрөнгө, худалдаа үйлчилгээ, хүнсний салбарт амжилт олсон байдаг. Мөн бидний онцгойлон анхаарч буй нэг салбар бол сэргээгдэх эрчим хүч, ногоон технологи юм. Энэ бол бидний хувьд эдийн засгийн төдийгүй улс төрийн чухал ач холбогдолтой. Монгол Улс нар, салхины эрчим хүчний нөөцөөр дэлхийд тэргүүлдэг улсуудын нэг. Бидний удахгүй хэрэгжүүлэх төсөл эрчим хүчний салбарын засаглалыг сайжруулж, сэргээгдэх эрчим хүч болоод дэвшилтэт технологийг ашиглах таатай орчныг бүрдүүлэхэд чиглэсэн. Эрчим хүчний салбарын хөрөнгө оруулалтад өмнө нь нөлөөлж байсан зохицуулалтын зарим хүндрэл бэрхшээлийг шийдвэрлэхээр Засгийн газар болон хөрөнгө оруулагчид өнгөрсөн оноос тодорхой алхам хийж, хамтран ажиллаж эхэлсэн нь таатай хэрэг. Эдгээр хүчин чармайлт нь Монголын сэргээгдэх эрчим хүчний салбарт хувийн хэвшлийн сонирхлыг нэмэгдүүлнэ гэдэгт итгэлтэй байна.

Манай Засгийн газрын зүгээс Олон Улсын Хөгжлийн Санхүүжилтийн Корпорац (ХСК)-ын оролцоог өргөжүүлэхээр зорьж байгаа. ХСК нь хувийн хэвшил дэх ил тод, тогтвортой хөрөнгө оруулалтыг дэмжих замаар нийгмийн хөгжилд нөлөөлж, тогтвортой өсөлт бий болгохыг зорьдог АНУ-ын Засгийн газрын байгууллага юм. Тус байгууллага эрчим хүч, уур амьсгал, эрүүл мэнд, санхүүгийн хүртээмж, хүнсний аюулгүй байдал зэрэг тэргүүлэх салбарт гол анхаарлаа хандуулж Монгол Улс дахь 100 сая ам.долларын хөрөнгө оруулалтын багцаа дорвитой өсгөхийг зорьж байна.

-Монгол Улс хөрөнгө оруулалтын орчноо сайжруулж, хуулиа шинэчлэхэд ихээхэн анхаарч байна. Манай улс хөрөнгө оруулагчдад ээлтэй орон болохын тулд юуг анхаарах хэрэгтэй гэж та үзэж байна вэ?

-Монгол Улсын Их Хурал, Засгийн газраас бизнест ээлтэй шинэчлэлээр дамжуулан хөрөнгө оруулалтын орчныг сайжруулах, авлигатай тэмцэх, хувийн хэвшлийг идэвхжүүлэх тал дээр анхаарахаа нийтэд зарласанд бид баяртай

АНУ-ын Монгол дахь шууд хөрөнгө оруулалтын үлдэгдэл дүн 2020 онд 779 сая ам.доллар болж, түүхэн дээд хэмжээндээ хүрлээ.

► байна. Гол нь эдгээр шинэчлэлийг хийхдээ гадаад, дотоодын бизнес эрхлэгчид болон бусад сонирхогч талуудаас санал авч, тэдний дуу хоолойг сонсох хэрэгтэй. Шинэчлэлийг ийм ил тод, нээлттэй явуулснаар хууль тогтоомжийг тэдний хэрэгцээ шаардлагад нийцүүлж чадна. Өөрөөр хэлбэл, энэ нь хангалттай хэмжээнд харилцан ажилласан, нээлттэй үйл ажиллагаа байх ёстой.

Хоёр улсын хооронд энэ чиглэлээр удаан хугацаанд ярьж хэлэлцэж байсан зүйлсийг бүрэн ажил хэрэг болгохоор бид чармайн ажиллаж байна. Үүний нэг нь АНУ, Монгол Улс хоорондын Ил тод байдлын хэлэлцээр юм. Хэлэлцээрийн хүрээнд Монгол Улсын Засгийн газар худалдаа, хөрөнгө оруулалтад чухал нөлөө үзүүлэх хууль журмын төсөлд олон нийтээс санал авах, тэдний саналыг харгалзан хариу мэдэгдэх зэрэг үүрэг хүлээсэн байдаг. Энэ нь ч Монголын Засгийн газрын хүсэл зорилготой нийцдэг гэж би бодож байна. Шинэчлэлийг хэрэгжүүлэх арга замыг заан чиглүүлж буй Ил тод байдлын хэлэлцээр бол худалдаа, хөрөнгө оруулалтын харилцааг илүү дээд түвшинд явуулж буй гол багана гэж үзэж болно.

Хэлэлцээр бүрэн хэрэгжвэл АНУ-ын Засгийн газар болон бизнесийн хүрээнийхэн маш талархалтай хүлээж авна. Мөн хамтын ажиллагааны бодит үр дүн, амжилт нь Монголд хөрөнгө оруулах АНУ-ын хүсэл сонирхлыг улам нэмэгдүүлнэ.

-Монголд хөрөнгө оруулахад Америкийн хөрөнгө оруулагчдад тулгарч буй гол саад бэрхшээл нь юу байна вэ?

-Монголд гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулагчдын сонирхлыг татах нөөц, боломж асар их бий. Монголын залуучууд, тэдний мэдлэг, чадвар надад маш гүн сэтгэгдэл төрүүлдэг. Гэвч хоёр орны залуус хамтарч, шинийг эрэлхийлэхэд бизнесийн орчин тунгалаг, тогтвортой, урьдчилан таамаглахуйц байх шаардлагатай. Мөн хууль эрх зүйн зохицуулалт илүү ил тод, тодорхой байх хэрэгтэй. Эдгээр нь Америк, Монголын бизнес эрхлэгчийн аль алианаас нь сонсож буй хамгийн чухал мессежүүд юм.

Тиймээс Ил тод байдлын хэлэлцээрийн дагуу тэдний дуу хоолойг сонсож, хууль, эрх зүйн шинэчлэл хийх шаардлагатай. Мөн үндэсний

Монгол Улс
тээвэр,
логистикийн
дэд бүтцээ
сайжруулснаар
экспортын
урсгалаа
илүү уян
хатан болгох
боломжтой.

хэмжээний хууль тогтоомж болон орон нутгийн дүрэм журам, зохицуулалтууд өөр хоорондоо уялдах шаардлагатайг анхаарууштай. Хөрөнгө оруулалт, бизнесийн орчныг сайжруулахын тулд гомдол, маргааныг цаг тухайд нь үр дүнтэй шийдвэрлэх механизм бүрдүүлэх нь ч маш чухал. Монгол Улсын Засгийн газар үйл ажиллагаагаа цахимжуулж, шүүхийн хараат бус байдлыг сайжруулах замаар хүнд суртлыг бууруулах тодорхой алхмууд хийсэнд ЭСЯ-ны хамт олон болон миний бие маш их талархаж байна. Эдгээр нь ардчиллыг бэхжүүлэхийн зэрэгцээ бизнес эрхлэх таатай орчныг бүрдүүлэх гол хөшүүрэг юм.

Бид саад бэрхшээлийн тухай ярихаас гадна сайн туршлагыг ч түгээх хэрэгтэй. Дэлхийн өнцөг булан бүрт байрлах АНУ-ын Элчин сайдын яамд жил бүр хөрөнгө оруулалтын орчны тайлан гаргадаг. Энэ нь олон нийтэд зориулагдсан нээлттэй баримт бичиг юм. Тайланг Америкийн болон тухайн бүс нутгийн бизнес эрхлэгчидтэй зөвлөлдсөний үндсэн дээр боловсруулдаг. Мөн боломж, саад бэрхшээлийн аль алиныг нарийн тодорхойлж өгдөг. Өнгөрсөн онд УИХ-ын гишүүд болон холбогдох албаныхантай хөрөнгө оруулалтын орчны талаар хэлэлцүүлэг өрнүүлсэн. Тиймээс танай уншигчдад ч энэ тайлантай уншиж танилцахыг зөвлөө. Олон нийтэд нээлттэй мэдээлэл учраас манай ЭСЯ-ны цахим хуудсанд бий. Маш ул суурьтай, сайн тайлан болсон.

-Америк бол дэлхийн хамгийн том эдийн засаг. Ийн хөгжихөд гадаадын хөрөнгө оруулалт ямар түүхэн үүрэг гүйцэтгэсэн бэ? АНУ-ын гадаадын хөрөнгө оруулалт татдаг гол “нууц” юу вэ?

-Гадаадын хөрөнгө оруулалт эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих, өндөр цалинтай ажлын байр бий болгох, инновацыг дэмжих, экспортыг нэмэгдүүлэхэд гол үүрэг гүйцэтгэдэг. АНУ бол гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтыг хүлээн авагч хамгийн том улс. Сонирхуулахад, АНУ-ын Худалдааны яамны тооцоолсноор гадаадын хөрөнгө оруулалтын үр дүнд Америкт 12 сая ажлын байр бий болсон байна. Хөрөнгө оруулагчид янз бүрийн шалтгааны улмаас АНУ-д татагддаг, гэхдээ би зөвхөн хоёрыг нь л онцолж.

Нэгдүгээрт, тогтвортой, ил тод байдлыг хангасан, зах зээлд чиглэсэн хууль эрх зүйн ►

Мянганы сорилтын сангийн 350 сая ам.долларын санхүүжилт бүхий Ус гүн цэвэршүүлэх үйлдвэрийн шав тавих ёслол. 2021.08

► орчин бүрдүүлсэн явдал юм. Хууль, дүрэм журам боловсруулахдаа хөрөнгө оруулагчдын дуу хоолойг сонсож, хийсэн гэрээ хэлэлцээр нь хамгаалагдсан байх, үйл ажиллагаанд нь аливаа саад учруулахгүй байх баталгааг хангасан нь маш том алхам болсон. Мөн хүнд суртал, авлигыг бууруулахад анхаарсан. Энэ бол аль ч улсад гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтыг татах маш чухал хүчин зүйл.

Хоёрдугаарт, АНУ-ын ажиллах хүч дэлхийн хамгийн чадварлаг, бүтээмжтэйд тооцогддог. Мөн манай соёл олон талт, нээлттэй, инновацлаг байдлыг эрхэмлэдэг бөгөөд үүгээр нь би маш их бахархдаг. АНУ-ын боловсролын систем ч тун хүчирхэг. Би түрүүн хэлсэнчлэн монгол залуус үнэхээр мундаг. Тэд дэлхийгээр аялж, гайхалтай санаануудыг өвөртлөн эх орондоо ирдэг. Зарим нь бүр түр хугацаагаар ажиллаж, амьдарч буй улсдаа ч шинэ санаа өгөх нь бий. Би АНУ-д амьдарч байсан, мөн одоо амьдарч байгаа цөөн хэдэн монгол хүн танина. Тэд Америкийн эрч хүчийг нэмэгдүүлэхэд хувь нэмрээ оруулсан, бас оруулж яваа залуус. Ийм л залуус эдийн засгийн орчныг эрчимжүүлж, өнгө нэмж байдгийг дурдах хэрэгтэй.

-Хоёр улсын Засгийн газар хоорондын хэлэлцээрээр Монгол, Америкийн Худалдаа,

хөрөнгө оруулалтын хамтарсан хороог байгуулсан. Тус хорооны үйл ажиллагаа болон дараагийн хуралдааны талаар мэдээлэл өгнө үү?

-Худалдаа, хөрөнгө оруулалтын ерөнхий хэлэлцээрийн хүрээнд Монгол, Америкийн Худалдаа, хөрөнгө оруулалтын хамтарсан хороог байгуулсан түүхтэй. Тус хороо нь хоёр улсын стратегийн түншлэлийн хүрээнд өндөр түвшний хэд хэдэн яриа хэлэлцээрээс нэгийг нь зохион байгуулдаг.

Худалдаа, хөрөнгө оруулалтын хамтарсан хороо хамгийн сүүлд 2019 онд хуралдаж, хоёр талын худалдаа, хөрөнгө оруулалтын олон асуудлыг хэлэлцсэн. Энэ хүрээнд ил тод байдал, хөрөнгө оруулалтын орчин, оюуны өмчийн эрхийг хамгаалах болон хэрэгжүүлэх талаар санал солилцлоо. Мөн ноолуурын худалдаа, АНУ-ын Хөнгөлөлтийн ерөнхий систем (GSP) болон худалдааг хөнгөвчлөх асуудлаар яриа хэлэлцээ өрнүүлсэн. Дараагийн хуралдаанаар ч мөн эдгээр сэдвийн хүрээнд хэлэлцэнэ гэж таамаглаж байна. Одоогоор цар тахлын нөхцөл байдлаас шалтгаалан дараагийн хуралдааныг яг хэзээ зохион байгуулахыг хэлэхэд хэцүү байна.

Энэ жил Монгол Улс болон АНУ-ын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 35 жилийн ой тохиож буй. Ойн хүрээнд бид олон төрлийн арга хэмжээ зохион байгуулахаар төлөвлөсөн. Мэдээж энэ жил эдийн засгийн асуудал маш чухал сэдэв байх болно.

-Асуултаа гадаад худалдаа руу чиглүүлье. Хоёр улсын худалдааны эргэлтийг авч үзвэл экспорт, импортын хэмжээ эрс зөрүүтэй байна. Монголоос АНУ руу экспорт хийхэд ямар саад бэрхшээл тулгарч байна вэ? Үүнийг хөнгөвчлөх, дэмжих боломж бий юу?

-Сонирхолтой асуулт байна. Монгол Улс бол уул уурхайн тоног төхөөрөмжийн томоохон худалдан авагч улс. АНУ-аас Монголд нийлүүлдэг техник технологи, тоног төхөөрөмж нь уул уурхайн үйлдвэрлэлийг дэмжиж, улмаар Монгол Улс дэлхий дахинд экспорт хийх үндэс суурийг бэхжүүлж байна. Цар тахал эхэлснээс хойш дэлхий даяар, тэр дундаа Монгол Улсад тээвэр логистикийн сүлжээ тасалдаж, экспорт хийхэд хүнд сорилт тулгарч байна. Иймд Монгол Улс тээвэр, логистикийн дэд бүтцээ сайжруулснаар ►

► экспортын урсгалаа илүү уян хатан болгох боломжтой.

Өөр нэг сорилт нь Монголын экспорт голчлон эрдэс баялаг байна. Тиймээс хоёр орны худалдааг төрөлжүүлж, уул уурхайн бус салбарын өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэхэд бид ихээхэн анхаардаг. Өөрөөр хэлбэл, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх чадавхыг нэмэгдүүлэхийг эрмэлзэж байна. Үүний нэг жишээ бол ноолуур.

Монгол ноолуурын өндөр чанар, өвөрмөц онцлогийг дэлхийн хэрэглэгчдэд ойлгуулах нь олон улсын зах зээлд нэвтрэх гол үүд хаалга юм. Тийм ч учраас Олон улсын хөгжлийн агентлагаас брэндинг болон маркетингийн чиглэлээр төсөл хэрэгжүүллээ. Өнгөрсөн онд дууссан энэхүү судалгааны төсөл тогтвортой байдлыг дэмжихэд ч ихээхэн үр нөлөөтэй байлаа.

Өөр нэг чухал зүйл бол англи хэл. Монголд англи хэл сурах хүсэл эрмэлзэлтэй залуус асар их байна. Хэл бол харилцааны чухал хэрэглүүрээс гадна эдийн засгийн асар их ач холбогдолтой гэж би боддог. Тиймээс бид улс даяар англи хэлний сургалтын чанар, хүртээмжийг сайжруулах боломжуудыг хайж байна. Би Монгол Улсын бараг бүх аймагт очиж үзсэн. Очсон бүх аймгийн удирдлагууд үүнийг эрхэм зорилтынхоо нэг гэдэг. Англи хэл Монголын эдийн засагт, тэр дундаа технологи, аялал жуулчлалын салбарт эерэг өөрчлөлт гаргах нь дамжиггүй.

-АНУ-ын Конгрессын нэр бүхий гишүүд “Туравдагч хөршийн худалдааг дэмжих тухай хууль”-ийн төслийг санаачлан Конгресст өргөн барьсан. Энэ хуулийн төсөл хэдийгээр батлагдах төлөвтэй байна вэ?

-Хуулийн төсөл АНУ-ын Конгрессын мэдэлд байгаа. Миний хувьд, АНУ-ын гүйцэтгэх засаглалд хүчин зүтгэж буй учраас хууль тогтоох засаглал болох Конгрессын үйл ажиллагааны талаар албан ёсны тодорхой тайлбар өгөх боломжгүй байна. Гэхдээ эл хуулийн төсөл нь Монголын ноос ноолуурын салбарт асар их нөөц бололцоо бий гэсэн санаан дээр тулгуурлаж бий болсон учраас олон хүн биднээс энэ талаар асуудаг. Конгресс төслийг авч үзэж байх зуурт Төрийн департамент, Олон улсын хөгжлийн агентлагийн зүгээс ижил

зорилготой буюу Монголын ноолуурын салбарыг бэхжүүлэх бодит ажлууд хийж байгаа. Монголын эдийн засаг хүчирхэг байх нь АНУ-ын сонирхолд нийцнэ. Тиймээс л бид маркетинг, тогтвортой байдалд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлж, судалгаа хийсэн юм.

-Элчин сайд танаас асуух албаны асуултаа өндөрлөөд хувийн чанартай зүйл асууя. Та Монгол орны талаар ямар сэтгэгдэлтэй явдаг вэ? Монгол хүний мөн чанар, онцлогийг хэрхэн тодорхойлох вэ?

-Эхнэр бид хоёр ирээд гурван жил шахам болж байна. Монгол Улсад бид үнэхээр хайртай. Үүнийг манай твиттер хуудсыг дагадаг хүн бүр олж хардаг болов уу. Монголчууд найрсаг, халуун дулаан уур амьсгалтай байдаг нь бидэнд хамгийн их таалагддаг. Энэ бол дипломат хүн бүрийн хэлдэг үг гэдгийг мэднэ. Гэхдээ би чин сэтгэлээсээ хэлж байгаа юм шүү. Бидэнд маш олон монгол найз бий. Тэднийхээ халуун дулаан сэтгэлийг мэдэрч, сайхан нөхөрлөж яваагаа маш их аз гэж боддог.

Монгол орны хувьд онцлох зүйл нь ёс заншил. Улс орон бүрт дээдлэж дагадаг заншил бий. Харин монголчуудын зан заншил хүмүүсийн үйлдэл, сэтгэхүйг төлөвшүүлж ирсэн нь надад гайхалтай санагддаг. Цар тахлын энэ үед зарим ёс заншлыг дагаж мөрдөх хүндрэлтэй байгаа ч эдгээр уламжлалаас бид өвөрмөц байдал, хайр энэрлийг мэдэрдэг. Америкчууд Монголд ажил хэрэг, амралт зугаалгын аль ч шугамаар, хэдийд ч ирсэн монголчуудын зан заншил өдөр тутмын амьдралд нь хэрхэн тусгалаа олсныг эерэгээр олж хардаг гэж би боддог.

Мөн нэг зүйлийг онцолмоор санагдлаа. Монголчууд ёс уламжлалаа орчин үеийн хэв маягтай гайхалтайгаар сүлж чаддаг. Үүний тод жишээ бол “The Hu” хамтлаг. Нэг талаас үндэсний дуу хөгжим, нөгөө талаас рок хөгжмийн төрөл жанр хосолсон өвөрмөц хэв шинжтэй. Рок хөгжим бол үндэсний урлаг биш шүү дээ. Ийм өвөрмөц хослол зөвхөн Хү хамтлагаар хязгаарлагдахгүй. Монголын залуус өнөө цагийн сорилтод нийцүүлэн уламжлалт хэв маягаа тээн хадгалсаар байгаа нь үнэхээр гайхалтай, бас өвөрмөц санагддаг. ■

Монголчууд ёс уламжлалаа орчин үеийн хэв маягтай гайхалтайгаар сүлж чаддаг. Үүний тод жишээ бол “The Hu” хамтлаг.

Apple Trade In

ХУУЧНАА ӨГӨӨД ШИНИЙГ АВ
TRADE IN ҮЙЛЧИЛГЭЭ

mobicom.mn

mobicom

Хөрөнгө оруулалт

Жэймс Лиотта: Би Монголтой хамт хөгжиж ирсэн

Монгол дахь Америкийн худалдааны танхимын ТУЗ-ийн дарга, “МахониЛиотта” ХХН-ийн гишүүн Жэймс Лиоттатай Монгол Улсын хөрөнгө оруулалт, эрх зүйн орчны талаар ярилцлаа.

-Ярилцлага хийх урилга хүлээж авсанд баярлалаа. Та манай улсад анх хэрхэн хөл тавьж байв гэдэг асуултаар ярилцлагаа эхэлье.

-Би нийгэмд бодитоор оролцох ямар нэгэн зүйл хийхийг хүссэн учраас АНУ-ын Энх тайвны корпус (Peace Corps)-г бүртгүүлсэн юм. Ингээд 2000 онд Энх тайвны корпусын сайн дурын ажилтнаар Монголд ирээд 2002 он хүртэл Өвөрхангай аймагт 5-10 дугаар ангийн хүүхдүүдэд хичээл зааж, нийгмийн хөгжлийн төслүүдэд дээр ажилласан. Монголчуудын дунд монгол гэрт амьдарч, ундны усаа зөөж, модоо хөрөөдөх нь тун гайхалтай байлаа. Нутгийнхан бие биедээ хэрхэн санаа тавьж, нэг нэгэндээ тусалдгийг харах нь гайхамшигтай туршлага болж үлдсэн.

Энх тайвны корпус тус ажилласныхаа дараа Баруун Виржиниагийн их сургуулийн Хууль зүйн сургуулийг эрхзүйн бакалавр, Темплийн их сургууль (Филадельфи)-ийг үндэстэн хоорондын эрхзүй (transnational law)-н магистрын зэрэгтэй тус тус дүүргэсэн.

Үүний дараа Нью-Йорк мужийн Хуульчдын холбооны шалгалтад бэлдэж байх үед Монгол дахь анхны олон улсын хуулийн фирмийн нэг “Lehman, Lee & Xu” надад захирлаар ажиллах санал тавьсан юм. Би ч огт эргэлзэлгүй зөвшөөрөв. Ингээд 2007-2011 оны хооронд тус хуулийн фирмд ажилласан түүхтэй. Төдөлгүй 1997 оноос хойш Монголд хуулийн фирм ажиллуулсан Даниэл Махонитой нухацтай ярилцсаны үндсэн дээр хуулийн фирмийг нь МахониЛиотта ХХН болгон өөрчлөхөөр шийдсэн юм.

-Монголын хууль эрх зүйн баримт бичгүүд англи хэл рүү орчуулагдаагүй байх нь элбэг. Энэ нь таны ажилд хүндрэл учруулдаг уу?

-Бид хуулийн мэргэжилтнүүдээс бүрдсэн гайхалтай баг хамт олонтой учраас надад огт

2000 онд Энх тайвны корпусын сайн дурын ажилтнаар Монголд ирээд англи хэл зааж, нийгмийн хөгжлийн төслүүд дээр ажилласан.

бэрхшээл тулгардаггүй. Нөгөөтгээгүүр, Монголд бизнес эрхлэх хүсэлтэй, хуулийн фирмгүй хүмүүст Монголын эрх зүйн орчныг ойлгоход тун төвөгтэй байх болов уу. Тиймээс Монгол Улс, Америкийн Нэгдсэн Улс хоорондын Ил тод байдлын тухай хэлэлцээр туйлын чухал үүрэгтэй.

Тухайлбал, хуулийн төслийг англи хэл рүү орчуулж гаргаснаар эрх зүйн мэргэжилтнүүд төдийгүй олон нийт санал өгөх боломжийг олгох учраас тэр.

Мөн шинээр сонгогдсон УИХ, Засгийн газар бүр Зөвлөлтийн үеийн сэтгэхүйгээр хуульд өөрчлөлт оруулдаг. Хууль тогтоомжид нэмэлт өөрчлөлт оруулж байгаа нь хөгжин дэвшиж байгаагийн илрэл бөгөөд ингэснээрээ асуудлыг бодитоор шийдвэрлэх учиртай. Харамсалтай нь дэвшил эсвэл шийдэл гэхээсээ илүүтэй хууль ►

► тогтоомжийн харилцан уялдаатай байдал болоод тогтвортой байдлыг алдагдуулах нь элбэг. Үүнээс гадна бидэнд эрх зүйн орчинд чиглэл болохуйц уялдаатай макро төлөвлөгөө хэрэгтэй. Монгол Улс чөлөөт эсвэл төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засагтай байх уу? Хувийн эсвэл төрийн өмчит аж ахуйн нэгж эдийн засгийн хөдөлгөгч байх уу? Ажлын байр бий болгож, хөрөнгө оруулалт татах уу эсвэл ажилтны эрх ашгийг хэт их хамгаалж, ажиллах хүчээ өрсөлдөхүйц бус болгож, хөрөнгө оруулалтад ялгавартай хандсан стратеги баримтлах уу?

-Та Монголд хөрөнгө оруулах, бизнес эрхлэхэд нэн чухал хуулийн төслүүд дээр санаачилга гарган ажиллаж байсан. Тэрхүү ажлынхаа талаар ярьж өгнө үү?

-Бололгүй яахав. Тухайлбал, 2008 оны үед MCS Group нүүрсний экспортын зориулалтаар Хятад руу төмөр зам тавихыг зорьсон боловч Монголд “Концессын тухай хууль”, “Төр хувийн хэвшлийн түншлэлийн тухай хууль” байгаагүй тул бид хана мөргөв. Улмаар бид эл төслийг түр зогсоон ханцуйгаа шамлан Концессын тухай хуулийн төслийн ажлыг эхлүүлж, хожим нь хуулийн төслийг УИХ-аар батлуулсан. Харин эрчим хүчний салбарын хувьд хөрөнгө оруулалт татахад хувь нэмэр оруулах үүднээс Эрчим хүчний тухай хууль, Газрын тосны бүтээгдэхүүний тухай хууль, Бүтээгдэхүүн хуваах гэрээ, Цахилгаан эрчим хүч худалдах, худалдан авах гэрээн дээр ажиллаж байсан. Түүнчлэн, Татвар, Аж ахуйн нэгж, Төрийн бус байгууллага, Гадаадын иргэний эрх зүйн байдлын тухай хуулиудад санал оруулж байлаа.

-Монголын зах зээл рүү нэвтрэхэд эрх зүйн зохицуулалтын ямар бэрхшээлүүд голлон тулгардаг вэ?

-Монгол бол хөгжиж буй зах зээл (frontier market) гэдгийг ойлгох хэрэгтэй. Энэ нь зарим зүйлс тодорхойгүй хэвээр, заримдаа практик нь хуулиас давамгайл гэсэн үг. Аливаа маргааныг шүүхээр эсвэл арбитраар шийдвэрлүүлэхэд урт удаан хугацаа зарцуулаад зогсохгүй таамаглахад туйлын бэрх байдаг. Миний туршлагаар бол хуулийн бичвэрээс илүү монголчуудын үнэнч шударга байдлын тухай ойлголт нь шүүхийн шийдвэрт асар их нөлөө үзүүлж, ихэнх тохиолдолд давамгайлдаг. Аз болоход энэхүү байдал нь аажмаар өөрчлөгдөх боломж бий болсон. Учир нь

Монголын хуулийн мэргэжилтнүүд өсөн дэвшиж, илүү олон өмгөөлөгч, шүүгч хуулийн бичвэрийг чухалчилж байна.

Мөн эрх зүйт ёс, эрх зүйн ойлголтыг бататгах хэрэгтэй. Шүүгчид эрх зүйн элементийг хянан шалгаж, хэргийн үйл баримтад нийцүүлэн хэрэглэж, гаргаж байгаа захирамжийнхаа үндэслэл хэсэгт энэ бүгдийг ойлгомжтой тайлбарлах хэрэгтэй. Энэ бүхэн нь хуулийн тухай ойлголт болон хуулийн хэрэглээнд маш их дутмаг байгаа тодорхой байдлыг бий болгоно.

Шүүхийн шийдвэрт зохисгүй байдлаар нөлөө үзүүлэгч гол хүчин зүйл нь хээл хахуулиас илүүтэй танил тал, улс төр гэж би боддог. Энэ нь бид шүүхийн тогтолцоог хувийн холбоос, улс төр, улс төрчдөөс хамааралгүй болгох шаардлагатай гэсэн үг.

-МахониЛиотта ХХН нь Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулж буй хуулийн фирмүүдээс юугаараа онцлог вэ? Та хэрхэн үйлчлүүлэгчдийнхээ бааз суурийг нэмэгдүүлдэг вэ?

-Нэгдүгээрт, бид олон улсад үйлчилгээ үзүүлдэг Монголын хуулийн фирм. Хоёрдугаарт, бид Монгол болон гадаад хуулийн мэргэжилтнээр бүрдсэн баг хамт олон юм. Гуравдугаарт, манай хуульчдын дийлэнх нь өөр өөр орноос эрх зүйн боловсрол, хуульчийн тусгай зөвшөөрлөө авсан. Би нэг зүйлийг онцолж хэлмээр байна. Бид олон улсын болон дотоодын хуулийн фирмүүдтэй нягт хамтран ажилладаг, тэднийг өсөн хөгжиж, амжилтад хүрээсэй гэж хүсдэг.

Хэрхэн үйлчлүүлэгчдийнхээ суурийг өргөжүүлдэг вэ гэвэл азаар бидэнд хэзээ ч өөрсдийгөө сурталчлах шаардлага гарч байгаагүй. МахониЛиотта ХХН 25 жил орчим чанартай үйл ажиллагаа явуулж ирсэн нь бидний нэр хүндийг бэхжүүлсэн юм. Энэ нь олны дунд ам дамжсаар биднийг сонгоход хүргэдэг. Олон улсын зэрэглэлийн хувьд МахониЛиотта ХХН, Даниэл Махони болон миний бие Chambers Global лавлах номын 1-р зэрэгт багтсан байдаг. Мөн Legal 500 Hall of Fame-д багтсан, Монголд суурьшилтай хоёр хуульч юм. Бид үнэхээр гайхалтай баг хамт олонтой.

-Монгол Улсад гадаадын хөрөнгө оруулагч, аж ахуйн нэгжийг татахын тулд юу хийх шаардлагатай гэж та бодож байна вэ?

Миний бодлоор олон нийтэд гадаад хөрөнгө оруулалт гэж юу болох, хэрхэн ажиллаж, ямар ач холбогдолтой, Монголчуудад ямар үр ашигтай гэдгийг ойлгуулах хэрэгтэй.

► -Би хариултаа монголчууд гадаадын хөрөнгө оруулалтыг татахын тулд юу хийх ёстойгоо мэдэж байгаа гэдгээс эхэлмээр байна. Учир нь Монгол Улс 1990-2011 оны хооронд хөрөнгө оруулалт амжилттай татаж чадсан. Энэ бол нууц эсвэл математикийн хүнд тэгшитгэл биш юм. Гол асуудал нь бид үүнийг хийхэд бэлэн үү гэдэгт байна. 2012 онд бүх гадаадын хөрөнгө оруулалт, хөрөнгө оруулагчийн эсрэг олон нийтийн уур бухимдлыг улс төрчид өдөөсөн гэж боддог. Харин өдгөө шинэ улс төрчдийн бүлгэм үүнийг өөрчлөхийг оролдсоор байна. Миний бодлоор тэд олон нийтэд гадаадын хөрөнгө оруулалт гэж юу болох, хэрхэн ажилладаг, ямар ач холбогдолтой, монголчуудад ямар үр ашигтай гэдгийг ойлгуулах хэрэгтэй.

Түүнчлэн, бид гадаадын хөрөнгө оруулалтыг ангилах нь зүйтэй. Гадаадын хөрөнгө оруулалт хаанаас орж ирж байна вэ? Өнөөдрийн байдлаар дийлэнх нь Хятадаас. Бид хаанаас хөрөнгө оруулалт тагмаар байгаагаа тодорхойлох хэрэгтэй. Би Монголын Засгийн газарт Үндэсний аюулгүй байдлын тухай ойлголт, Гуравдагч хөршийн бодлогоо эргэн нэг харахыг зөвлөмөөр байна. Үүн дээр суурилан гуравдагч хөршийн хөрөнгө оруулалтыг татахад чиглэгдсэн хууль тогтоомжийн таатай байдлыг бий болгохыг оролдох хэрэгтэй. Гэхдээ эдгээр хууль тогтоомж нь ОХУ, БНХАУ-ын иргэд, аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааг хязгаарлах бус гуравдагч орны хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх замаар эдийн засгаа тэнцвэржүүлж, төрөлжүүлэхийн сацуу үндэсний аюулгүй байдлаа хангах зорилготой гэдгийг хөрш орнууддаа ойлгуулах хэрэгтэй.

-АмЧам нь Монгол, АНУ-ын хоорондын худалдаа, хөрөнгө оруулалтыг сайжруулах чиглэлээр хэрхэн ажиллаж байна вэ?

-АмЧам нь Ил тод байдлын тухай хэлэлцээрийг дэмждэг. Эл хэлэлцээр нь Монголд үйл ажиллагаа явуулж буй АНУ-ын аж ахуйн нэгжийн тоог нэмэгдүүлнэ гэж найдаж байна. Хэрэв Монгол Улс тус хэлэлцээрийг амжилттай хэрэгжүүлбэл бид чөлөөт худалдааны хэлэлцээрийг дэмжин ажиллах хүсэлтэй байна. Бид жил бүр хоёр улсын хоорондын харилцааг сайжруулах зорилгоор баг бүрдүүлэн Вашингтон муж дахь хууль тогтоох, гүйцэтгэх байгууллагын төлөөлөгч нартай уулзахаар айлчлал хийдэг.

Түүнчлэн бид амжилттай яваа дэлхийн томоохон компаниудтай уулзаж, бизнесийн харилцаагаа өргөжүүлдэг. Түүгээр ч барахгүй, гишүүддээ хөрөнгө оруулалт олж өгөхийн тулд тэднийг АНУ-ын Экспорт, Импортын Банк (EXIM), Олон улсын хөгжлийн санхүүгийн корпораци (DFC) гэх мэт төрийн болон хувийн хөрөнгө оруулалтын байгууллагуудтай холбож өгдөг.

Бүс нутгийг хамарсан үйл ажиллагааны хувьд, бид Ази-Номхон далайн АНУ-ын Худалдаа аж үйлдвэрийн танхимын гишүүдтэй, уулздаг (AmChams of the Asia-Pacific) АНУ-ын Худалдаа аж үйлдвэрийн танхимтай хамтран ажиллаж байна. АмЧам нь Монгол, АНУ-ын хоорондын худалдаа, хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг гэхэд хилсдэхгүй.

-АНУ-ын зах зээл рүү орох хүсэлтэй Монголын компаниудыг АмЧам хэрхэн дэмждэг вэ?

-Мэдээж, АмЧам АНУ-ын зах зээл орох сонирхолтой аж ахуйн нэгжид туслалцаа үзүүлдэг. Монголын бизнес эрхлэгчид бараа бүтээгдэхүүнээ олон улсын зах зээлд нийлүүлэхэд асар их хүч хөдөлмөр зарцуулж байна. Хамгийн гол саад тогтор нь ихэнхдээ Монголын хуулийн зохицуулалтын орчин эсвэл төрийн өмчит аж ахуйн нэгж тухайн бараа бүтээгдэхүүнийг экспортлох хэрэгтэй гэж үздэг улс төрчид байдаг. АНУ-ын хөрөнгө оруулагчид Монголд бараа бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж Хятадын зах зээл рүү гаргахыг оролдож байсан удаатай. Тэд Хятадын Засгийн газраас хамтран ажиллах зөвшөөрөл авсан ч Монголын тал шаардлагатай арга хэмжээг аваагүй юм.

Миний бодлоор энэ нь туйлын хачирхалтай. Учир нь Монголын улс төрчид экспортыг нэмэгдүүлэхийг хүсэж байна гэх боловч бодит байдал дээр үүнийг ажил хэрэг болгоход гол саад бэрхшээлийг учруулдаг.

Гадаадын зах зээлд бараа бүтээгдэхүүнээ экспортлохын тулд хувийн аж ахуйн нэгжүүд Засгийн газраас тодорхой гэрчилгээ, зөвшөөрөл авах шаардлагатай болдог. Эл уялдаагүй байдал нь асуудлын зангилаа тул үүнийг шийдвэрлэх хэрэгтэй. Манай баг хамт олон аливаа саад тогторыг үл харгалзан дээрх асуудлыг шийдвэрлэхэд хувь нэмрээ оруулсаар байх болно.

Монгол Улс 1990-2011 оны хооронд амжилттай хөрөнгө оруулалт татаж чадсан. Энэ бол нууц эсвэл математикийн хүнд тэгшитгэл биш юм.

NOVEL

XCMG
HANWO XG90H 60TH

**АЖЛЫН
МАНГАС**

ХАМГИЙН БАГА

УРЬДЧИЛГАА: **8%**

ХҮҮ: **1.4%**

SpeedMate

СЭЛБЭГ ХЭРЭГСЭЛ, ТОС ТОСОЛГООНЫ МАТЕРИАЛ

SHACMAN

ЧИРЭГЧ ТОЛГОЙ, ЧИРГҮҮЛ

MICHELIN

TRIANGLE

KUNLUN TYRE

**УУЛ УУРХАЙН
ХҮНД ДААЦЫН ДУГУЙ**

ХҮҮ 0%

ХҮҮГҮЙ ЛИЗИНГТЭЙ

NOVEL GROUP

7013-1616

Энтрэпренер

Амжилтын тэгшитгэл

Энэ бүсгүйн талаар дан ганц “Шинэ үеийн эмэгтэй залуу лидер” гэдэг тодорхойлолт хангалтгүй. Учир нь тэр төрөл бүрийн шинж чанарыг өөртөө төлөвшүүлсэн бие хүн.

Тэр бол Монголын томоохон групп компанийн захирал, бас залуухан алдарт эх. Хүнд үйлдвэрийн салбарын манлайлагч, бас олон улсын гоёл чимэглэлийн брэндийн нүүр царай. Үндэсний хэмжээний бүтээн байгуулалтын төслийн удирдагч, завгүй захирал, гэхдээ ажилсаг гэрийн эзэгтэй. Мөн киксбокчин ба бясалгагч, математикч ба бүжигчин. Бизнесийн талбартаа бол зарчимч, шударга бус үйл хэрэгтэй хатуу тэмцэгч.

Өөрөөр хэлбэл, Нармандахын Мөнхнасанд мэдлэг хийгээд мэдрэмж, туршлага хийгээд зөн совин, хатуужил хийгээд уян хатан байдал, эр зориг ба гоо үзэсгэлэн хосолжээ. Тиймээс энэ хүн Монголын бизнесийн салбар дахь эмэгтэй захирлуудын дундах ховорхон дүр юм. Тэгвэл энэ дүр хэрхэн бүтсэн юм бол?

Бөмбөрцгийн нөгөө бөөрөнд, танихгүй айлд

Түүний хүүхэд нас амандаа чихэртэй, үсэндээ туузтай охины бодож санах юмгүй он жилүүд байсангүй. Ээж нь олон сараар геологийн экспедицэд явчихдаг байсан учраас гэрээ цэвэрлэх, хоол хийх, дүүгээ асрах зэрэг арын ажил тэр чигээрээ түүн дээр буудаг байв. Математикийн багш мэргэжилтэй сургуулийн захирал аавын хүүхэд тэрээр хичээлдээ шамдаж, хөгжим, бүжгийн дугуйланд явж, үлгэр жишээ сурдаг байлаа.

Пионерын ордны англи хэлний дугуйланд сурч байхдаа Улаан загалмайн нийгэмлэгийн шугамаар Монголд ажиллаж байсан Лиза Бадфорд хэмээх америк багштай танилцаж нөхөрлөсөн нь түүний амьдралд гарах том өөрчлөлтийн эхлэл болов. Ядуу буурай оронд, танихгүй хүмүүсийн дунд, идэж дасаагүй хоол ундтай зүдэрч байсан энэ бүсгүйн хувьд Н.Мөнхнасан дотны найз нь болов.

Америкт очиж үзэх хүсэлтэйгээ хэлэхэд оюутан солилцооны INMEX хөтөлбөрийн тухай Лиза ярьж өгөөд туслахаар шийдэв. Америкт хүлээж авах гэр бүл Н.Мөнхнасанд байгаагүй учраас Лиза түүнийг шууд өөрийнхөө оронд гэр лүүгээ явуулахаар болжээ.

Тэр үед ээж Ц.Гарамжав нь Монполимет компаниа дөнгөж байгуулаад, гайгүйхэн оффис түрээслэн тавилгууд аваад байж байтал тэр ээждээ Америк явах тухай хэлсэн нь гэр бүлд байтугай компанийн хувьд ч санхүүгийн том асуудал үүсэв. Тэгсэн ч охиныхоо ирээдүй, алсын харааг

► бодсондоо гэрийнхээ болон оффистоо авсан тавилгаа буцаан зарж шаардлагатай мөнгийг олж, “Миний охин газар үзээд юм сураад ир” гэв. Н.Мөнхнасангийн хувьд мөрөөдлөө биелүүлж англи хэл сайн сураад, дүүгээ эмчлүүлэх хүсэл нь хүчтэй байлаа.

Лизагийн аав, ээж нь Сан-Францискогийн онгоцны буудал дээр уг нь охиноо тосох хүсэлтэй байсан авч оронд нь хаа холын Монголоос өсвөр насны хүүхэд гэнэт гэрт нь ирэхэд эхэндээ дургүй байв. Охиныхоо ятгаснаар л түр хугацаанд байлгахаар болов. Гэхдээ удалгүй байдал сайнаар эргэж Н.Мөнхнасан энэ гэр бүлийн нэгээхэн гишүүн болжээ. Аавтай нь англи хэл судалж, ээжтэй нь хоол хийсээр Лизаг гэртээ эргээд ирэхэд тэр гурав хэдийн дотноссон байлаа.

Гурван жилийн дараа сургуулиа төгсөөд буцах болоход америк аав, ээж нь явуулахгүй хэмээн нулимс унагав. Харин төгсөлтийнх нь баяр дээр ирсэн ээж нь гурван жилийн өмнө явсан охиноо тэс өөр болсныг хараад гайхаж баярлах зэрэгцсэн гэдэг.

Түүнийг Америкт ахлах сургуульд сурч байхад хүүхдүүд гадуурхах нь ердийн хэрэг байжээ. Ангидаа нөлөөтэй болохын тулд өөрийн хамгийн хүчтэй тал болох математикийн мэдлэгээ ашиглан сурагчдад тусалж, оронд нь англи хэлний хичээлдээ туслуулдаг байв. Богинохон хугацаанд сурлагын өндөр амжилт гаргасан тэрбээр INMEX хөтөлбөрөөр дахин 20 монгол оюутан авчраад өөрөө үнэгүй сурах санал авч байлаа. Түүний гаргасан мөрөөр АНУ-ыг зорьсон олон арван залуус өнөөдөр Монголын үнэ цэнтэй мэргэжилтнүүд болсон.

Ийнхүү 1995 онд хувь заяа Н.Мөнхнасанг бөмбөрцгийн нөгөө бөөрөнд шидэн, огт танихгүй гадаад айлд аваачсан ч тэр харь хөрсөнд цэцэглэж чаджээ. Үүнээс хойш Сан-Францискогийн их сургуулийг эдийн засаг, санхүүчийн мэргэжлээр онц төгсч, Монгол Улсын Төвбанканд эдийн засагчаар ажиллаж, АНУ-ын Жорж Вашингтоны их сургуульд санхүүгийн инженерчлэл, эдийн засгаар магистрт сурч, Дэлхийн Банкны төв оффист ажилласанаар мэдлэг тэгширсэн үнэ цэнтэй менежер, удирдагч болж төлөвшжээ.

Ингэж төлөвшихөд ээжийнх нь нөлөө хүчтэй байсан тухай тэр байнга онцолдог. Тэсвэр хатуужил, хөдөлмөрч, тууштай чанарын үлгэр жишээ болсон ээжийнхээ итгэлийг дааж,

Тэсвэр хатуужил, хөдөлмөрч, тууштай чанарын үлгэр жишээ болсон ээжийнхээ итгэлийг дааж, хариуцлага алдахгүй явах нь түүний амьдралын гол чиг баримжаа байв

хариуцлага алдахгүй явах нь түүний амьдралын гол чиг баримжаа байв.

Н.Мөнхнасанг ээж нь гайхалтай өөдрөг үзэл бодолтой, ямар ч хүндрэлтэй асуудлыг нэг л ухаантай үгээр засчихдаг охин доо гэж тодорхойлдог.

Тогтвортой хөгжлийн суурийг цутгав

Хэрэв Монголын уул уурхайн салбарын түүхийн номонд Монполимет компанийг оруулахгүй бол хэд хэдэн хуудас ураад хаячихсан юм шиг санагдана. 1992 онд байгуулагдсан, олборлон-сэргээгч гэж тодорхойлж болох уг компанийн нэрийн хуудас нь нөхөн сэргээлт, эко үйлдвэрлэл. Бараг 30 жил уул уурхайн салбарт ажиллахдаа хариуцлагатай уул уурхайн үлгэр дуурайлал болж, ойжуулах, цэцэрлэгжүүлэх, усжуулах, бэлчээр гаргах, хиймэл нуур байгуулах зэргээр нөхөн сэргээлтэд 10 гаруй сая ам.долларын хөрөнгө зарж, олборлосон талбайгаа 90-ээс дээш хувьтай нөхөн сэргээж, байгаль эхэд буцаан хүлээлгэж өгсөөр иржээ. Тиймдээ ч энэ хамт олон жил дараалан “Уул уурхайн салбарын тэргүүний нөхөн сэргээгч аж ахуйн нэгж” гэдэг шагналыг авсан.

Үүсгэн байгуулагч Ц.Гарамжав 2015 онд том охиндоо групп компаниа хүлээлгэн өгөхөд Монполимет хэдийнэ тогтвортой хөгжлийн бат бэх суурийг цутгасан байв. Харин Н.Мөнхнасанд ээжийнхээ үүсгэн байгуулсан компанийг дэлхийд өрсөлдөхүйц болгох ээлж ирэв.

Дан ганц уул уурхайн бизнес эрхлэх нь түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэл, эдийн засгийн савлагаанд хэтэрхий өртөмхий, эрсдэл ихтэй тоглоом учраас гэр бүлийнхээ бизнесийг төрөлжүүлэх хэрэгтэй байв. Энэ үед Монгол Улс бүтээн байгуулалтад шаардлагатай цементийн дотоодын үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, урд хөршөөс 80-90 хувийг импортоор авдаг хараат байдлыг халах эрчимтэй бодлого явуулж байлаа. Ингээд Монполиметийнхан компанийн эзэмшилд байсан Дорноговь аймгийн Өргөн сумын нутаг дахь Сэнжит Худагийн шохойн чулууны ордыг эргэлтэд оруулж, үндэсний цементийн цогц үйлдвэрийг барих шийдэлд хүрсэн аж.

Ам.долларын ханш 1400 орчим төгрөг байхад анхны ТЭЗҮ-г боловсруулжээ. Дэлхийн Банканд ажиллаж байсан учраас зах зээлийн судалгаа, байгаль орчны үнэлгээ, нийгмийн хариуцлагын ►

► тайлан зэрэг энэ мэт томоохон бүтээн байгуулалтад шаардлагатай нүсэр ажлуудыг Н.Мөнхнасан амжилттай нугалав. Дээрх орд нь бараг хоёр зуун жилийн батлагдсан нөөцтэй, сайн чанарын цемент үйлдвэрлэх боломжтой байсан ч хөрөнгө оруулалт олно гэдэг түүнд том сорилт болов.

Хүн ам цөөтэй, дэд бүтэцгүй говь нутагт, тэгээд бас Монголд нэг хүнд ногдох цементийн хэрэглээ багатай байсан учраас түүний төсөлд хөрөнгө оруулах байгууллага эхэндээ олдохгүй байлаа. Нэг бус удаа татгалзсан хариу сонсож байсан ч шантралгүй хөдөлмөрлөж, хөөцөлдсөний эцэст дотоод болон гадаадын санхүүгийн байгууллагуудаас хөрөнгө оруулалт татан үндэсний хэмжээний төслийг хэрэгжүүлэх боломжтой болов.

Улмаар 2014 оны тавдугаар сард Европын Сэргээн Босголт Хөгжлийн Банкны (EBRD) Лондон хотноо байрлах төв оффист Н.Мөнхнасан нийт 260 сая ам.долларын хамтарсан хөрөнгө оруулалттай Монцемент төслийн гэрээг үзэглэжээ. Шинээр байгуулагдсан Монцемент Билдинг Материалс ХХК-ийн 80 хувийг Монполимет групп, 20 хувийг EBRD эзэмшихээр болж, санхүүжилтын 75 хувийг EBRD болон Монполимет ХХК, 25 хувийг Монгол Улсын Хөгжлийн банкнаас босгожээ. Монгол Улсын Хөгжлийн Банкнаас авсан санхүүжилтийн эргэн төлөлтөнд өнгөрсөн хугацаанд 118 тэрбум төгрөгийн төлөлт хийгээд байгаа аж. Ингэхдээ ханшийн эрсдэлийг хүртэл дангаар үүрч 27 тэрбум төгрөг төлжээ. Ийнхүү тэрээр гурван жил хөрөнгө оруулалт хөөцөлдсөний үр дүнд амжилт олж, олон улсад бэлтгэгдсэн менежер гэдгээ харуулж, аж үйлдвэрийн том төслийг амжилттай эхлүүлж чадсан юм.

Монцемент төсөл группийн тогтвортой хөгжлийн алсын хараа, эрхэм зорилгыг үргэлжлүүлж Европ стандартын хуурай аргын технологитой, үйлдвэрийн хаягдал халуун хийг ашиглан 5мВт эрчим хүч үйлдвэрлэж, эргээд түүнийгээ үйлдвэртээ ашигладаг WHR системийг Монголд анх удаа нэвтрүүлэв. Энэ технологи нь Европын холбооны улсуудад ердөө гарын таван хуруунд байдаг аж. Мөн ахуйн болон үйлдвэрийн хаягдал усны 90 хувийг дахин ашигладаг, нойтон аргатай харьцуулахад усны

Өнөөдөр
Монцемент
Билдинг
Материалс
ХХК Өргөн
суманд бараг
л жижигхэн
хот улсыг
байгуулжээ.

хэрэглээ 4-5 дахин бага зэрэг давуу талтай үйлдвэр байлаа. Эко үйлдвэрлэлийн нөү хау-г амжилттай хэрэгжүүлснийг баталж, 2017 онд Европын сэргээн босголт хөгжлийн банкнаас Монцемент төслийг дэлхийн 200 гаруй төсөл дундаас шалгаруулан “Тогтвортой хөгжлийн шагнал” өгчээ. Энэ нь Монгол компанид анх удаа өгсөн шагнал байлаа.

Бүтээн байгуулалтын ажил эдийн засгийн таагүй нөхцөлд үргэлжилж байсан ч Дорноговь аймгийн Өргөн суманд хөгжлийн шинэ эрин үе ирсэн юм. Энд “Монросцветмет” нэгдлийн хайлуур жоншны үйлдвэр буюу “Өргөн”-ий уулын үйлдвэрт нутгийн иргэд ажиллан ажил, амьдралаа залгуулдаг байжээ. 2012 онд тус үйлдвэр бүрэн хаагдсанаар нэг хэсэг нутгаа орхисон нүүдэл, шилжилт хөдөлгөөн ихэсч, сумын төв эзгүйрэх хандлагатай болов.

Харин 2015 он гэхэд жилд нэг сая тонн цемент, цементийн клинкер үйлдвэрлэх хүчин чадалтай Монцемент цогц үйлдвэр ашиглалтад орсноор орон нутагт амьдрал жинхэнэ ёсоор буцлав. 500 орчим ажлын байр шууд шинээр бий боллоо.

Гурван үе шаттай хэрэгжсэн Монцемент төслийн бүтээн байгуулалт 2016 онд бүрэн дуусч, эдүгээ Монголын цементийн нийт хэрэгцээний бараг гуравны нэгийг хангаж байна. Хожим ам.долларын ханш огцом өсөж, санхүүжилтын өртөг 30 хувиар нэмэгдсэн ч Монцемент Билдинг Материалс ХХК аж үйлдвэрийн суурь бүтээгдэхүүний нэг болох цементийг чанартай, тогтмол нийлүүлсээр байгаа. Яагаад гэвэл энэ бол хүн амыг орон сууцжуулах, улс орныг дэд бүтэцжүүлэх стратегийн бүтээн байгуулалт болохоор он удаан жил үргэлжлэх учиртай. Түүнээс гадна энэ төсөл нэг талаас Монгол Улс барилгын материалын зах зээлээс хараат бус байх бодлогыг хангаж, нөгөө талаас үүнийг хувийн хэвшил гардан хийсэн гэдгээрээ маш том амжилт юм. Үр дүнд нь “Тэмээтэй цемент” гэдгээрээ хэрэглэгчдийн дунд танигдсан дэлхийн стандартын бүтээгдэхүүн бий болжээ.

Өнөөдөр Монцемент Билдинг Материалс ХХК Өргөн суманд бараг л жижигхэн хот улсыг байгуулжээ. Саяхныг хүртэл эзгүй байсан талд том үйлдвэр, цахилгаан станц, төмөр зам, цэвэрлэх байгууламж, ажилчдын хотхон, цэцэрлэгт хүрээлэн, салбар үйлдвэрүүд ээлж ►

► дараалан баригдав. Сум орон нутгаа орхин явсан олон хүн эргэн ирж, нийт ажилчдын 70 орчим хувьд нутгийн иргэд ажиллаж байна.

Н.Мөнхнасан эдүгээ Монполимет группийн ТУЗ-ийн даргаар ажиллаж, уул уурхай, байгалийн нөхөн сэргээлт, барилга, барилгын материалын үйлдвэрлэл зэрэг найман салбар компанийн 1000 гаруй залуусыг удирдан чиглүүлж явна.

Энэ том айлыг нөхөн сэргээлт, нийгмийн хариуцлага, нөү-хау гэсэн үнэт зүйлс урагш хөтөлдөг. Түүнчлэн группийн нэгэн том бахархал нь 30 гаруй жилийн хугацаанд төрөн гарсан олон арван инженер, техникийн ажилтнууд юм. Монцемент үйлдвэр ашиглалтад орсноор орчин үеийн дэвшилтэт технологийг эзэмшсэн Монгол мэргэжилтнүүдийн залуу үе бүрэлдэж байна.

30 жил оршин тогтнож буй групп компанийн удирдагчийн хувьд Монголын бизнесийн салбарын хөгжлийг чангааж буй гол зүйл нь хууль эрх зүйн ойлгомжгүй байдал гэж дүгнэсэн. Тэрбээр “Монголын өнөөгийн бизнесийн орчинд хууль эрхзүйн салбарын тунгалаг байдал маш чухал боловч хууль хоорондын уялдаагүй байдал сорилтуудыг авчирдаг” гэж ярилаа. Тухайлбал, 2013 онд баталсан Хөрөнгө оруулалтын тухай хуулиар гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулагч нарыг ижил тэгш татварын болон татварын бус бодлогоор дэмжихийг заасан байдаг ч энэ хуулийн хэрэгжилт одоо ч хангалтгүй хэвээр байсаар. Харин дэлхийн ихэнх улсын хувьд хувийн хэвшлээ төрөл бүрийн бодлогоор дэмжиж төр хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг цогцоор нь амжилттай хэрэгжүүлсээр байна. “Саяхан л гэхэд БНХАУ ядуурлыг устгасанаа зарласан. Ядуурлыг даван туулах гол бодлогод нь Алибаба зэрэг томоохон компаниуд маш чухал үүрэг гүйцэтгэсэн” гэв. Өөрөөр хэлбэл төр засгийн зүгээс хувийн хэвшлээ бодитойгоор дэмжиж ирсний дүнд эргүүлээд хувийн хэвшлийнхэн ядууралтай тэмцэхэд, эдийн засгаа сэргээхэд маш том хувь нэмэр болгож байгаа буюу төр хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны үлгэр жишээ болж байгаа юм. “Манай улсын хувьд ч гэсэн энэ загварыг үр дүнтэй хэрэгжүүлбэл алсдаа улс орны маань хөгжил илүү хурдацтай явах болов уу гэж хардаг” гэж Н.Мөнхнасан захирал онцоллоо.

Хариуцлагатай уул уурхайгаас гадна үйл ажиллагаандаа жендерийн эрх тэгш байдлыг хангасан нь Монполимет группийн бас нэгэн онцлог юм. Энэ нь олон улсын санхүүжилт авахад нь бас чухал шалгуур болсон байна. Хэрэгжиж буй бүх төсөл дээр компанийн удирдлага жендерийн харьцаанд ач холбогдол өгдөг. Нэг үгээр, Монголын эдийн засгийн хөгжилд эмэгтэйчүүдийн гүйцэтгэх үүрэг ямар өндөр байж болохыг харуулж чадсан компани юм. ►

► Ээжийнхээ хамт "Мөнх Тогтвортой хөгжил" хэмээх хүүхэд, эмэгтэйчүүд, нийгмийн сайн сайхны төлөөх сайн үйлсийн санг байгуулжээ. Гэр хорооллын гурван цэцэрлэгт 200 гаруй хүүхэд шинээр хүлээж авах өргөтгөл, 150 хүүхдийн шинэ цэцэрлэг ашиглалтад оруулж, Төв аймгийн Заамар, Дашинчилэн, Булган аймгийн Бүрэгхангай сумдад жижиг дунд бизнес эрхлэгчдэд зориулж ахуйн үйлчилгээний төв, бага сургууль, ордон барьж өгчээ. Н.Мөнхнасан уг сангаа ирээдүйд боловсрол, эрүүл мэндэд хөрөнгө оруулдаг филантроп сан болгохоор шаргуу ажилладаг. "Хөрөнгө мөнгө бол хүний эцсийн зорилго биш. Нийгэмдээ үлдээх эерэг өөрчлөлт, үр нөлөө бол хүний хамгийн том амжилт" гэж тэр ярьдаг.

Wonder woman

Н.Мөнхнасан захирлын хамгийн түрүүнд нүдэнд тусах шинж чанар бол өөрөөс нь шалтгаалах бүх зүйлийг тэнцвэртэй, эмх цэгцтэй барихыг хичээдэг явдал. Энэ нь ажлын газар, гэр орон, чөлөөт цаг зэрэг амьдралынх нь бүх талаас илт анзаарагдана. Алийг нь ч орхигдуулахгүйгээр компани, гэр бүл, эрүүл мэнд, гоо сайхан, сэтгэл

"Хөрөнгө мөнгө бол хүний эцсийн зорилго биш. Нийгэмдээ үлдээх эерэг өөрчлөлт, үр нөлөө бол хүний хамгийн том амжилт" гэж Н.Мөнхнасан ярьдаг.

оюунаа эн тэнцүү хөгжүүлж, тордоно. Үүний тулд өдрийн 24 цагийг тун нарийн хуваарилж, эрх мэдэл, хариуцлагыг төлөөлүүлэх аргыг голдуу хэрэглэнэ. Жишээ нь, компани дээрээ ажилтнууддаа санаачилгаа хэрэгжүүлэх, бас алдах эрхийг нь өгч, аль болох бие даан ажиллуулах арга барилтай. Салбар компаниудын захирал менежерүүдээ "delegate" хийнэ. Харин гэртээ бол том хүүхдүүддээ дүү нараа өсгөж, хүмүүжүүлэх зарим ажлыг даатгана.

Төслийн ТЭЗҮ-г сайн боловсруулдаг шигээ гал тогоондоо орвол хоол ч сайн хийж чадна. Тэрбээр карьер, амьдрал, эрүүл мэнд, фитнес, нийгэмд оруулах хувь нэмэр, залуучуудад өгөх үлгэр дуурайлал гэх мэтээр өөрийгөө хөгжүүлэх схем, хөтөлбөрийг бий болгожээ.

Түүнийг сонирхолтой бие хүн гэдгийг илтгэх өөр нэг шинж чанар бол байнга боловсорч, өөрийгөө цэнэглэдэг дадал зуршил. Н.Мөнхнасан захирлын өглөө богинохон хугацаанд сунаж мөргөн бясалгал хийж тэр өдөртөө зарцуулах эрч хүч хуримтлуулснаар эхэлнэ. Ажил дээрээ тэр энергиэ аль болох бага зарцуулахыг хичээнэ. Орой нь гэртээ ирээд гэр бүлээсээ цэнэг авна. Хэрэв компани дээр стресстэй өнгөрсөн бол ►

► тэрийгээ гэртээ чирж ирэхгүй.

Н.Мөнхнасан захирлын чөлөөт цагаараа хийдэг зүйлсийг тоочвол бүхэл бүтэн жагсаалт гарна. Спортын чиглэлээр кикбокс, фитнесс, кроссфит, бодибилдинг, аэробик, урлагийн талд балет, цэнгээнт болон монгол ардын бүжиг, ёочин, ятга, оюуны талбарт бясалгах, ном унших, амьтан тэжээх, CEO нарт зориулсан Харвардын хөтөлбөрт сурах гэх мэтчилэн хөвөрнө. Ажил, амьдралаа тэнцүүлэх гээд зүдэрч яваа эмэгтэйчүүдийн хувьд тэр “Хэрхэн эрүүл, оюунлаг амьдрах вэ” нэртэй нэвтэрхий толь болжээ.

Хүнд хуримтлагдсан энергийн 60 хүртэл хувийг уураг тархи нь зарцуулдаг гэсэн судалгаа бий. Харин хүний тархинд эргэлдэж буй бодлуудын 80 хувийг сөрөг, хэрэггүй бодол эзэлдэг. Өөрөөр хэлбэл, ихэнх хүмүүсийн бие организмдаа хураасан энергийн бараг талыг сөрөг бодлууд залгидаг аж. Н.Мөнхнасанг энэ талаар сайн мэддэг, тиймээс зөвхөн хэрэгтэй зүйлдээ л эрч хүчээ зориулдаг нэгэн гэж болно. Хамт олон, гэр бүл, найз нөхөд, түншүүд гээд бүх хүнтэй эерэг харилцаатай байж, урлаг, спортод дурлаж, ном унших, бясалгах зэргээр хаа явсан газраа яг “амьд батерей” шиг өөрийгөө цэнэглэнэ.

Гурван үе шаттай хэрэгжсэн Монцемент төслийн бүтээн байгуулалт 2016 онд бүрэн дуусч, эдүгээ Монголын цементийн нийт хэрэгцээний бараг гуравны нэгийг хангаж байна.

Түүний тэнцвэртэй, төлөвлөгөөтэй, эрүүл амьдралын хэв маягтай гэдгийг компанийнх нь оффисоор алхаж ороод харж болно. Дотоод тохижилт, тавилга хэрэгсэл гээд цаанаа л эзэгтэй хүний гар, сэтгэл оролцсоныг илтгэнэ. Кофе шоп, фитнес, спорт заал, тархиа амраан бясалгал хийж болох лаунж бий. Товчхондоо, нямбай, ажилсаг эмэгтэйн гэрт ороод ирсэн мэдрэмж төрж, эд зүйлс нь эзнийхээ өмнөөс эелдэгхэн мэндэлж байх шиг санагдана. Ажилчдынх нь хэлсэнчлэн Монполимет комплекст нэг л орсон бол гарахад хэцүү ажээ. Эндээс уг компани ажилчдын тав тухыг маш чухалчлан авч үздэг болохыг ойлгоно.

Н.Мөнхнасан хүүхдүүдтэйгээ найзын харилцаатай байхыг хичээдэг. Мэдээж гэр оронд тэдэнд зориулсан дүрэм журам бий. Гэхдээ энэ нь тэдний зан чанар, хүсэл мөрөөдөлтэй харшлахгүй. Ажил дээр ч төстэй зарчим үйлчилдэг. Аль нэг ажилтан асуудал гаргасан бол түүнээсээ суралцаад, алдаагаа давтахгүй байх нь чухал. Давтсан бол ямар арга хэмжээ авах нь тодорхой байдаг нь элдвийн үл ойлголцол гарах хийдлийг хаана.

Аавтай нь адил математикч мэргэжилтэй нөхөр нь Монгол Улсын Их Сургуулийн доктор профессор агаад олон улсад олон эрдмийн бүтээлүүд туурвисан Төрийн соёрхолт математикч Ч.Алтаннар. Тэд физик математикийн гүнзгийрүүлсэн сургалттай 11 дүгээр дунд сургуулийн нэг ангийн хоёр. Тэд хоёул завгүй ажилтай ч хүүхдүүдийнхээ зан төлөвшил, хүмүүжилд маш их анхаарал тавьдаг. Түүний ээж аж үйлдвэрийн гавъяат ажилтан Ц.Гарамжав мөн л ач зээ нараа хөдөлмөр хүнийг хүмүүжүүлнэ хэмээх философиор өсгөн хүмүүжүүлж түмэндээ хэрэгтэй сайн бие хүн болж төлөвшихөд нь ихээхэн хувь нэмэр оруулж буй.

“Манай нөхөр гэртээ ч багш учраас миний алдарт эхийн одон бол алдарт аавынх шүү” гэж тэр хошигнов. Мянга гаруй ажилчинтай уул уурхай, хүнд үйлдвэрлэлийн салбарын их айлыг удирдаж яваа Н.Мөнхнасан захирлын хувьд гэр бүлдээ цаг зарцуулах нь мэдээж бага. Түүнийг ойлгож, хүндэлж, үргэлж түшиж яваа гэр бүлийнхээ халуун дулаан уур амьсгалд талархаж, тэднийхээ өгсөн элч хайр, урмын үгсээр тэтгэгдэж олон сорилтыг даван туулж яваа зоримог, өөдрөг сэтгэлгээтэй Монгол бүсгүй юм. ■

Экспорт

В.ОЮУ: Монголын 10 мянга гаруй барааг тарифын хөнгөлөлттэй экспортлох боломжтой

Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын худалдааны хэлэлцээрүүд, экспортыг дэмжихэд чиглэсэн үйл ажиллагааны тухай Гадаад харилцааны яамны Гадаад худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны газрын захирал В.Оюутай ярилцлаа.

-Засгийн газраас гадаад худалдаа, ялангуяа экспортыг нэмэгдүүлэх, худалдаанд тулгарч байгаа саад хүндрэлийг багасгаж, хөнгөвчлөхөд тэргүүлэх ач холбогдол өгч ажиллаж буй. Яриагаа Дэлхийн худалдааны байгууллагын Худалдааг хөнгөвчлөх хэлэлцээрээс эхэлье. Монгол Улс тус хэлэлцээрт нэгдэн орсноор бизнесийн салбарт ямар дэмжлэг бий болох вэ?

-Экспорт, импортын үйл ажиллагаа, хил гаалийн хяналтыг хялбаршуулж, оновчтой болгох, уялдаа холбоог сайжруулах нь худалдааны зардлыг бууруулах гол хүчин зүйл болдог. Тэр тусмаа далайд гарцгүй, дамжин өнгөрөх тээврийн зардал өндөр манай улсын хувьд худалдааг хөнгөвчлөх буюу худалдааны өртөг зардлыг багасгах, түргэн шуурхай болгоход чиглэсэн эдгээр ажлыг

Худалдааг хөнгөвчлөх ажлыг эрчимжүүлэх зорилгоор Ази, Номхон далайн хил дамнасан цаасгүй худалдааг хөнгөвчлөх ерөнхий хэлэлцээрт нэгдэн орох ажлыг эхлүүлсэн.

хэрэгжүүлэх нь ихээхэн ач холбогдолтой.

Монгол Улс 2017 онд Дэлхийн худалдааны байгууллагын Худалдааг хөнгөвчлөх хэлэлцээрт нэгдсэн. Хэлэлцээрийн хэрэгжилтийг хангаж ажиллах Худалдааг хөнгөвчлөх Үндэсний хороог 2017 онд байгуулж, даргаар нь Гадаад харилцааны сайд ажиллаж байна. ГХЯ, ХХААХҮЯ, ЗТХЯ, Үндэсний хөгжлийн газар, Харилцаа холбоо, мэдээллийн технологийн газар, Гаалийн ерөнхий газар, Стандарт хэмжил зүйн газар, Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар, МҮХАҮТ, Тээвэр зуучлагчдын холбоо, Гаалийн зуучлагчдын холбоо зэрэг байгууллага Үндэсний хорооны гишүүнээр ажилладаг.

Үндэсний хороо Худалдааг хөнгөвчлөх хэлэлцээрийг хэрэгжүүлэх, энэ хүрээнд экспорт, импортын үйл ажиллагаа, лиценз, хяналт, ачилт тээвэрлэлтийг түргэн шуурхай, давхардалгүй, оновчтой болгоход чиглэсэн бодлогын арга хэмжээг хэлэлцэн, Засгийн газарт танилцуулж, шийдвэрлүүлэх чиг үүрэг хэрэгжүүлж байна. Монгол Улс 2026 онд Худалдааг хөнгөвчлөх хэлэлцээрээр хүлээсэн үүргээ бүрэн хэрэгжүүлсэн байх ёстой бөгөөд өнөөдрийн байдлаар хэлэлцээрийн биелэлт 56.3 хувьтай байна.

Засгийн газар худалдааг хөнгөвчлөх ажлыг эрчимжүүлэх зорилгоор Ази, Номхон далайн хил дамнасан цаасгүй худалдааг хөнгөвчлөх ерөнхий хэлэлцээрт нэгдэн орох ажлыг эхлүүлсэн. Уг хэлэлцээр болон Худалдааг хөнгөвчлөх тухай хэлэлцээрийг хамтад нь хэрэгжүүлснээр Монгол Улсад худалдааны зардал 30 хувь буурна гэж тооцож байгаа.

Өнгөрсөн хугацаанд МХЕГ эрсдэлийн үнэлгээний аргачлалд тулгуурлаж, импортын 5000 гаруй нэрийн барааг хилийн хяналт шалгалтаас чөлөөлсөн. Мөн ГЕГ экспорт, импортын барааны мэдүүлгийг цахимаар авах боломжтой болсон нь иргэн, аж ахуйн нэгжийн цаг хугацаа, зардлыг хэмнэсэн том алхам болсон. Худалдааг ►

► хөнгөвчлөх үндэсний хорооны хувьд нэн тэргүүнд импорт, экспорт, эсхүл дамжуулан өнгөрүүлэхэд шаардлагатай баримт бичиг, өгөгдлийг нэг цэгээр дамжуулах хил, гаалийн хяналтын “Цахим нэг цонх”-ны системийг бий болгоход анхаарч ажиллаж байна.

Худалдааг хөнгөвчлөх зорилгоор худалдааны үйлчилгээг зохицуулсан хууль, тогтоомж болон бусад шаардлагатай мэдээллийг түргэн шуурхай, ил тод нийтлэх “Гадаад худалдааны мэдээллийн нэгдсэн сан”-г 2020 оны арванхоёрдугаар сард хэрэглэнд нэвтрүүлээ. Мэдээллийн санд mongoliatradeportal.gov.mn хаягаар нэвтэрч ашиглах боломжтой.

Худалдааг хөнгөвчлөхөд хилийн үйлчилгээ, дэд бүтэц чухал ач холбогдолтой тул Засгийн газар АХБ-ны зээлийн хөрөнгөөр Алтанбулаг, Бичигт, Замын-Үүд хилийн боомтуудын барилга байгууламж, тоног төхөөрөмжийг шинэчлэх, сайжруулах ажлуудыг хийж байна.

Дэлхийн худалдааны байгууллагын Худалдааг хөнгөвчлөх хэлэлцээр хэрэгжсэнээр гарах эдийн засгийн үр ашгийг Монгол Улсын гадаад худалдаанд оролцогч төрийн болон хувийн холбогдох бүх байгууллагууд хүртэнэ. Тэр дундаа манай жижиг, дунд бизнес эрхлэгчдэд бүтээгдэхүүн, үйлчилгээгээ экспортлох, олон улсын зах зээлд гаргахад тулгардаг бараа бүрдүүлэлтийн нарийн төвөгтэй журам, хилийн байгууллагуудаас шаарддаг баримт бичгийн давхардал, гаалийн зохицуулалт зэрэг саад тогторыг арилгаж, үйл ажиллагааг нь дэмжиж, экспортлох үйл явцыг хялбаршуулна.

Мөн Худалдааг хөнгөвчлөх хэлэлцээрийг хэрэгжүүлснээр дэлхий даяар жижиг, дунд бизнес эрхэлдэг аж ахуй нэгжүүдэд 20 сая ажлын байр шинээр бий болж, хил дамнасан ЖДҮ-ийн борлуулалт 60-80 хувь хүртэл өсөх боломжтой хэмээн Дэлхийн худалдааны байгууллага болон Дэлхийн эдийн засгийн форумын судлаачид тооцоолсон.

–“Монгол экспорт” хөтөлбөрийн хүрээнд ямар ажил хийгээд байна вэ?

–Засгийн газрын 2016 оны “Экспортыг дэмжих үндэсний хөтөлбөр”-ийг 2018 оны 278 дугаар тогтоолоор “Монгол экспорт” хөтөлбөр болгон шинэчилж баталсан. Эл хөтөлбөрийг 2018-2020, 2021-2022 гэсэн хоёр үе шаттай хэрэгжүүлж, дараах гурван үндсэн зорилтын хүрээнд 36 ажил

БНХАУ-ын зах зээлд Монгол Улс 2323 нэр төрлийн бараанд 10-50 хувь, 187 нэр төрлийн бараанд 100 хувийн тарифын хөнгөлөлт эдлэх боломжтой.

арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн. Үүнд:

- Экспортын бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, худалдаа, хөрөнгө оруулалт, санхүү татвар болон хууль эрх зүйн таатай орчныг бүрдүүлэх
- Уул уурхайн бус бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг дэмжих замаар экспортыг төрөлжүүлэх, олон улсын стандартын шаардлага хангасан, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний экспортыг дэмжих
- Худалдааг хөнгөвчлөх, гадаад зах зээлийг тэлж, экспортыг нэмэгдүүлэх

Цар тахалгүй нөхцөлд буюу 2019 оны байдлаар уул уурхайн бус бүтээгдэхүүний экспорт 823 сая ам.доллар буюу нийт экспортын 10.8 хувийг эзэлж байв. Уул уурхайн бус бүтээгдэхүүний экспортын хэмжээ сүүлийн таван жилд 40 орчим хувиар өссөн бөгөөд үүнд ноос ноолуур, нэхмэл эдлэл, мал амьтны гаралтай бүтээгдэхүүн, хүнсний бэлэн бүтээгдэхүүн зонхилж байна. 2019 оны мах махан бүтээгдэхүүний экспортыг 2016 онтой харьцуулахад нийт хэмжээ 6.3 дахин, үнийн дүнгийн хувьд 7.5 дахин өсөж, уул уурхайн бус бүтээгдэхүүний экспортын өсөлтөд эерэг нөлөө үзүүлжээ.

Хөтөлбөрийн хүрээнд дараах ажлуудыг хэрэгжүүлээд буй:

- Жижиг, дунд үйлдвэр, үйлчилгээг дэмжих тухай хуулийг 2019 онд баталсан,
- Женевт төвтэй Олон улсын худалдааны төвийн дэмжлэгтэйгээр ГХЯ-наас “Монгол Улсын худалдаа, хөрөнгө оруулалтын замын зураг” баримт бичгийг 2019 онд боловсруулав. Энэ баримт бичигт 1) малын гаралтай бүтээгдэхүүн түүний дотор ноолуур, сарлаг тэмээний ноос, арьс шир, мах, сүүн бүтээгдэхүүн, 2) үйлчилгээний салбар түүний дотор мэдээлэл, харилцаа холбооны технологи, аялал жуулчлал, 3) байгалийн нөөцийн салбарт сэргээгдэх эрчим хүч, эрдсийн боловсруулалтыг экспорт, хөрөнгө оруулалтын чиглэлээр хөгжүүлэх нөөц боломжтой болохыг тодорхойлов.
- Монгол Улс Ази, Номхон далайн худалдааны хэлэлцээрт нэгдэж, 2021 оны нэгдүгээр сарын 1-ээс хэрэгжүүлж эхэллээ. Хэлэлцээрийн хүрээнд БНХАУ-ын зах зээлд Монгол Улс 2323 нэр төрлийн бараанд 10-50 хувь, 187 нэр төрлийн бараанд 100 хувийн тарифын хөнгөлөлт эдлэх боломжтой болсон. БНХАУ-д улаанбуудайн болон хөх тарианы гурил мөн ►

► сүү, сүүн бүтээгдэхүүн экспортолх асуудлаар Хятадын талтай тохиролцож, хорио цээр, техникийн зохицуулалтыг хийж байгаа бөгөөд удахгүй Хятадын зах зээлд эдгээр бүтээгдэхүүн гарах боломжтой болно.

Евроазийн эдийн засагтай холбоотой Чөлөөт худалдааны хэлэлцээр байгуулах үр ашгийг судлах хамтарсан судалгааны ажлыг 2020 оны есдүгээр сараас эхлүүлсэн. Хэлэлцээр байгуулбал манай бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний экспортын зах зээлийг өргөжүүлэх, өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх тул ач холбогдол өгч ажиллаж байна.

ОХУ-ын зах зээлийн боломжийг ашиглах, экспортыг нэмэгдүүлэх, хоёр талын худалдаа, эдийн засгийн харилцааг идэвхжүүлэх зорилгоор Москва дахь ЭСЯ-нд Худалдааны төлөөлөгчийн бүтцийг сэргээн байгуулсан. Мөн Владивосток хотод удахгүй Худалдааны төлөөлөгч ажиллаж эхэлнэ.

Экспортын чадамжтай бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээнд зах зээлийн судалгаа, маркетинг гээд олон талаар төрөөс дэмжлэг үзүүлэх бүтцийг цаг алдалгүй бий болгомоор байна.

Европын Холбооны зах зээлд гаргахаар зорьж буй мал амьтан, ургамлын орц, гаралтай 18 нэр төрлийн 70 гаруй бүтээгдэхүүний жагсаалтыг Европын Комисст хүргүүлж, эдгээр бүтээгдэхүүнийг зорилтот зах зээлийн стандартад нийцүүлэх зорилгоор “эрүүл ахуй, хорио цээр”-ийн асуудлыг хэлэлцэх Монгол Улс, Европын Холбооны хамтын ажиллагааны бүтэц бий болгохоор тохирсон.

Экспортын кластерыг бий болгох, хөгжүүлэх ажлыг төр, хувийн хэвшлийн түншлэлээр амжилттай эхлүүлээ. Энэ эхлэлийг бататгаж, Үндэсний кластерын сүлжээ байгуулах, шинээр бий болж байгаа экспортын кластеруудыг дэмжих орчныг бүрдүүлэхийг зорьж байна.

Экспортын кластераар хөгжүүлэлт хийсэн арьс шир, ноос ноолууран бүтээгдэхүүнийг Берлин хотноо 2020 оны арванхоёрдугаар сард үйл ажиллагаагаа эхэлсэн Монголын мэдээлэл, худалдааны төвөөр борлуулж эхэлсэн. Худалдаа, хөрөнгө оруулалт, сурталчилгааны чиг үүрэгтэй энэ төв төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн хэлбэрээр ажиллах юм. Төв үр ашигтай ажиллаж чадвал ийм төвийг бусад томоохон хотод нээж ажиллуулах төлөвлөгөөтэй байна.

Экспортын чадамжтай бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээнд зах зээлийн судалгаа, маркетинг гээд олон талаар төрөөс дэмжлэг үзүүлэх бүтцийг цаг алдалгүй бий болгомоор байна.

“Монгол экспорт хөтөлбөр”-ийн хэрэгжилтэд төсвөөс хөрөнгө зардал гаргаагүй ч хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч байгууллагуудын уялдаа холбоог хангах, хөгжлийн түнш улс, байгууллагын дэмжлэгийг оновчтой чиглүүлэхэд анхаарч ирсэн. Хэрэгжилтийг нь дүгнэж харахад экспортын бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ болон экспортлогч нарт төрөөс дэмжлэг үзүүлэх чиг үүргийг хэрэгжүүлэх бүтцийг бий болгох хэрэгцээ байна. Зах зээлийн судалгаа, маркетинг хийх зэргээр төрөөс дэмждэг жишиг олон улс оронд бий.

-Евразийн эдийн засгийн холбоотой Чөлөөт худалдааны хэлэлцээр байгуулах ажил ямар шатандаа явж байна вэ? Уг хэлэлцээрийн дотоодын үйлдвэрлэгчдэд бий болгох гол давуу талууд юу вэ?

-Монгол Улс, Евразийн эдийн засгийн холбоо (ЕАЭЗХ) хооронд Чөлөөт худалдааны хэлэлцээр байгуулах боломжийг судлах Хамтарсан ажлын хэсгийг байгуулах саналыг Монголын тал 2016 оноос тавьж ирсэн. Үүний үр дүнд 2020 оны едүгээр сард Евразийн эдийн засгийн комисс Монгол Улстай чөлөөт худалдааны хэлэлцээр байгуулах боломжийг судлах, хамтарсан судалгаа хийх саналыг дэмжсэн шийдвэр гаргасан. Түүнээс хойш хамтарсан судалгааны багийн уулзалтыг хоёр удаа зохион байгуулаад байна.

ЕАЭЗХ-д ОХУ болон Беларусь, Казахстан, Киргиз, Армен гэсэн 184.3 сая хэрэглэгчтэй, гадаад худалдааны нэгдсэн бодлого, горим бүхий, гаалийн нэгдсэн зохицуулалттай эдийн засгууд багтаж байгаа. Хамтарсан судалгааг хийж чөлөөт худалдааны хэлэлцээр байгуулж чадвал газар нутгийн хувьд ойр дөт, аж ахуйн уламжлалт харилцаа холбоотой энэ бүс нутагтай худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааг сэргээн идэвхжүүлэх, худалдааны алдагдлыг бууруулах, харилцан ашигтай ажиллах боломжийг нэмэгдүүлнэ.

Өмнө хэлсэнчлэн хэлэлцээрийн нөхцөлөөр тарифын хөнгөлөлт эдлэх нь экспортын өрсөлдөх чадварт сайнаар нөлөөлөхөөс гадна хөрөнгө оруулалтын боломжийг ч өргөжүүлнэ.

-Монгол Улс Ази, Номхон далайн худалдааны хэлэлцээрт нэгдэж энэ оноос хэрэгжиж эхэлсэн гэлээ. Тус хэлэлцээрийн хүрээнд ямар давуу тал, хөнгөлөлтийг эдлэх боломж нээгдэж байна вэ? ►

► -АНДХХ-ийн гишүүн орнууд манай улсын гадаад худалдааны нийт бараа эргэлтийн 67 орчим хувь, экспортын 90 орчим хувь, импортын 30 гаруй хувийг тус тус эзэлдэг. Хэлэлцээрт нэгдсэнээр үндэсний аж ахуйн нэгжүүд 2.9 тэрбум гаруй хэрэглэгчтэй, эдийн засгийн хурдацтай өсөлттэй АНДХХ-ийн гишүүн БНХАУ, Өмнөд Солонгос, Энэтхэг, Шри Ланка, Лаос, Бангладеш зэрэг зургаан улс руу нийтдээ 10,667 нэр төрлийн бараанд 5-100 хувийн татварын хөнгөлөлт эдлэх боломж нээгдэхийн зэрэгцээ дэлхийн болон бүс нутгийн нийлүүлэлтийн гинжин хэлхээнд холбогдох, хөрөнгө оруулалт татахад илүү таатай нөхцөл бүрдэнэ.

Тухайлбал, БНСУ-ын зах зээлд манай чулуун, хүрэн нүүрсний кокс, хагас кокс 50 хувь, савхин өмд, банзал, пальто 30 хувь, зарим нэр төрлийн ноос, ноолууран бүтээгдэхүүн 30-50 хувийн тарифын хөнгөлөлт, Энэтхэгийн зах зээлд хонины мах 30 хувь, төмрийн хүдэр 50 хувь, зэсийн баяжмал 50 хувь, хүрэн нүүрс 45 хувийн тарифын хөнгөлөлт, БНХАУ-ын зах зээлд чулуун нүүрсний кокс, хагас кокс 50 хувь, хээрийн жонш 50 хувь, зарим нэр төрлийн ноос, ноолууран бүтээгдэхүүн 35 хувийн тарифын хөнгөлөлтийг тус тус эдлэх боломжтой болж байна. АНДХХ-ийн дагуу тарифын хөнгөлөлт эдлэх бараа бүтээгдэхүүний жагсаалт бусад мэдээллийг Гадаад харилцааны яамны вэб сайтаас авах боломжтой.

-Нэгдэн орж буй эдийн засгийн түншлэл, худалдааны хэлэлцээрийн боломжийг ашиглаж, бизнесийнхэнд хүрсэн бодит дэмжлэгийг бий болгохын тулд юунд анхаарах хэрэгтэй байна вэ?

-Япон Улстай байгуулсан анхны Чөлөөт худалдааны хэлэлцээр буюу Эдийн засгийн түншлэлийн хэлэлцээр 2016 оноос хэрэгжиж эхлээд дөрвөн жил гаруй болж байна. Энэ хугацаанд хоёр орны худалдааны нийт эргэлт 40 орчим хувиар нэмэгдсэн. МҮХАҮТ-аас тус хэлэлцээрийн хүрээнд 2019 онд 569, 2020 онд 313 гарал үүслийн гэрчилгээг олгосноор манай аж ахуйн нэгжүүд гаалийн татварын хөнгөлөлт эдэлжээ. Үүнээс 70 гаруй аж ахуйн нэгжийн 20 гаруй нэр төрлийн бүтээгдэхүүн Японы зах зээлд тогтмол гарч байна.

Ази, Номхон далайн худалдааны хэлэлцээрийн

Монгол Улс
БНХАУ-ын зах
зээлд 2323
нэр төрлийн
бараанд 10-50
хувь, 187 нэр
төрлийн
бараанд
100 хувийн
тарифын
хөнгөлөлт
эдлэх
боломжтой
болсон.

тухайд 2021 оны нэгдүгээр сараас эхлэн өнөөдрийн байдлаар 23 аж ахуйн нэгж 197 гарал үүслийн гэрчилгээг БНХАУ руу экспортлохоор нүүрс, рапс мөн хүнсний зарим нэр төрлийн бүтээгдэхүүнд авсан байна.

Өмнө нь хэлсэнчлэн экспортыг дэмжих бүтцийг цаг алдалгүй бий болгомоор байна. Экспортын чадамжтай бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээнд зах зээлийн судалгаа, маркетинг гээд олон талаар төрөөс дэмжлэг үзүүлж, ажиллаж байгаа жишээг Японы ЖЕТРО, Солонгосын КОТРА байгууллагаас харж болно. Ийм чиг үүрэг, бүтэц байхгүй байгаа тул ГХЯ, ХХААХҮЯ, ЖДҮГ, ҮХГ түүнчлэн МҮХАҮТ тал талаасаа энэ чиг үүргийг хэрэгжүүлж, нөхөж байгаа гэж хэлж болно.

Экспортлогч нарт тулгамдаж байгаа хамгийн чухал асуудал болох экспортын зээл, санхүүгийн үйлчилгээний боломжийг нэмэгдүүлэх шийдлийг даруй олох хэрэгтэй. ЖДҮГ болон Үндэсний давхар даатгал ХК энэ чиглэлээр ажиллаж байгаа гэж ойлгож байна. Үүнээс гадна чанар, баталгаажуулалтын тогтолцоог бэхжүүлэх, экспортын нөөц боломжтой бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний үйлдвэрлэл, хөгжүүлэлтэд шаардлагатай ур чадварыг бэлтгэх асуудал чухал байна. Энэ хүрээнд боловсрол, сургалтын хөтөлбөрийг хувийн хэвшлийн хэрэгцээ шаардлагатай нийцүүлж, мэргэжлийн сургалт дадлагыг урамшуулах хэрэгтэй санагддаг.

Дээр хэлснээр экспортын кластерийг хөгжүүлэх ажлын гараа сайн байна. Өнөөдрийн байдлаар гоо сайхны бүтээгдэхүүн, чацаргана, арьс шир мөн сарлагийн хөөвөр, торомны ноосон бүтээгдэхүүний кластерыг Европын холбооны Монголын худалдааг дэмжих төслийн хүрээнд байгуулж, зарим бүтээгдэхүүнийг ЕХ-ны зах зээлд гаргаж эхэлсэн. Энэ жишгээр самрын кластер мөн мөөгний кластер бий болсон тухай мэдээлэл авсан. Экспортлогч нарын 90 гаруй хувь нь жижиг, дунд аж ахуйн нэгжүүд байдаг. Ийм учраас аж ахуйн нэгжүүд кластер болж нэгдэх, мэргэжлийн холбоод энэ ажилд манлайлалтай оролцох нь зүйтэй гэж боддог. ■

Эх сурвалж: Business.mn сэтгүүлийн
2021 оны дөрөвдүгээр сар №29

Ноолуур

ЙАН ЛАЙРД: Монгол малчдын нээлттэй, найрсаг зан итгэл төрүүлдэг

Ханбогд Кашимер" ноолуурын үйлдвэртэй танилцлаа. 2019.05.24

Хамгийн сайн чанартай ноолуур, торго, ноосоор төрөл бүрийн нэхмэл, ороолт, хөнжил зэрэг бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэдэг Их Британийн 150 жилийн түүхтэй “Alex Begg & Co” компанийн гүйцэтгэх захирал Йан Лайрдайт “Mongolian Economy” сэтгүүл онлайнаар товч ярилцсан юм. Тус компани Их Британи улсад төвтэй “Тогтвортой ноос, ноолуурын эвсэл”-ийн буюу Sustainable Fibre Alliance-ийн гишүүн бөгөөд тус эвслийн мэргэжлийн баг нь Монгол улс болон БНХАУ-ын мал аж ахуйн эрхлэгчид малын арчилгаа, маллагааны шаардлага стандартыг хангаж байгаа эсэхийг үзэж шалгахад гадна үйлдвэрлэлийн түвшинд химийн хортой бодис хэрэглэхгүй байх мөн ёс зүйн шаардлагуудад нийцүүлэн ноолуурыг бэлтгэн нийлүүлж байгааг баталгаажуулдаг.

-Танай брэнд жилд хэдэн кг ноолуур ашигладаг вэ? Үүний хэдэн хувийг Монголоос импортолж авч байгаа талаар эхлээд танилцуулна уу?

-Манай компани жилд 30 орчим тонн самнасан ноолуур хэрэглэдэгээс ойролцоогоор 15 тонныг Монголоос худалдаж авдаг. Мэдээж тухайн жилийн загварын чиг хандлага, ноолуурын үнэ зэргээс шалтгаалаад тоо хэмжээ нь өөрчлөгддөг.

Манай компани жилд 30 орчим тонн самнасан ноолуур хэрэглэдэгээс ойролцоогоор 15 тонныг Монголоос худалдаж авдаг.

-Манай улсаас авах ноолуурын хэмжээг нэмэгдүүлэх боломж бий юу? Зөвхөн танай компани гэлтгүй Европын бусад орны компаниудад экспортлох ноолуурын хэмжээг нэмэгдүүлэхийн тулд бид юунд анхаарах ёстой вэ?

-Монгол ноолуурын хувьд нэг гол бэрхшээл байдаг нь цагаан ноолуур маш бага хэмжээгээр олддог, ноолуурын ширхэг нь тийм ч дээд зэргийн нарийн голчтой байж чаддаггүй явдал юм. Үүнийг өөрчлөхөд багагүй хугацаа шаардагдах болов уу. Гэхдээ Монголын хувьд ханган нийлүүлэлтийн сүлжээ нь барууны брэндүүдэд илүү нээлттэй, хамтран ажиллах илүү боломжтой байдаг төдийгүй тогтвортойгоор ноолуурын үйлдвэрлэл хөгжүүлэх ажил, санаа санаачилга нь ямар түвшинд байгаа нь харагддаг. Эдгээр нь арилжааны тал дээр хамтран ажиллахад хялбар болгодог.

-Монгол болон Хятадын ноолуурын хооронд ямар ялгаа байдаг вэ?

-Хятадаас ирж байгаа ноолуур нь Монголынхоос илүү нарийн голчтой байдгаас гадна цагаан ноолуурыг их хэмжээгээр нийлүүлж байдгаараа давуу талтай гэж болно. Хамгийн “цав цагаан” ноолуур зөвхөн Хятадаас л ирдэг.

-Танай компани Монгол, Хятадаас ноолуураа ижил үнээр худалдаж авдаггүй байх. Үнэ ялгаатай тогтоход нөлөөлж буй гол хүчин зүйл нь юу вэ?

-Хятад ноолуур нь Монголынхоос илүү үнэтэй бөгөөд манай ээрмэлийн үйлдвэрийн шаардлагад нийцсэн түүхий эдийг гаргадаг болохоор бид зах зээлийн өндөр үнэ төлөх шаардлагатай болдог. Түүнчлэн ноолуурын ширхэгийн голч илүү нарийн бөгөөд өнгө илүү цагаан байдаг учраас (олон төрлийн өнгө оруулах боломжтой гэсэн үг) Хятадынх өндөр үнэтэй байдаг гэж болно.

-Үйлдвэрлэлийн түвшинд Монгол ноолуур ямар давуу талтай вэ? Тогтвортой хөгжлөөс гадна олон улсын үйлдвэрлэлийн стандартыг

► хангахын тулд бид юу хийх ёстой гэж та бодож байна вэ?

-Бид ороолтныхоо загвар бүрт зориулсан үйлдвэрлэлийн тусгай дамжлагатай бөгөөд бидний эцсийн бүтээгдэхүүний чанарын үр дүн нь түүхий эдийн гарал үүслээс илүү чухал байдаг онцлогтой. Манай хэрэглэгчдийн зүгээс тавьдаг өндөр шалгуурт нийцэхийн тулд ноолуурыг маш нарийн, жигд самнасан байх шаардлагатай. Мөн ноолуурын урт нь тохиромжтой хэмжээтэй байхаас гадна хялгас, завсрын үсний агууламжгүй байх ёстой.

-Танай брэнд ноолуур нийлүүлэгчидтэй хэр ойр түвшинд хамтран ажилладаг вэ? Тэднийг асуудал бэрхшээлээ шийдвэрлэхэд нь хэрхэн дэмжиж тусалдаг вэ?

-Манай компани хэд хэдэн нийлүүлэгч компанитай хамтран ажилладаг. Тэд бүгд өөр өөрийн гэсэн эх үүсвэрээс ноолуураа бэлтгэн авч, ялгаатай өөр өөр төрлийн ээрмэл утас үйлдвэрлэдэг юм. Бид ханган нийлүүлэлтийн сүлжээнд оролцогч бүрийн онцлог, нөхцөл байдлыг илүү сайн ойлгох, чиглүүлж дэмжих зорилгоор Монголд өөрсдийн гэсэн CapraCare төслийг эхлүүлсэн. Сүүлийн саруудад бид нийлүүлэгч нартайгаа ханган нийлүүлэлт хэрхэн явагдаж буй талаар маш их ярилцаж байгаа. Бид Монгол оронд айлчлах бүртээ Монголын үйлдвэр эрхлэгчид, Засгийн газрын төлөөлөл, нэн ялангуяа малчдын нээлттэй, илэн далангүй харилцааг маш их үнэлж хүндэлдэг.

Ноолуурын урт нь тохиромжтой хэмжээтэй байхаас гадна хялгас, завсрын үсний агууламжгүй байх ёстой.

-“Alex Begg” бол 150 жилийн түүхтэй, салбартаа нэр хүндтэй брэнд. Та ойрын ирээдүйн төлөвлөгөөнөөс манай уншигчдад танилцуулна уу?

-Бид дэлхийн тэргүүлэх тансаг зэрэглэлийн брэндүүдэд зориулж бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэхээс гадна өөрийн компанийн брэнд болох “Begg & Co”-ээр төрөл бүрийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж борлуулдаг. Маш сайхан урласан, онцгой бүтээгдэхүүн бүтээх нь бидний хувьд хамгийн чухал зүйл байсаар ирсэн, цаашид ч тийм байх болно.

Мөн мал аж ахуйгаа тогтвортойгоор эрхлэх ажлыг нэвтрүүлсэн эх үүсвэр бүхий газруудаас түүхий эдээ худалдаж авсаар байх нь манай үйл ажиллагааны нэг чухал хэсэг юм. Үүнд бид малчин айл өрхүүдэд сургалт мэдлэг түгээх, бэлчээрийн газрыг зөв ашиглах, мал маллах арчлах зэрэг үйл ажиллагааг багтаадаг. Үйлдвэрлэлийн түвшинд хаягдал ба бохирдлыг бууруулах үйл явц дээр тун их анхаарч байна. Уур амьсгалын өөрчлөлт, биологийн олон янз байдал устаж алга болох зэрэг дэлхийн хэмжээний сорилтуудтай тэмцэхийн тулд бид одоо ашиглаж буй материалаа аль болох дахин ашиглаж, засаж өөрчлөх, дахин боловсруулах хэрэгтэй байна.

Түүнээс гадна бид ирэх жил гэхэд өөрсдийн цахилгааны бүхий л хэрэгцээг сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрээс хангах замаар нүүрстөрөгчийн хий ялгаруулдаггүй үйлдвэр болох зорилтоо хангахаар ажиллаж байна. ■

Ноолуур бэлтгэн нийлүүлэлтийн сүлжээ ба тогтвортой хөгжил чуулганы хүрээнд "Говь" ноолуурын үйлдвэртэй танилцав 2019.05.24

Тодруулга

Урьдчилгаа буурах уу

Ипотекийн зээлийн санхүүгийн эх үүсвэр хэвийн байгаа ч орон сууц авах хүсэлтэй иргэдийн 70 орчим хувь нь урьдчилгаа төлбөрийн хуримтлалгүй байна. Тиймээс Зээлийн батлан даалтын сангийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулж, энэ оны нэгдүгээр сарын 1-нээс урьдчилгаа төлбөрийн тодорхой хувийг батлан даахаар болсон. Гэвч хуулийг хэрэгжүүлэх журам нь батлагдаагүйн улмаас оны өмнөх хүлээлт дагуулсан мэдэгдэл хэзээ биеллээ олох нь өнөөг хэр тодорхойгүй байна. Мөн “тодорхой хувь” нь ч тодорхойгүй байна.

Зээлийн батлан даалтын сангийн тухай хуулиас:

9.1.3. Төвлөрлийг сааруулах, иргэдийг орон сууцжуулах бодлогод нийцүүлэн Засгийн газраас баталсан хөтөлбөр, арга хэмжээний хүрээнд банк, санхүүгийн байгууллагаас зээл авахыг хүссэн боловч урьдчилгаа төлбөр болон барьцаа хөрөнгө нь хүрэлцэхгүй байгаа иргэн, хуулийн этгээдийн урьдчилгаа, барьцаа хөрөнгийн 60 хүртэлх хувьд батлан даалт гаргах.

/Энэ заалтыг 2021 оны 11 дүгээр сарын 12-ны өдрийн хуулиар нэмсэн бөгөөд 2022 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө./

Зээлийн батлан даалтын сангийн Төсөл, бизнес хөгжлийн газрын дарга

Э.Тамир: 60 хүртэлх хувьд батлан даалт гаргах боломжтой

-Ипотекийн зээлийн урьдчилгаа төлбөрийн тодорхой хувийг батлан даах шийдвэр оны өмнө гарсан. Энэ зохицуулалт хэзээнээс хэрэгжих вэ?

-Батлан даалт нь Монгол Улсад шинээр бий болж буй үйлчилгээ учраас маш их бэлтгэл шаардаж байна. Өнгөрсөн оны арваннэгдүгээр сараас хойш бид Засгийн газар, Монголын ипотекийн корпораци, Монголбанк болон арилжааны банкуудтай идэвхтэй хамтран ажиллаж байгаа. Зээлийн батлан даалтын сангийн тухай хуулийн дагуу манай сангаас урьдчилгаа төлбөрийн 60 хүртэлх хувьд батлан даалт гаргах боломжтой. Уг батлан даалтын үйлчилгээг нэвтрүүлэхэд дээр дурдсан оролцогч талуудын эрх ашгийг харгалзан үзэж, шийдвэр гаргах учраас хэрэгжиж эхлэх хугацааг тодорхой хэлэх боломжгүй байна.

-Тэгэхээр орон сууцны урьдчилгаа төлбөрийн 60 хувийг Зээлийн батлан даалтын сангаас гаргах боломжтой гэж ойлгож болох уу?

-Тийм. Хууль эрхзүйн хүрээнд 60 хүртэлх хувь гэж тусгасан. Гэхдээ манайх хэрэгжүүлэгч байгууллага учраас энэ талаар тодорхой хариулт өгөх боломжгүй байна. Харин оны өмнөх мэдэгдлүүдэд орон сууцны

нийт үнийн дүнгийн 10 хувиар тооцож, урьдчилгаа төлбөрийн батлан даалт гаргана гэж мэдээлсэн. Тэгэхээр урьдчилгаа төлбөрийн 60 хувийг батлан даана гээд мэдэгдчихвэл иргэдэд өндөр хүлээлт үүсгэсэн гээд эргээд асуудал үүсэх магадлалтай. Журам нь гарчихвал тодорхой болно.

-Орон сууцны урьдчилгаа төлбөрийн батлан даалтад хамрагдах хүсэлтэй иргэдэд тавих гол шаардлага нь юу байх вэ?

-Зээлийн батлан даалтын сан нь зөвхөн барьцаа хөрөнгийн дутагдалтай жижиг, дунд үйлдвэр эрхлэгч, иргэдэд батлан даалт гаргах хуулийн зохицуулалттай. Тэгэхээр урьдчилгаа төлбөр гаргах боломжгүй, мөнгөн хуримтлалгүй иргэд л батлан даалтад хамрагдах боломжтой. Журам нь батлагдахаар илүү тодорхой болно.

-Ипотекийн зээлийг хамгийн найдвартай зээл гэж үздэг. Цаашид батлан даалтын хувь хэмжээг өсгөх боломж бий юу?

-Өнөөдрийн байдлаар Зээлийн батлан даалтын сан урьдчилгаа төлбөрийн 60 хүртэлх хувьд батлан даалт гаргах эрх зүйн боломжтой. Ирээдүйд энэ хувь хэмжээг өсгөх боломж байхыг үгүйсгэхгүй.

Хуулийн зүйл заалтаас үзвэл орон сууцны ипотекийн зээлийн урьдчилгаа төлбөрийн 60 хүртэлх хувьд батлан даалт гаргана. Өөрөөр хэлбэл, 100 сая төгрөгийн орон сууцны урьдчилгаа төлбөр 30 сая төгрөг гэж үзвэл үүний 18 саяыг батлан даана гэсэн үг. Зээлийн батлан даалтын сангийн судалгаанд ч урьдчилгааны 60 хүртэлх хувьд батлан даалт гаргах боломжтой талаар дурджээ. Гэвч оны өмнөх мэдэгдэл, хэвлэлээр цацагдсан мэдээллүүд үүнээс өөр.

Барилга, хот байгуулалтын сайд Б.Мөнхбаатар, Зээлийн батлан даалтын сангийн гүйцэтгэх захирал Ш.Алтанчимэг нар урьдчилгаа төлбөрийн 60 хүртэлх

хувийг батлан дааж болох талаар мэдэгдэлдээ огт дурдаагүй. Харин тэд “Орон сууцны ипотекийн зээл нь 99 хувийн найдвартай зээл учраас урьдчилгаа төлбөрийг 20 хувь болгон бууруулж, нийт үнийн 10 хувьд нь батлан даалт гаргана” гэсэн юм. Хэрэв энэ жишгээр тооцвол 100 сая төгрөгийн орон сууцны урьдчилгаа төлбөрөөс 10 саяыг нь батлан даана. Гэвч урьдчилгааг бууруулж, иргэдийн нуруун дээрх ачааг хөнгөлөх сүр дуулиантай мэдэгдэл хийсэн сайд дарга нар өнөөг хэр чимээгүй байсаар. Харин нөгөө талд батлан даалтад хамрагдах иргэдийн хүлээлт үргэлжилсээр бай.

БХБЯ-ны
Орон сууц,
санхүүжилтийн
хэлтсийн дарга

Э.Батболд: Санхүүжилтийн эх үүсвэрийг нь улсын төсөвт тусгаагүй

-Орон сууцны ипотекийн зээлийн урьдчилгаа төлбөр дээр 60 хүртэлх хувийн батлан даалт гаргах шийдвэр гарсан. Ийм хэмжээний батлан даалт гаргах боломж бий юу?

-Зээлийн батлан даалтын сангийн тухай хуульд “төвлөрлийг сааруулах бодлогод нийцүүлэн...” гэж тусгасан. Тэгэхээр орон сууц худалдан авах байршлаас хамаарч, батлан даалтын хувь хэмжээ харилцан адилгүй байна. Цаашид орон нутаг, шинэ суурьшлын бүс эсэхээс хамаарч, 60 хүртэлх хувь буюу орон сууцны нийт үнийн дүнгийн 18 хувийг сангаас батлан даана.

Харин энэ жилийн тухайд, санхүүжилтийн эх үүсвэрийг нь улсын төсөвт тусгаагүй. Тиймээс 60 хүртэлх хувийг батлан даах боломжгүй гэсэн үг. Гэхдээ бид санхүүжилтийн тодорхой хэсгийг шийдүүлэхээр ажиллаж байна. Мөн шинэ төрлийн батлан даалтын үйлчилгээ учраас эрсдэлээ тооцоолох шаардлагатай. Тиймээс эхний ээлжинд урьдчилгаа төлбөрийг 20 хувь болгон бууруулж, орон сууцны нийт үнийн 10 хувийг батлан даахаар

төлөвлөж байна.

-Нийт үнийн 10 хувийг батлан даахад хэчнээн хэмжээний санхүүжилт шаардлагатай вэ?

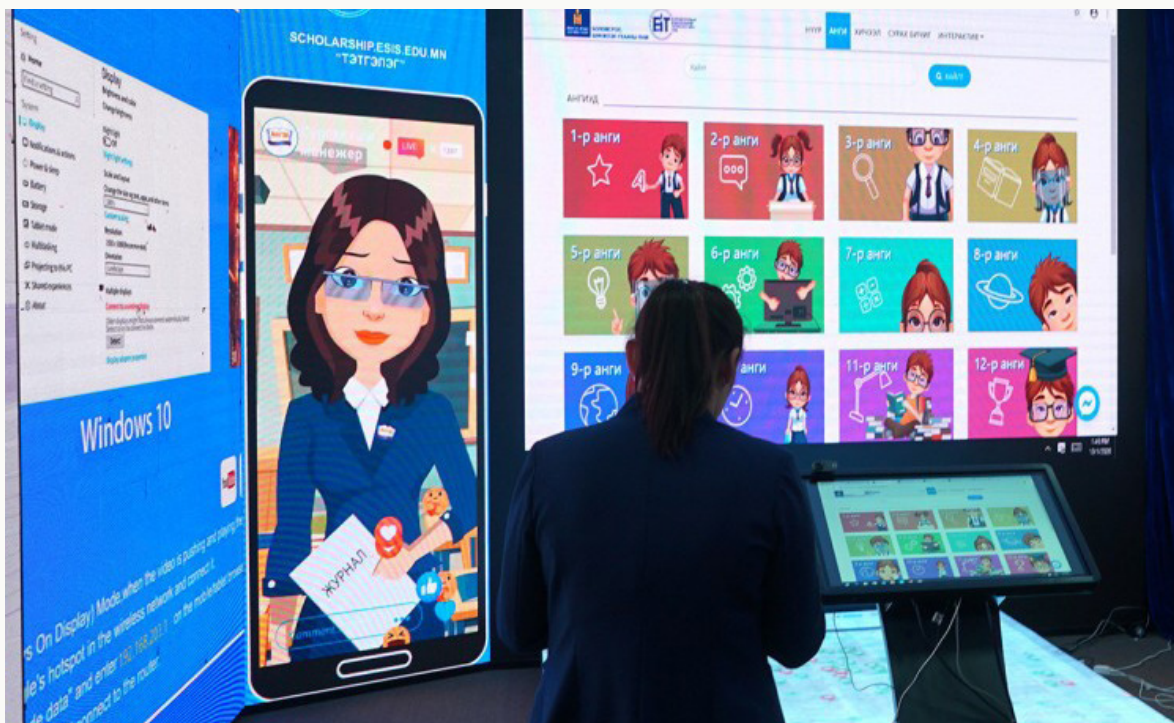
-Энэ жил 600 гаруй тэрбум төгрөгийн ипотекийн зээл олгоно гэсэн тооцоо бий. Мөн иргэдийн орон сууц худалдан авах чадавхыг ч судалсан. Ингээд тооцвол, нийт үнийн 10 хувийг батлан даахад ойролцоогоор 18 тэрбум төгрөг шаардлагатай. Үүнээс 10 тэрбумыг нь шийдүүллээ гэхэд хүссэн хүн бүр хамрагдаж чадахгүй байх. Тэгэхээр эхний ээлжинд эмч, багш, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг хамруулах гэх мэт зохицуулалт хийхийг үгүйсгэхгүй.

-Уг нь нэгдүгээр сарын 1-нээс хэрэгжих ёстой байсан шүү дээ. Хэдийгээр дүрэм, журам нь тодорхой болох вэ?

-Тодорхой хугацаа хэлэх боломжгүй байна. Журмаас гадна Засгийн газрын тогтоол гарч байж батлан даалтын сангийн мөнгийг зарцуулах эрх үүснэ. Гэхдээ бид ирэх гуравдугаар сар гэхэд хэрэгжүүлэхээр зорьж байна.

Боловсролын цахим шилжилт

Боловсролын нэгдсэн цахим системийг бий болгоно

Цахим үндэстэн болох зорилгын хүрээнд манай улс боловсролын салбартаа цахим шилжилтийг үе шаттайгаар хэрэгжүүлж эхэлсэн. Үүний нэг жишээ нь medle.mn вэб сайт юм. Таны хүүхэд аль сургуульд сурдгаас үл хамааран Монголын шилдэг багш нарын бэлтгэсэн хичээлүүдийг хаанаас ч medle.mn-ээс үзэх боломж бүрдэх аж.

Харин багш нар сургуулийнхаа сурагчдаас гадна дэлхийн өнцөг булан бүрт байгаа монгол хүүхдүүдэд өөрийн мэдлэг, заах арга зүй, сайн туршлагаа түгээх боломжтой юм. Багш, сурагчдыг холбосон энэхүү платформ нь хичээлийн хоцрогдлыг нөхөх, боловсролыг тэгш хүртээмжтэй, хурдан, чанартай хүргэх шийдлүүдийг нэг дор агуулсан Монголын анхны цахим сургууль болж хөгжих юм. Нийтдээ 47 мянган багшийн 15 мянган хичээлийг www.

medle.mn вэб сайтад байршуулахаар төлөвлөөд байгаа аж.

Уг платформд теле болон видео хичээлүүд байршсан бөгөөд цаашдаа хичээл бүрээр шалгалт авч үнэлгээ өгдөг болох юм. Мөн гэрийн даалгавар, дасгал ажил, тест, харилцаа холбоо, тайлангийн функцүүдийг нэмж оруулахаар ажиллаж байгаа талаар салбарын сайд онцолсон.

Өдгөө хүүхдүүд мэдээ орсон цагаасаа эхлэн цахим хэрэгсэлтэй төвөггүй харьцдаг болсон. Тэдний мэдлэг, боловсрол олж авах арга хэрэгсэлд цахимаас гадна интерактив хичээл хамгийн их нөлөөтэй гэсэн судалгаа байдаг. Иймээс цар тахлын үед дэлхийн боловсролын чиг хандлагад нийцүүлж, цахим сургалтын контентуудыг хүүхдийн оролцоотой, бүтээлч чадварыг нь дэмжсэн интерактив хэлбэрээр хүргэх нь чухал гэдгийг тус салбарынхан онцолж байна. ►

Багш, сурагчдыг холбосон энэхүү платформ нь хичээлийн хоцрогдлыг нөхөх, боловсролыг тэгш хүртээмжтэй, чанартай хүргэх шийдлүүдийг нэг дор агуулсан Монголын анхны цахим сургууль болж хөгжих юм.

► Мөн цахим шилжилтээр дамжуулан хүүхэд бүрт тэгш хүртээмжтэй байдлаар боловсрол олгох зорилго тавин үүний төлөө төр болон хувийн хэвшлүүд хамтран төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэх шаардлагатай байгаа юм.

Боловсролын салбарт хэрэгжиж байгаа цахим шилжилтийн талаар энэ чиглэлд ажиллаж буй зарим хувийн хэвшлийн төлөөллийн байр суурийг хүргэж байна. ■

Б.Габит: “Infinite Solutions” компанийн үүсгэн байгуулагч, “Nest Education IT School”-ийн Инновац эрхэлсэн захирал

-Цахим шилжилт хийж байгаа үйл явцад бид шүүмжлэлтэй хандахаас илүүтэй гар бие оролцох нь чухал гэж бодож байна. Шүүмжилсэн байр суурьнаас хандах юм бол бид анх эхлүүлсэн цэгээсээ урагшилж чадахгүй. Шинэ бүтээгдэхүүн, шинэ контент хийхэд хэцүү, алдаа оноотой зүйл маш их байдаг. Гэхдээ бид алдаанаасаа суралцаад сайжруулаад явах нь зүйтэй. Цар тахалд хэн ч бэлэн биш байсан, энэ үед хүүхдүүдэд боловсрол олгохын тулд яалт ч үгүй цахим шилжилтийг эрчимжүүлэхээс өөр аргагүй болсон. Гэхдээ боловсролын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллагууд болон сургуулиуд цахим шилжилтийг амжилттай эхлүүлээ гэж би үзэж байна.

Ц.Баяр: “Mexim Consulting” компанийн захирал, ubt.mn-ийн үүсгэн байгуулагч

-Төрийн дэмжлэгтэйгээр цахим хичээлийн үр дүнг үнэлэх үнэлгээний системийг бий болголоо. Манай үнэлгээний системийг өнгөрсөн хугацаанд давхардсан тоогоор 385 мянган сурагч ашигласан байна. Өөрөөр хэлбэл, улсын хэмжээнд хоёр хүүхэд тутмын нэг нь теле болон цахим хичээлээр олж авсан мэдлэгээ шалгаж, өөрийгөө үнэлүүлж байна гэсэн үг. Цахим шилжилтийн хүрээнд шаардлагатай байгаа чухал платформуудыг бий болгохоор ажиллаж байгаа хувийн хэвшлүүдийг төрийн зүгээс дэмжиж, гэрээ байгуулан ажиллаж байгаад талархалтай хандаж байна. Энэ нь бусад салбарынханд ч үлгэр болох болов уу.

В.Баярсайхан: TomYo Ed-Tech-ийн үүсгэн байгуулагч

-Бид нар 10 мянган залуучуудын дунд эзэмшиж буй боловсролынх нь талаар санал асуулга явуулахад 99.7 хувь нь гадаадад сурах хүсэлтэй, 80 гаруй хувь нь одоогийн сурч байгаа сургуульдаа сэтгэл хангалуун биш гэсэн хариулт өгч байсан. Тухайн үед энэ үнэхээр аймшигтай санагдаж байлаа. Гэхдээ энэ байдлыг өнөө үед технологи ашиглан өөрчлөх бүрэн боломжтой. Нэгдүгээрт, үйлчилгээг илүү хүртээмжтэй болгох, хоёрдугаарт тухайн үйлчилгээг хүссэн хүн бүр авах, цаг хугацаа, орон зайнаас үл хамааран, эсвэл тухайн хүн хөгжлийн бэрхшээлтэй эсэхээс үл хамааран боловсрол эзэмших боломж байна. Монголын хүүхэд залуучууд дэлхийд өрсөлдөхүйц хэмжээний мэдлэг ур чадвар, чанартай боловсролыг технологи ашиглан эзэмших боломжийг бий болгохын төлөө бид ажиллана.

Ирээдүйг тодорхойлох 5G

Мэдээллийн технологи хурдацтай хөгжиж, хүн төрөлхтний амьдралыг орвонгоор нь өөрчилж байна. Нэгдүгээр үеийн үүрэн холбооны 1G сүлжээ нь гар утсаар ярих, 2G сүлжээ нь мессеж бичих боломж олгосон бол 3G технологи нэвтэрснээр гар утаснаасаа интернэтэд холбогддог болсон. Түүний дараа үеийн 4G технологийн ачаар Netflix, Spotify зэрэг үйлчилгээ онлайн хэлбэрт шилжих үүд хаалга нээгдэв.

Тэгвэл яг энэ цаг мөчид дэлхийн цөөнгүй улсад 5G технологи нэвтэрч, зарим улсад эл технологийн тохиргоо, нэвтрүүлэх бэлтгэл ажлууд хийгдэж байгаа нь мэдээллийн технологийн хязгааргүй боломжуудыг маш олон хүнд улам ойртуулж байна. 5G технологиор тэргүүлсэн улс дэлхийн эдийн засгийн чиг хандлагыг цаашид тодорхойлж, тэргүүлэх байр

суурь эзлэн, голлох нөлөө үзүүлнэ гэдгийг салбарын мэргэжилтнүүд онцолдог. Тиймээс 5G технологийг хурдан бөгөөд найдвартай нэвтрүүлэх тал дээр улсуудын Засгийн газар болон технологийн агулууд өдөр шөнөгүй ажиллаж байна. Манай орны хувьд Олон улсын цахилгаан холбооны байгууллагын төлөвлөгөөний дагуу 2023, 2024 оноос эл технологийг ашиглаж эхлэх тооцоолол бий. Манай улс 2016 онд 4G сүлжээг нэвтрүүлсэн бөгөөд улсын хэмжээнд бааз станц, тоног төхөөрөмжүүдийг ойр ойрхон бүхэлд нь шинэчлэх нь маш их хөрөнгө оруулалт шаарддаг нь гол сорилт болж байгаа юм.

5G технологи нэвтэрснээр ямар боломжууд бий болох талаар Google компанийн ахлах инженер Б.Баттулга тодорхой жишээгээр тайлбарлаж байв. Жишээлбэл, АНУ-д байгаа мэс засалч Монголд байгаа робот гарыг 10 гаруй мянган км-ын цаанаас ►

5G технологийг хурдан бөгөөд найдвартай нэвтрүүлэх тал дээр улсуудын Засгийн газар болон технологийн агулууд өдөр шөнөгүй ажиллаж байна.

► удирдаж мэс засал хийх боломж бүрдэнэ. Алсын зайнаас хагалгаа хийх үед эмчийн өгч буй команд ганц хоёр секундээр хоцроход л өвчтөний эрүүл мэнд, амь нас эрсдэлд учрах бол 5G технологи яг л дэргэд нь байгаа мэт секундын ч хоцрогдолгүй удирдах боломжийг олгох юм. Эл технологийн ачаар ихээхэн өөрчлөгдөх магадлалтай өөр нэг салбар нь боловсрол. Бодитоор оршдоггүй мөн хол байгаа зүйлийг хажууд байгаа мэт харагдуулдаг AR, VR, холограм зэрэг технологи 5G-ийн ачаар

улам хөгжинө. Зүйрлэвэл, багш, сурагч заавал нэг танхимд байж хичээл ордог үеийг халахад 5G ихээхэн нөлөө үзүүлэх юм.

Аливаа улсын технологийн салбарын ирээдүйд төр болон хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагаа хамгийн чухал нөлөө үзүүлдэг. Тиймээс Засгийн газрын зүгээс үүнд анхаарал хандуулж стартап, инновацыг нэвтрүүлж байгаа компаниудыг бодлогын хүрээнд дэмжиж, хамтран ажиллах хэрэгтэй билээ. ■

AR, VR, холограм нь 5G технологийн ачаар улам хөгжинө. Багш сурагч хоёр нэг танхимд байж хичээл ордог үеийг халахад 5G жинтэй нөлөө үзүүлнэ.

“CallPro” ХХК-ийн Гүйцэтгэх захирал Г.Тулга:

-Хамгийн эхний анхаарах зүйл бол хамтын ажиллагаа. Төр болон хувийн хэвшлийн байгууллагууд яаж бие биетэйгээ ойлголцож хамтран ажиллах вэ гэдэг нь тун анхаарал

татсан асуудал. Бүхнийг тендэрийн зарчмаар явуулж байх юм уу, эсвэл стартап компаниудад бүгдэд нь нээлттэй байдлаар хамтран ажиллах уу гэдгээ тодорхой болгох хэрэгтэй.

ХХМТГ-ын Стратеги бодлого, төлөвлөлтийн газрын дарга З.Гантоогоо:

-Цахим үндэстэн болох санаачилгын хүрээнд дэд бүтцийн хүртээмжийг сайжруулахаар шилэн кабельд холбогдоогүй сумд, алслагдсан суурин газруудад харилцаа холбооны сүлжээ оруулах ажлыг эхлүүлээ. Мөн иргэдийн цахим систем ашиглах чадамжийг дээшлүүлэхээр зорилтот

бүлэг болгонд тохирсон цахим боловсролыг сайжруулах хөтөлбөр хэрэгжүүлж байгаа. Төр болон хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг нэмэгдүүлэх, илүү шинэ түвшинд гаргаж ирэхээр стратегийн төлөвлөгөө гарган ажиллаж байна.

Google компанийн ахлах инженер, Ondo ХХК-ийг хамтран үүсгэн байгуулагч Б.Баттулга:

-Мэдээллийн технологийн салбарт авьяаслаг, чадварлаг инженер, боловсон хүчнийг бий болгохын тулд тухайн салбарт маш олон хүн орж ажилладаг, улмаар тэдэн дундаас шигшигдэж гарч ирдэг нөхцөл байдлыг бий болгох хэрэгтэй. Өөрөөр хэлбэл, стартап эхлүүлэх, энтрепренер болох, ямар нэгэн юм бүтээх эсвэл технологийн салбарт орох гэж бүр багаасаа л оролддог болох ёстой юм. Хэдэн аймгийн дунд жүдогийн тэмцээн зохиоход хэдэн хүүхэд оролцож байна вэ, робоконь тэмцээн зохиоход хэдэн хүүхэд оролцох вэ гэдэг бодох л асуудал. Робоконь тэмцээн болоход л түүнд нь 400 хүүхэд оролцдог байвал шал өөр дүр зураг гарч ирнэ.

Манай улс 10 мянган инженертэй болох талаар эртнээс ярьсан. Гэвч энэ чиглэлийн сургуулиуд нэмэгдээд, төрөөс дэмжээд болдоггүй юм байна гэдэг нь харагдлаа. Сонирхоод үзвэл мэргэжил сонгох эцсийн шийдвэрийг эцэг эх нь гаргадаг. Тиймээс тэдэнд энэ салбарын давуу тал, сонирхолтой талыг үзүүлэх, таниулах тал дээр бид алдсан болов уу. Хүүхдүүд хиймэл оюун, технологи, энтрепренершип гэх зэрэг өөрт нь ойр биш, хэзээ ч сонсоогүй зүйлээ сонирхдоггүй. Тийм учраас ээж аав нь хүүхдүүдээ орчныг бүрдүүлж, энэ талаар сонирхуулдаг байгаасай гэж хүсэж байна.

ДЭЛХИЙ 2022 СЭТГҮҮЛ ХЭВЛЭГДЛЭЭ

ХУДАЛДААЛАХ ҮНЭ: 44.000₮ (хүргэлт үнэгүй)

ЗАХИАЛГА ӨГӨХ БОЛОН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ МЭДЭЭЛЛИЙГ:

Утас: 7711-5477, 8010-0390, 9409-2904

Борлуулах байршил:

GOOD PRICE (Зайсан салбар)

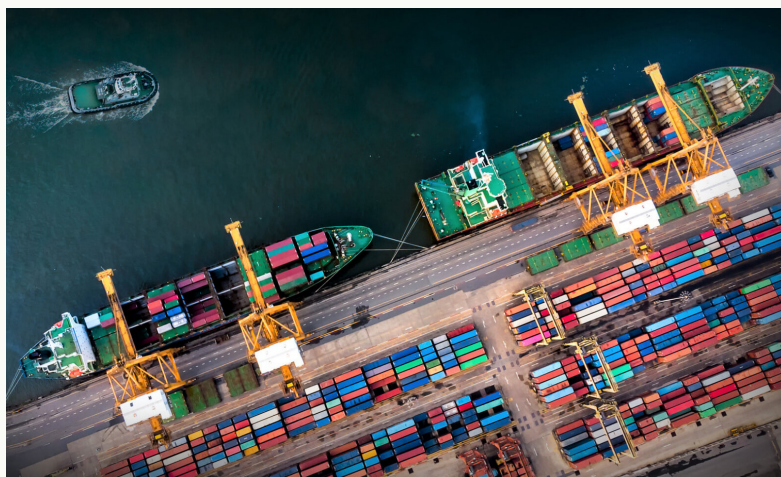
Internom номын дэлгүүр (Төв салбар)

Номин (Билэг их дэлгүүр салбар)

Majestic Bookstore (Их дэлгүүр)

Өөдрөг төсөөллийг сарниулах нь

Эдийн засгийн өөдрөг төсөөллүүд “5С-ийн эрсдэл”-ийг хэрхэн даван туулахаас хамаарна

Өнгөрсөн онд дэлхийн эдийн засгийн өсөлт 5.8-5.9 хувьд хүрсэн бол 2022 онд 4.2-4.4 хувьд хүрэх боломжтой гэж Дэлхийн Банк болон ОУВС-гийн шинжээчид таамаглажээ. Тэр дундаа өндөр хөгжилтэй улс орнуудын өсөлт 3.9, хөгжиж буй улс орнуудынх 4.8 хувьд хүрэх магадлалтай байна. Харин манай улс 2022 оны эдийн засгийн төлөв байдлыг нэлээд өөдрөгөөр төсөөлсөн. Гэхдээ энэ өөдрөг төсөөлөл биеллээ олох эсэх нь таван хүчин зүйлээс хамаарна.

“5С-ийн эрсдэл” гэж нэрлэж болох эдгээр хүчин зүйлд Ковид-19-ийн халдварын тархалт, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэл, гадаад зах зээл, Хятадын эдийн засгийн өсөлт болон хэрэгцээ, уур амьсгалын өөрчлөлт багтана.

Өнгөрсөн хоёр жил гаруйн хугацаанд дэлхий дахинд 398 сая хүн коронавирусийн халдвар авч, 5.8 сая хүн нас баржээ. Өөрөөр хэлбэл, дэлхийн нийт хүн амын тав орчим хувь нь халдвар авч, өвчилсөн гэсэн үг юм. Он гарсаар омикрон хувилбарын тархалт эрс хурдасч, нэг хоногт бүртгэгдэж буй тохиолдлын тоо нэгдүгээр сарын 21-ний өдөр л гэхэд 3.8 саяд хүрчээ. Ийнхүү дельта, омикрон хувилбарууд ээлж дараалан тархахын зэрэгцээ зарим улс оронд дархлаажуулалт удаашралтай байгаа нь энэ оны эдийн засагт сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлтэй байна.

Мөн энэ онд түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэл ч тодорхойгүй байдал үүсгэхээр байна. Өнгөрсөн

Монгол Улс
2021 онд 15.7
сая тонн нүүрс
экспортлсон
нь өмнөх оноос
12.9 сая тонноор
буюу 45 хувиар
буурсан үзүүлэлт
юм

жил дэлхийн зах зээлд, тэр дундаа БНХАУ-ын зах зээлд түүхий эдийн үнэ ханш өсөлттэй байсан. Үүний үр дүнд Монгол Улсын түүхий эдийн экспорт биет хэмжээгээр буурсан ч орлого 2020 оноос хоёр тэрбум гаруй ам.доллараар нэмэгдэн 9.2 тэрбум ам.долларт хүрсэн. Түүнчлэн энэ онд дэлхийн эдийн засаг өснө гэсэн таамагтай байгаа ч халдварын тархалт намжаагүй учраас түүхий эдийн эрэлт, хэрэгцээ төдийлөн өсөхгүй байх магадлалтайг олон улсын шинжээчид хэлж байгаа юм. Иймд Монгол Улс экспортын орлогыг өнгөрсөн жилийн түвшин болох 9.2 тэрбум ам.доллараас буулгахгүйн тулд олон талын арга хэмжээг шуурхай авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай.

Манай улсын экспортын 90 гаруй хувийг түүхий эдийн экспорт эзэлдэг. Экспортын биет хэмжээ сүүлийн таван жил 30-50 сая тоннын хооронд хэлбэлзэж байна. Иймээс Гашуунсухайт, Шивээ хүрэн, Замын-Үүд боомтын үйл ажиллагааг аль болох хэвийн үргэлжлүүлж байж экспортын орлогоо бууруулалгүй хамгаалж чадна. Ялангуяа экспортын орлогын 30 гаруй хувийг бүрдүүлж буй нүүрсний экспортын биет хэмжээг нэмэгдүүлэх нь ойрын хугацааны гол зорилт. Гэвч манай талаас дэд бүтцийн сул хөгжил чөдөр тушаа болж байгаа бол Хятадын талаас өвлийн олимпын наадамтай холбоотойгоор халдвар хамгааллын дэглэмээ чангатгасан нь экспортын орлогод таагүй нөлөө үзүүлэхээр байна. Хилийн боомтын үйл ажиллагаа дөрөвдүгээр сарыг хүртэл хязгаарлагдмал байх төлөвтэй байна.

Манай экспортын өсөлт, бууралтыг тодорхойлох өөр нэг гол хүчин зүйл нь Хятад улсын гангийн үйлдвэрлэл, коксжих нүүрс болон төмрийн хүдрийн эрэлт юм. БНХАУ-ын гангийн экспорт 2021 онд өмнөх оноос 155 хувиар өсч, 38.9 сая тоннд хүрсэн нь коксжих нүүрс, төмрийн хүдрийн үнэ өндөр байхад тааламжтай нөлөө үзүүлсэн. Харин 2022 оны хувьд, Хятадын дотоодын зах зээл, геополитикийн зарим хүчин зүйлээс шалтгаалан гангийн үйлдвэрлэл цаашид өсөх эсэх нь хамаарна.

Энэ оны эдийн засгийн төлөв байдалд уур амьсгалын өөрчлөлт ч чухал нөлөө үзүүлэхээр байна. Сүүлийн хоёр жилд Монгол орны нутаг ▶

▶ дэвсгэрт газар хөдлөлийн гамшгийн эрсдэл ихээхэн нэмэгдсэн. Аюулт үзэгдэл, ослын улмаас 2021 онд 25.8 тэрбум төгрөгийн хохирол учирсныг ҮСХ-ны тайлан мэдээнд дурджээ.

Иймд эдгээр таван хүчин зүйлийг зөвөөр үнэлж, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг оновчтой хэрэгжүүлэхгүй бол өөдрөг төсөөлөл сарниж ч болзошгүй юм.

УИХ-ын намрын чуулганаар 2022 оны улсын төсвийн нийт орлогыг 16.4 их наяд төгрөг байхаар хэлэлцэн баталсан. Тэр дундаа уул уурхайн салбараас орох орлогыг 4.2 их наяд төгрөгт хүрнэ гэж тооцоолсон. Үүний тулд 36.7 сая тонн нүүрс, 1.2 сая тонн зэсийн баяжмал экспортлох шаардлагатай. Энэ бол маш өөдрөг тооцоолол. Тийм ч учраас эрсдэлт хүчин зүйлээ зөв тодорхойлж, зөв чигт алхах нь бодлого боловсруулагчдаас ихээхэн хамаарна. Ялангуяа УИХ, Засгийн газрын зүгээс гадаад худалдааг дэмжихийн тулд дэд бүтцийг хөгжүүлэх шуурхай арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх нь хамгийн чухал алхам юм.

Хятадын нүүрсний зах зээлийн төлөв

БНХАУ-ын нүүрсний нийт импортын хэмжээ өнгөрсөн онд 323.7 сая тоннд хүрч, 2020 оны импортоос 19.5 сая тонноор буюу 6.4 хувиар нэмэгджээ. Үүний дотор ОХУ-аас авсан нүүрсний импорт 39.6 сая тонноос 57.0 сая тоннд хүрч даруй 43.9 хувиар нэмэгдсэн байна. Ингэснээр БНХАУ-ын нүүрсний импортод ОХУ-ын эзлэх хувь 17.6 хувьд хүрч өслөө.

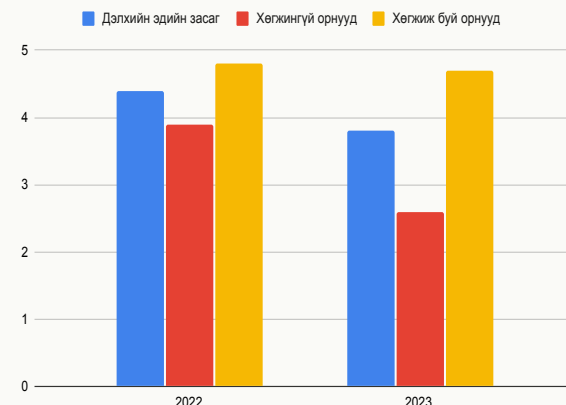
2021 онд БНХАУ-ын нүүрсний импорт дөрөвдүгээр сараас хойш тасралтгүй өсөн нэмэгдэж, арванхоёрдугаар сард 35.1 сая тонн нүүрс импортоор авчээ.

Харин Монгол Улс дэд бүтцийн сул тал, хилийн боомтын үйл ажиллагааны тасалдлаас шалтгаалан нүүрсний экспорт 2021 онд ихээхэн буурсан. Нийтдээ 15.7 сая тонн нүүрс экспортолсон нь өмнөх оноос 12.9 сая тонноор буюу 45 хувиар буурсан үзүүлэлт юм.

Энэ оны тухайд, Хятад улсад зохион байгуулж буй өвлийн Олимпийн наадмын үйл ажиллагаа, халдвар хамгааллын дэглэмийн улмаас хилийн боомтын үйл ажиллагаа хязгаарлагдмал байна.

Хятад улсад нэгдүгээр сарын 12-ны өдрийн байдлаар 162 сая тонн эрчим хүчний нүүрсний нөөц бий гэсэн дүн мэдээ байна. Мөн энэ онд эрчим хүчний хэрэглээний өсөлтийн хурд саарна гэж олон улсын шинжээчид үзэж буй. Иймээс тус улсын эрчим

Дэлхийн эдийн засгийн өсөлтийн таамаглал

Эх сурвалж: ОУВС

хүчний нүүрсний импорт 2022 онд өсөлт багатай байх магадлалтай.

Түүнчлэн хоёрдугаар сарын 7-ны өдөр АНУ-ын засаг захиргаа Японоос импортлох гангийн импортод ногдуулж ирсэн 25 хувийн татварыг цуцалж, гуравдугаар сараас энэхүү шийдвэрийг мөрдүүлэхээр болсон.

Шийдвэрийн үр дүнд Япон улсаас АНУ-д нийлүүлж буй 1.25 сая тн гангийн экспорт цаашид нэмэгдэх боломж бүрдэж байна. Иймээс бүс нутгийн геополитикийн болон бусад хүчин зүйлээс хамаарч 2022 онд БНХАУ-ын гангийн экспорт төдийлөн нэмэгдэхгүй байж болзошгүй. Гангийн экспортын өсөлт, бууралт Хятад улсын төмрийн хүдэр, коксжих нүүрсний эрэлт ямар байдлаар хувьсан өөрчлөгдөхийг тодорхойлно. Иймд коксжих нүүрсний эрэлт энэ жил 2021 оны хүрсэн түвшнээс төдийлөн өсөхгүй байх магадлалтай гэж үзэж болохоор байна.

Ирэх гуравдугаар сард БНХАУ-ын Ардын Их Хурлын 20 дугаар чуулган Бээжин хотноо болно. Уг хурлаар эдийн засгаа тогтвортой байлгахад чиглэсэн “Зургаан тогтворжилт”, “Зургаан баталгаа” гэсэн зарчмын хүрээнд нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийн асуудлыг хэлэлцэх товтой байна.

Мөн ирэх сард паралимпийн наадам өндөрлөсний дараа Хятад улсын хилийн боомтуудын үйл ажиллагаа аажмаар сэргэнэ гэсэн найдвар бий.

Иймээс бидний хувьд ирэх есөн сард гадаад худалдаа, экспортыг тасралтгүй, саадгүй явуулах талаар бүхий л талын бэлтгэл ажлыг урьдчилан сайтар хангах, хил гаалийн бүрдүүлэлтийн талаар Хятадын хил гаалийн байгууллагатай үйл ажиллагаагаа сайтар уялдуулах шаардлагатай байна. ■

Намжилдоржийн ЭНХБАЯР Эдийн засагч

Хятад улсын коксжих нүүрсний эрэлт энэ жил 2021 оны түвшнээс төдийлөн өсөхгүй байх магадлалтай

Дэлхий 2022 онд МОНГОЛ

Хөгжлийн хазаарыг мултална

Дэлхий нийтээр сүүлийн хоёр жилийн хугацаанд коронавирусийн халдварын тархалттай холбоотойгоор эрүүл мэнд болон эдийн засгийн хүндхэн сорилтуудтай нүүр туллаа. 2022 онд дэлхийн хэмжээнд вакцинжуулалт эрчимжиж, цар тахлын хүрээ хумигдсанаар улс орнуудын хөл хорио, хязгаарлалт буурч, эдийн засаг сайжирна гэсэн өөдрөг төсөөлөлтэй байна.

Монгол Улсын хувьд, 2022 онд Засгийн газраас хэрэгжүүлж буй “Эрүүл мэндээ хамгаалж, эдийн засгаа сэргээх 10 их наядын цогц төлөвлөгөө” үргэлжлэхээс гадна “Шинэ сэргэлтийн бодлого” хэрэгжиж эхлэх тул эдийн засгийн өсөлт таван хувьд хүрнэ гэж төсөөлж байна.

“Эрүүл мэндээ хамгаалж, эдийн засгаа сэргээх 10 их наядын цогц төлөвлөгөө” нь Ковид-19 цар тахлаас үүдэлтэй эдийн засгийн агшилтыг хязгаарлах, иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах зорилготой. Энэхүү бодлогын хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдийн үйл ажиллагаа, ажлын байрыг хадгалах, өрхийн амьжиргаа, орлогыг дэмжих чиглэлд 4.3 их наяд төгрөгийн санхүүжилтийг олгоод байна. Иймээс 2020 онд 4.6 хувиар агшаад байсан эдийн засаг 2021 онд 3.5 орчим хувиар өсөж, эдийн засагт сэргэлт үргэлжлэхээр байна.

Төсөв талаас авч үзвэл 2021 онд төсвийн орлого 98 хувийн гүйцэтгэлтэй гарч өнгөрсөн оны түвшнээс 30 хувиар өссөн, НӨАТ төлөгчдийн хамрагдалт 20-30 хувиар нэмэгдсэн нь “Эрүүл мэндээ хамгаалж, эдийн засгаа сэргээх 10 их наядын цогц төлөвлөгөө”-өөр эдийн засгаа идэвхжүүлэх сувгууд үр дүнтэй ажиллаж байгааг илтгэнэ.

Арван их наядын цогц төлөвлөгөөний нэг том хэсэг нь эрүүл мэндээ хамгаалахад чиглэж байна. Энэ хүрээнд цар тахлын эсрэг дархлаажуулалтыг эрчимжүүлж, нийт хүн амын 65 хувийг бүрэн тунд хамрууллаа. Манай улсын вакцинжуулалтын түвшин 100 хүнд ногдох тунгаар 162 тун байгаа нь дэлхийн дундаж үзүүлэлт болох 100 хүнд ногдох 126 тунгаас харьцангуй өндөр байна.

Цар тахлын улмаас хөрөнгө оруулалт саарч, ажиллах хүчний оролцооны түвшин буурсан нь эдийн засгийн үйлдвэрлэлийн потенциал түвшинд сөргөөр нөлөөлсөн. Иймд Засгийн газраас эдийн засгийн үйлдвэрлэлийн хүчин чадлыг цар тахлын өмнөх трэндтэй нийцүүлэх, хөгжлийг урт, дунд хугацаанд хязгаарлаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэх, зорилгоор

**Сангийн сайд
Б.Жавхлан
“Шинэ
сэргэлтийн
бодлого” нь
Монгол Улсын
эдийн засагт
дэвшил авчрах
чухал бодлогын
баримт бичиг
гэдгийг
онцоллоо.**

“Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ыг боловсруулж, өнгөрсөн оны арванхоёрдугаар сард УИХ-аар батлууллаа. “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ыг Боомтын сэргэлт, Эрчим хүчний сэргэлт, Аж үйлдвэрийн сэргэлт, Хот, хөдөөгийн сэргэлт, Ногоон хөгжлийн сэргэлт, Төрийн бүтээмжийн сэргэлт гэсэн зургаан үндсэн бүлгийн хүрээнд хэрэгжүүлэхээр төлөвлөөд байна.

Монгол Улс 2020 онд боомтын хүчин чадлаар дэлхийн 160 улсаас 130-д эрэмбэлэгджээ. Манай экспортын 75-85 хувь нь Гашуунсухайт, Шивээхүрэн боомтуудаар, импортын зонхилох хэсэг нь Замын-Үүд, Алтанбулаг боомтуудаар дамжиж байна. Далайд гарцгүй орны хувьд боомтуудыг авто зам, төмөр зам, хурдны замаар цаг алдалгүй холбож, агаарын тээврийн салбарыг цоо шинэ шатанд гаргах зайлшгүй шаардлагатай. Боомтын сэргэлтийн хүрээнд хилийн боомт орчмын бүс нутагт цар тахлын хяналтыг сайжруулж, нүүрсийг хүний шууд оролцоогүй чингэлэг тээврээр экспортлох, хилийн боомтоор нэвтрэх хугацааг түргэсгэх зохион байгуулалтын ажлуудыг эхлүүлсэн. Цаашид боомтуудын нэвтрүүлэх хүчин чадлыг нэмэгдүүлж, үйл ажиллагааг бүрэн хүчин чадлаар явуулж, олон улсын стандартад нийцүүлэх нь боомтын сэргэлтийн гол зорилт юм. Эдгээрийн үр дүнд энэ оноос манай экспорт сэргэнэ.

БНХАУ-ын талаас хатуу хучилттай авто зам болон төмөр замууд аль хэдийн манай хилийн хажууд ирсэн. Цаашид гадаад худалдааны “Транзит улс” болж, олон улсын дамжин өнгөрөх ачаа тээврийг саадгүй нэвтрүүлж, БНХАУ-ын “Нэг бүс-Нэг зам” санаачилга болон бусад бүс нутгийн интегралчлалд оролцох бүрэн боломж бий.

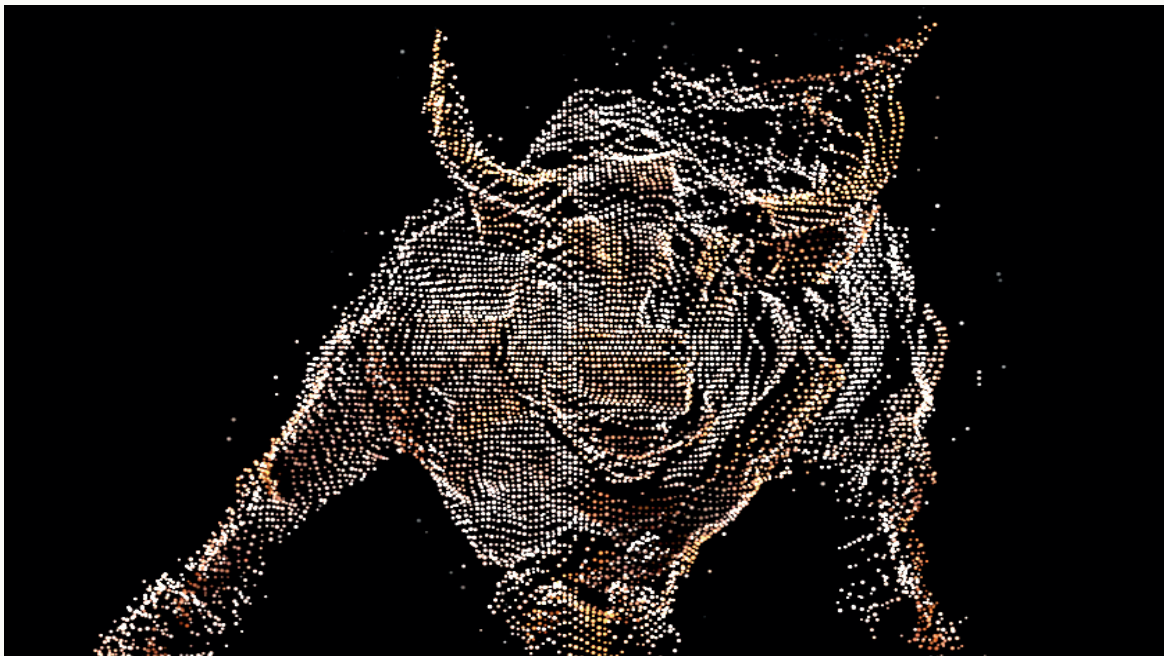
“Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ын нэг бүлэг болох Аж үйлдвэрийн сэргэлтийн хүрээнд Оюутолгой төслийн гүний уурхайн бүтээн байгуулалтыг эрчимжүүлээд байна. Оюутолгой төслөөс Монгол Улсын Засгийн газрын эзэмшлийн 34 хувьд ногдох 2.3 тэрбум ам.долларын өрийг 100 хувь тэглэсэн. Мөн Эрдэнэс Оюутолгой компанийн 34 хувийн үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, ногдол ашиг хүртэх хугацааг наашлуулаад байна.

“Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ын хүрээнд Хөгжлийн төслүүдийг төр-хувийн хэвшлийн түншлэлд тулгуурлан хийх болно. Иймд Монгол Улсын хувьд 2022 он бол “Эдийн засгийн сэргэлт үргэлжлэх, хөгжлийг хазаарлагч хүчин зүйлсийг хамтдаа халах” жил байх болно. ■

Дэлхий 2022 онд УДИРДАГЧ

Бүтээ, эсвэл сөнөө

Дижитал санхүүгийн ирээдүйн төлөөх өрсөлдөөн эхэлсэн гэж Рачана Шанбөг үзэж байна

Томоохон баян орнууд дижитал валютын туршилтаа эхлүүлнэ

Санхүүгийн салбар нь ганган хувцастай банкир, кредит картны компанийн захирлуудын ертөнц байхаа болисоор. Харин одоогийн эздийг нь нэгмөсөн боомилж хаяхаар сэжиг бүхий янз бүрийн этгээдүүд инновацын тэсрэлтүүд хийж эхэллээ. Америкийн баруун эрэг дэх нэр хүндтэй технологийн фирм, финтек стартапуудаас эхлээд төрөл бүрийн “төвлөрсөн бус санхүү” (DeFi)-ийн аппликэйшнүүд дижитал санхүүг дахин төрүүлэхээр чихэлдэн дайрч байна. 2022 онд бодлого боловсруулагчид хариу өгч, тайзаа засч эхлэх ёстой болох нь.

Эл дижитал хувьсгал нь гурван чиглэлийг хамарч байна. Нэг нь улам бүр нэмэгдэж буй санхүүгийн бүтээгдэхүүнүүдийг нэг платформуор хүргэх хүчин чармайлт. Facebook-ийн шинэ дижитал хэтэвч нь энэ тал дээр дэвшил гаргаж магадгүй. Бүх зүйлд нэг л платформ ашиглаж олон төрлийн үйлчилгээ авах боломжийг харилцагчдадаа өгөх зорилгоор банк, төлбөрийн үйлчилгээний компаниуд, томоохон финтекүүд нь стартапуудыг өөртөө нэгтгэсээр байна.

Хоёр дахь чиглэл бол санхүүг төвлөрсөн бус болгох гэсэн шинэ оролдлого. Ямарваа зуучлагчгүйгээр аюулгүй байдал, итгэлийг бий болгож чадах санхүүгийн төрөл бүрийн аппликэйшнийг блокчэйн дээр хөгжүүлж байна. Дахин давтагдашгүй токен (NFTs), крипто токenuуд

зэрэг DeFi ертөнцтэй холбоотой цоо шинэ зүйлс олширно. Гуравт, консерватизмын цайз хэрэм гэгддэг төв банкууд шинэ хил хязгаарыг нээж эхлэв. Эдийн засгийн үйл ажиллагаа улам бүр онлайн болсноор биет мөнгө хэрэглээнээс гарч байгаа тул төв банкууд өөрсдийн дижитал валютыг гаргах замд орно.

2022 онд анхаарал татсан олон зүйл болно. Хятадын Ардын банк цахим юанийг өргөнөөр нэвтрүүлэх бол Ямаик, Япон, Тайланд, Турк төрөл бүрийн туршилт хийнэ. Томоохон баян орнууд дижитал валютыг хэрэглэнд оруулахын өмнөх туршилтыг эхлүүлнэ. Хувийн секторт ч инновац үргэлжилнэ. Шинэ санааг тэтгэх хөрөнгө хангалттай бий: 2021 оны эхний хагаст венчур хөрөнгө оруулагчид санхүү-технологийн стартапуудад 60 тэрбум ам.доллар цутгасан. Хоёр зуу гаруй DeFi аппликэйшнийг хөгжүүлж байна.

Ийм хурдтай, сэтгэл хөдөлгөм өөрчлөлт нь бизнес хийх унтаа арга барилтай, дэндүү өндөр шимтгэлтэй, харилцагчийн муу үйлчилгээтэй хуучны санхүүгийн үйлчилгээнээс эрс ялгаатай. Санхүүгийн шинэ үйлчилгээнд дурлах зүйл их. Хэрэглэгчдийн хувьд ийм систем нь илүү сайн үйлчилгээг бага зардлаар авах боломж юм. Санхүүгийн хүртээмж нь баян улсуудад ч асуудал хэвээр: 2018 онд таван америк хүний нэг нь банктай огт харилцдаггүй эсвэл бага ▶

► харилцаатай байв. Жижиг компаниудад санхүүгийн үйлчилгээ авах нь амаргүй.

Одоогийн томчуудын ашгийн өндөр хэмжээг өрсөлдөөн бууруулна (Visa, Mastercard-ийн ашгийн маржин 65-80 хувь). Баян улсуудаас ядуу улсууд руу мөнгө шилжүүлэх зэрэг хил дамнасан мөнгөн шилжүүлэг нь өндөр зардалтай хэвээр байна. Хүмүүс улам бүр онлайн амьдарч эхэлж байгаа тул санхүүгийн салбар нь зөвхөн дижитал төдийгүй энтертайнмент, худалдан авалт зэрэг бусад дижитал үйл ажиллагаатай улам сайн нэгдэх ёстой юм.

Гэхдээ эл ирээдүйг бодтой болгохын тулд эрс шинэчлэлийн үүсгэдэг аюулыг хазаарлах шаардлага гарна. Эрсдэлтэй санааг хөрөнгө оруулагчдад үзүүлээ, финтекийн хэдэн шинэ санаа нь амжилтанд хүрнэ, бусад нь дампуурч, хөрөнгө оруулагчид алдагдал хүлээнэ. Крипто арилжаачдыг ч мөн ийм хувь заяа хүлээж байж магадгүй. Чулууны NFT зургийг 2021 онд 1.3 сая доллароор худалдаж авсан нь ухаалаг бус хөрөнгө оруулалт байж болох юм. Санхүүгийн платформуудад их хэмжээгээр цугласан өгөгдлийг буруугаар ашиглах нь хэрэглэгчдийн хувьд эрсдэл болно. Санхүүгийн шинэ бүтээгдэхүүнүүд скамд илүү өртөх аюултай бөгөөд ийм үед төвлөрсөн бус санхүүгийн ертөнцийн хаанаас аврал хайх нь тодорхойгүй юм.

Тиймээс зохицуулагчид эл салбарын нөөц боломжийг хадгалангаа эрсдэлээс хамгаалах үүрэг хүлээнэ. Санхүүгийн болон технологийн компаниудын хоорондох хил хязгаар улам бүдгэрч,

Санхүүгийн платформуудад их хэмжээгээр цугласан өгөгдлийг буруугаар ашиглах нь хэрэглэгчдийн хувьд эрсдэл болно.

хэрэглэгчдийн мэдээллийн үнэ цэн өсөж байгаа цагт тэдний нууцлал, аюулгүй байдлыг хангах нь асар чухал болж ирнэ. Гэхдээ үүнийг мөнгө угаахын эсрэг хяналтыг сулруулалгүй хийх ёстой. Эл сануулга төв банкны дижитал валют болон хувийн санхүүгийн үйлчилгээнд ч давхар хамаарна (Хятадын Засгийн газар хувийн нууцлалыг хянах дуртай учир тус улсын цахим мөнгөний туршилт нь энэ тал дээр айхтар зааварчилгаа болж чадахгүй).

Үүрэг хүлээх хүн

Зохицуулагчдад DeFi-ийг ойлгуулах аргыг бодож олох нь тун амаргүй. Тэрхүү хүн нь нэгэн цагт Массачусетсийн технологийн институтэд блокчэйн технологийн талаар лекц уншиж байсан, Америкийн санхүүгийн гол хянагч байгууллага Securities and Exchange Commission-ий дарга Гари Генслер байж болох юм.

Санхүүгийн системд үзүүлэх нөлөө нь нэмэгдэхийн хэрээр 2.5 их наяд ам.долларын крипто хөрөнгө нь санхүүгийн нийт системд эрсдэл дагуулж мэднэ. Гэхдээ эл салбар зохицуулалтын эсрэг тун тэсвэртэй буйгаас гадна лобби хийх хүч нөлөө нь нэмэгдсээр байна. Дижитал санхүүг дэмжигчид нь тус салбарын ирээдүйн төлөвлөгөөг гаргаад эхэлчихсэн. Харин одоо үүнийг хэрхэн үзэж буйгаа тайлбарлах цаг зохицуулагч нарт иржээ. ■

Рачана Шанбөг, санхүүгийн салбар хариуцсан редактор, *The Economist*

Дэлхий 2022 онд ОЛОН УЛС

Хэцүү хэсэг

Уур амьсгалын өөрчлөлттэй тэмцэхэд хоосон амлалт бус бодит ажил шаардлагатай

НҮБ-ын Уур амьсгалын өөрчлөлтийн эсрэг чуулган бүрийн дараа уур амьсгалын бодлогын эрч хүч намждаг нь уламжлал болжээ. Ийм үзэгдэл өмнө нь сүр дуулиан болж, бараг хэрэгжих боломжгүй гэмээр хүлээлт үүсгэдэг жил бүрийн дээд хэмжээний чуулганы дараа илүү тод ажиглагддаг. Яг ийм явдал 2010 онд болсон. Копенхагенд болсон гутамшигт COP15 арга хэмжээний үеэр уур амьсгалын тухай дэлхийн шинэ гэрээг амласан боловч тэдгээр амлалтуудаа хойшлуулсан.

Глазго хотод 2021 оны арванэгдүгээр сард болсон

COP26-ын дараа юу болсноос үл хамаарч 2022 онд юуг ч хойшлуулах эрх байхгүй. 2022 оны эхний гурван сард багтан уур амьсгал судлалын хоёр чухал тайланг Intergovernmental Panel on Climate Change гаргана. Үүнд уур амьсгалын өөрчлөлтөд нийгмийн эмзэг бүлэг, экосистемүүд хэрхэн өртөж байгаа тухай хамгийн сүүлийн үеийн судалгааны дүн мөн хүлэмжийн хийг багасгахад шаардлагатай арга хэмжээ зэргийг нарийн тусгана.

Уг хоёр тайлан Глазгод танилцуулсан үндэсний уур амьсгалын зорилтуудыг үндэсний бодлоготой

Эхний тайланд уур амьсгалын өөрчлөлт баян болон ядуу орнуудад хэр их нөлөөлж байгааг нарийвчлан тусгана.

нь уяж өгөх нэн шаардлагатай гэдгийг онцолно. Эхний тайланд уур амьсгалын өөрчлөлт баян болон ядуу орнуудад хэр их нөлөөлж байгааг нарийвчлан тусгана. 2015 оны Парисын гэрээний хамгийн том амбицтай зорилтын дагуу дэлхийн дулаарлыг аж үйлдвэржилтийн өмнөх үеэс 1,5 хэмээс хэтрүүлэхгүй барих нь ямар чухал болохыг эл тайлан онцолно. Үүнд хүрэх ямар хэцүү гэдгийг хоёр дах тайлан харуулах болов уу.

Дэлхийн дулаарлыг 1.5 хэмд хязгаарлахын тулд хүлэмжийн хийг богино хугацаанд, бодитоор бууруулна гэдэг нь хүнээс үүдэлтэй хаягдал ирээдүйд 400-450 тэрбум тонноос хэтэрч болохгүйг хэлж байгаа юм. Энэ нь одоогийн хэмжүүрээр 10 жилийн хаягдалтай тэнцэнэ. Харамсалтай нь Глазгод өгсөн амлалтууд дээрх зорилтыг биелүүлэхэд хангалтгүй.

Тиймээс 2022 онд Засгийн газар, хувийн секторт (хүлэмжийн хийг бууруулах) “хурдаа хасахгүй байх” шахалт их ирнэ. “Хэрэгжилт” хэмээх үг нь улс орон, компаниудын хаягдлыг бууруулах буюу тодорхой цаг хугацаанд багтаж тэг түвшинд хүргэх амлалтаа биелүүлэхийн тулд гаргаж байгаа, эсвэл гаргахгүй байгаа (үнэлж болох, бодит) хүчин зүтгэлийг илэрхийлнэ. Эрчим хүчний үнэ 2021 оны хоёрдугаар хагаст нэмэгдэж, улмаар настангууд өвөл даарна гэсэн айдас үүссэн нь улстөрчдийн шийдэмгий байдлыг сааруулж мэднэ. “Шинэ зорилтуудыг хэрэгжихүйц болгох шинэ гурван бодлого эсвэл арга хэмжээг 2022 оны зургадугаар сар гэхэд бид гаргах уу гэдэг нь энэ оны гол асуудал” гэж Greenpeace East Asia байгууллагын бодлогын шинжээч Ли Суо хэлэв.

Ялгаруулалтыг тэг түвшинд хүргэх зорилтыг улам олон компани зөвшөөрөхийн хэрээр нүүрсхүчлийн хийг бууруулах үйл хэрэгт бодит дэвшил гаргахын тулд сайн өгөгдөлтэй, ил тод байх шаардлага үүснэ. Уур амьсгалын өөрчлөлт, түүнтэй тэмцэхэд гаргаж буй хүчин чармайлт бизнест нь хэрхэн нөлөөлж байгааг ил болгохыг компаниудаас шаардсан журмыг Америкийн үнэт цаас, биржийн хороо гаргаж магадгүй. Европын холбоонд багтдаг бусад зохицуулагч агентлагууд мэдээллээ ил болгох тал дээр бүр чанга журам батлахаар ярилцаж байна. Сайн дурын нүүрсхүчлийн хийн зах өргөжихийн хэрээр зааврыг нь заавал боловсруулах хэрэгтэй (тухайлбал, нүдээр хараад эсвэл машин сургалтын тусламжтай мэдэж болох бодит зүйл гэж зөвшөөрөх) хэмээн уур амьсгалын хэлэлцээрийн туршлагатай мэргэжилтэн, Тафтс их сургуулийн дэргэдэх Флетчерийн хууль, дипломатын сургуулийн декан Рэйчл Кит хэлж байна.

Үүний ард ялгаруулалтыг бууруулах ажлыг эрчимжүүлэх зорилгоор Парисын гэрээний санал болгож буй зөөлөн “дохиур” нуугдаж байна. Гэрээг зөвшөөрсөн талууд дэлхийн хэмжээнд үр дүнгээ нэгтгэх хэлцэлд нэгдсэн бөгөөд үүгээрээ тэд үндэсний хэмжээний зорилтуудаа биелүүлэхэд гаргасан ахиц дэвшилээ харуулах үүрэгтэй юм. Эхний тайлангийн мэдээлэл цуглуулах хугацаа 2022 онд эхэлнэ. Хэрэгжүүлж эхлэх цаг иржээ. ■

Кэтрин Брахиц, Хүрээлэн буй орчин хариуцсан редактор, The Economist

Дэлхий 2022 онд ОЛОН УЛС

Өснө бас бүдүүрнэ

Илүүдэл жинтэй хүүхдийн тоо дутуу жинтэй хүүхдийн тооноос давна

Испани хүүхдүүд зургаан долоо хоног гэрээсээ гараагүй бол Үханьд бүр 76 хоног гэртээ түгжигдсэн. Филиппинд хүүхдүүд хамгийн хүнд нөхцөлд орж, бүтэн жил гэрээсээ гарсангүй. Энэ бол багачуудын үзэж туулсан цар тахлын хамгийн хагуу хөл хорионуудын жишээ. Хамгийн богино, зөөлөн хөл хорио ч хүүхдүүдийн амьдралд шарх үлдээсэн нь 2022 онд улам их мэдрэгдэж, сөрөг үр дагаварт хүргэнэ.

Цар тахлын үеэр хүүхдүүд өдрийн ихэнхийг дэлгэцийн урд өнгөрөөж байгаа учраас таргалалт ихэссэн нь хамгийн санаа зовоож буй асуудал юм. Эрүүл мэндийн Lancet сэтгүүлд 2017 онд хэвлэгдсэн олон улсын судалгаанд хэрэв байдал тухайн үеийн эрчээр үргэлжилбэл 2022 он гэхэд илүүдэл жинтэй 5-19 насны хүүхэд, өсвөр насныхны тоо анх удаа жин багатай хүүхдүүдийн тооноос давна гэж дурдсан. Эл таамаглал бодит болох магадлал тун өндөр байна.

Илүүдэл жинтэй хүүхдүүд зөвхөн баян улсад байдаг, ядуу орнуудын хоол тэжээлийн хямрал нь турж эцсэн хүүхдүүдийн тоогоор илэрдэг гэж хүмүүс боддог. Үнэндээ дэлхийн таваас доош насны илүүдэл жинтэй хүүхдийн 27 хувь Африкт, 48 хувь Азид бий. Африк, Азийн зарим улсад өндөртэй нь харьцуулахад хэтэрхий туранхай хүүхдээс илүүдэл жинтэй хүүхдийн тоо 2-4 дахин их.

Сүүлийн 10 жилд илүүдэл жинтэй хүүхдийн тоо аажмаар өсөж байгаа бол хоол тэжээлийн дутагдалтай хүүхдүүд буурсаар байна. 2020 онд

Илүүдэл жинтэй, таваас доош насны хүүхдийн 27 хувь Африкт, 48 хувь Азид байна.

таваас доош насны хүүхдийн 5.7 хувь илүүдэл жинтэй, 6.7 хувь хэт туранхай байжээ.

Цар тахал бүгдийг орвонгоор нь эргүүлэв. Ядуу орнуудад цар тахал өдрийн хоолоо арай гэж залгуулдаг айлуудад хамгийн хүнд туссан. Тэдний ихэнх нь тавган дээрээ тавих хоолгүй учраас хүүхдүүд нь эцэнхий өсөж байна. Гэхдээ хоол тэжээл нь сайжирвал хүүхдийн булчин, өөх тосны масс амархан нөхөн сэргэх боломжтой. Үр дүнд нь, цар тахлаас шалтгаалж нэмэгдсэн жин багатай хүүхдийн тооны савлагаа удаан үргэлжлэхгүй.

Харин таргалалтын хувьд байдал өөр. Бага насны тааруу хооллолт, хөдөлгөөний дадал зуршил өсвөр нас, том болсон хойно ч хадгалагддаг байх магадлалтай. Цар тахлын үеэр гэртээ хоригдсон олон сая хүүхдийн хувьд эдгээр чухал дадал муу тал руугаа өөрчлөгдсөн. Тухайлбал, Германд 3-5 настай хүүхдийн 28 хувь цар тахлын үеэр идэвхтэй хөдөлгөөн хийгээгүй бол 20 хувь нь илүү чихэрлэг хоол хүнс хэрэглэжээ.

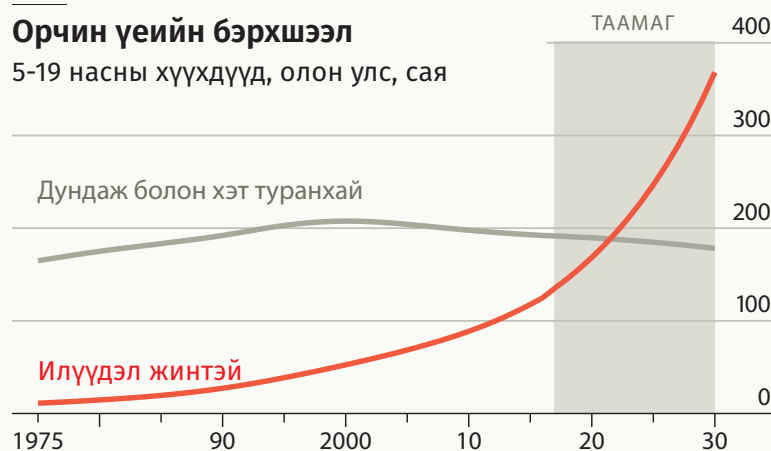
Чинээлэг орнуудад хүүхдийн таргалалт ихэнхдээ ядуу гэр бүлд ажиглагдав. Харин ядуу оронд энэ нь дундаж давхаргын асуудал болж, дундаж орлого өсөхийн хэрээр хүүхэд илүүдэл жинтэй болж байна. Багадаа их өлсөх нь том болоод жин нэмэх эрсдэлийг нэмэгдүүлдэг бөгөөд эрдэмтэд үүнийг бодисын солилцооны өөрчлөлтөөс болдог гэж үздэг. Олон ядуу улс хоол тэжээлийн дутагдал, таргалалт гэсэн “хос тахал”-тай нүүр тулж байна.

2022 оноос улам олон улс хүүхдийн амьдарч буй “таргалуулдаг” орчныг өөрчлөхөөр чармайн ажиллана. Бодлого боловсруулагчид чихэрлэг ундаа, хүнсэнд илүү татвар ногдуулж, сургуульд түшиглэсэн дасгал, хоол тэжээлийн хөтөлбөрийг шинэчлээд зогсохгүй таргалалтыг хувь хүний алдаа гэхээс өвчин (Дэлхийн Эрүүл мэндийн Байгууллагын тодорхойлолт) гэдэг утгаар нь хандаж эхэлнэ.

Бага насны хүүхдүүдийн хувьд байдлыг аль болох эрт өөрчлөх тусам төдий чинээ эрүүл саруул өсөн торниж, урт удаан, аз жаргалтай амьдарна. ■

Орчин үеийн бэрхшээл

5-19 насны хүүхдүүд, олон улс, сая

Эх сурвалж: NCD Risk Factor Collaboration

Славеа Чанкова Эрүүл мэндийн сурвалжлагч, The Economist

Дэлхий 2022 онд ШИНЖЛЭХ УХААН, ТЕХНОЛОГИ

Ковидын дараах mRNA эмчилгээний ирээдүй

Коронавирусын эсрэг вакциныг бий болгосон mRNA технологи бусад талбарт ч ихээхэн үр дүнтэй гэж BioNTech-ийн үүсгэн байгуулагч Угур Шахин, Өзлем Туречи хэллээ.

Ковид-19-ийн эсрэг олон вакциныг түргэн хугацаанд бүтээсэн нь эм үйлдвэрлэлийн хувьд үнэмлэхүй амжилт болж, цар тахлаас хагацах арга зам болов. Гэхдээ бүр сайн мэдээ айсуу. Зөөгч RNA (mRNA) технологид суурилсан вакцины амжилт нь бусад өвчний эмчилгээнд шинэ эрин авчирч байна.

Шинжлэх ухааны 30 гаруй жилийн хамтын ажиллагааны үр дүнд бий болсон mRNA ололт нь ирээдүйтэй санаа төдийгөөс биоэмнэлзүйн хамгийн үр дүнтэй, универсаль платформ болж хувирав. Ирэх 15 жилд хэрэглээнд нэвтрэх эмүүдийн гуравны нэг нь mRNA технологид суурилна гэдэгт бид итгэж байна.

Ярвигтай, хугацаа их шаарддаг эсгэх аргад найдаж эм үйлдвэрлэхийн оронд mRNA эмчилгээ нь хүлээн авагчийн эсийг эмийн үйлдвэр болгон хувиргадаг. mRNA молекул нь тодорхой уургийг үйлдвэрлэхийг эсүүдэд зааж өгөх жор болдог юм. Ковид-19-ийн эсрэг вакцин хүний эсүүдийг коронавирусын гаднах “титэмт” уургийг үйлдвэрлэхийг зааварчилж, улмаар тухайн вирусийг илрүүлж, сэргийлэх дархлааны тогтолцоог бий болгодог.

Эл технологи нь 40 гаруй жилийн өмнөх рекомбинант ДНХ-ийн технологи (инсулин зэрэг хүний уураг агуулсан эмийг үйлдвэрлэх боломжийг олгосон) эсвэл лабораторийн исгэгч дэх моноклональ эсрэг биеийн нээлттэй зэрэгцэх эм зүйн салбарын эргэлтийн цэг юм. Тус санааг эм болгон нэвтрүүлвэл эл салбар болон дэлхийн эрүүл мэндийг орвонгоор нь өөрчлөх юм.

mRNA-д суурилсан Ковид-19-ийн эсрэг вакцин нь халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэхэд эл арга үр дүнтэй, аюулгүйг нотолсон. Аюулгүй, үр дүнтэй тус вакциныг цар тахлын ид үед 12 сар хүрэхгүй хугацаанд бүтээж, бөөнөөр үйлдвэрлэсэн нь mRNA вакцинууд хожмын цар тахлуудаас урьдчилан сэргийлэхэд чухал үүрэгтэйг харуулж буй. Ирээдүйн цар тахалтай тэмцэх нь Засгийн газрын хөтөлбөрүүдэд дээгүүр бичигдэх чухал асуудал билээ.

Бусад халдварт өвчний эсрэг mRNA вакциныг нэвтрүүлэх зам ч нээгдлээ. Одоо хэрэглээнд байгаа олон вакциныг mRNA ашиглан дахин боловсруулж, илүү үр дүнтэй болгож болно. Мөн mRNA технологийн хөрвөх чадвар нь эмчилж чадахгүй байгаа олон өвчинтэй тэмцэх боломжийг олгоно.

BioNTech компани зөвхөн Ковид-19 бус, mRNA

вакцины хөтөлбөрүүдэд хөрөнгө оруулах замаар бага орлоготой орнуудад нас баралтын томоохон шалтгаан болж буй хумхаа, сүрьеэ, ХДХВ зэрэг өвчлөлтэй тэмцэхээр зорьж байна. mRNA технологийг бий болгосноор хүн төрөлхтөнд гай зовлон авчирч буй өвчинтэй тэмцэх чадна гэдгийг харуулах эерэг дохиог өгч байна.

Цар тахал биднийг илүү үр дүнтэй хамтран ажиллахад хүргэв. Сүүлд эхлүүлсэн төслүүдэд өндөр түвшний хамтын ажиллагаа ажиглагдаж, Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллага, олон улсын зохицуулалтын болон санхүүгийн байгууллагууд оролцож, эмгэг төрүүлэгчийг 30 гаруй жил судалж буй мэргэжилтнүүд дэмжин ажиллаж байна. Өмнө дурдсан өвчнүүдийг эмчлэх анхны mRNA вакциныг 2022, 2023 онд клиникийн туршилтад оруулах юм.

Түүнчлэн хөгжингүй орнуудад насны онцлогоос үүдэлтэй өвчлөл, бага орлоготой орнуудад эрүүл мэндийн анхан шатны тусламж үйлчилгээг хямд болгох зэрэг дэлхийн хэмжээний томоохон асуудлууд бидэнд тулгарсаар байна. Үүнийг олон талт, хямд өртөгтэй эмчилгээ, ховор өвчин тус бүрт зориулагдсан тогтвортой инновацаар л дийлэх боломжтой. Үүнийг mRNA технологи бүрэн шийдвэрлэх боломжтой гэж бид итгэдэг.

mRNA форматад mRNA-ийн олон төрлийн технологи багтдаг бөгөөд зарим нь эсэд үржих чадвартайгаас гадна янз бүрийн эрхтэн, эсүүдэд mRNA хүргэх арга замууд бий. Ирээдүйд mRNA эмийг нэг хүнд зориулсан хорт хавдрын эмчилгээ, нөхөн сэргээх эм, харшил, аутоиммун өвчин, үрэвсэлт өвчин зэрэг олон төрлийн өвчинд ашиглаж болно.

mRNA цаашид юу хийх вэ

Биотехнологи-эм үйлдвэрлэлийн салбарыг дахин тодорхойлох эрүүл мэнд-технологийн шинэ салбар бий болох эхлэл тавигдаж байна. Эрүүл мэнд-технологийн манлайлагчид болон анхдагчид зах зээлд эргэлт авчрах технологийг хүлээн зөвшөөрч, дэмжих нь амжилтад хүрэх гол хүчин зүйл юм. Инновацад хөрөнгө оруулахыг хөхиүлэн дэмжиж, хамтын ажиллагаа, харилцан хөгжих соёлыг төлөвшүүлснээр энэ шинэ салбар эрүүл мэндийн салбарыг өөрчилнө. Шинэ үеийн тех-эмийн тоглогчид 2022 онд болон түүнээс цааш дэлхийн эрүүл мэндийг шинээр тодорхойлж магадгүй юм. ■

COLORFUL MIND

CPAplus
MONGOLIA

Mongolian
Economy

Forbes
Mongolia

BUSINESS.MN

СЭТГҮҮЛ УНШИХ ийм Гoe

Download on the
App Store

GET IT ON
Google Play

EXPLORE IT ON
AppGallery

 WorldPlus